

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Barbara Miklavčič

Obravnava nasilja nad starimi ljudmi v osrednji Sloveniji

Magistrsko delo

Ljubljana, 2021

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Barbara Miklavčič

Obravnava nasilja nad starimi ljudmi v osrednji Sloveniji

Magistrsko delo

Študijski program: Socialno delo

Mentorica: red. prof. dr. Vesna Leskošek

Ljubljana, 2021

ZAHVALA

Najprej bi se rada iskreno zahvalila vsem sodelujočim strokovnim delavkam in delavcem, ki so si vzeli čas in bili pripravljeni sodelovati pri raziskovanju in z mano deliti svoje poglede in izkušnje z delom ter obravnavo starih ljudi, ki doživljajo nasilje.

Iskreno se zahvaljujem mentorici red. prof. dr. Vesni Leskošek za odzivnost, strokovne nasvete in usmeritve, ki so mi pomagale pri pisanju magistrskega dela.

Posebna zahvala pa gre vsem mojim bližnjim, ki so mi stali ob strani, me podpirali in spodbujali ves čas mojega študija in ob pisanju magistrskega dela.

Obravnava nasilja nad starimi ljudmi v osrednji Sloveniji

Povzetek magistrskega dela

V magistrskem delu sem raziskovala delovanje različnih strokovnih služb, ki se pri svojem delu srečujejo s primeri nasilja nad starimi ljudmi, v osrednji Sloveniji. Zanimalo me je, kako strokovne službe delujejo v primeru nasilja nad starimi, kako pogosto se z njim srečujejo, kakšen protokol ravnanja z žrtvijo uporabljajo, ali so strokovni delavci posebej izobraženi za delo na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi, kakšna je povezanost med različnimi službami, s kakšnimi težavami se srečujejo pri reševanju nasilja nad starimi ljudmi, kako je na tem področju urejena zakonodaja in kakšni so njihovi predlogi za lažje oziroma bolj kakovostno delo na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi. Odločila sem se za kvalitativno raziskavo, saj sem želela pridobiti besedne opise, s tem pa nadvse podrobne podatke o temi mojega raziskovanja, namesto številčnih podatkov. V prvem delu magistrske naloge sem predstavila teoretične koncepte o staranju prebivalstva, stereotipih in diskriminaciji starih ljudi, o družini in starem človeku, oblikah nasilja in vrstah zlorab, ki jih doživljajo stari ljudje, opisala vzroke za pojav nasilja nad starimi ljudmi in zakaj stari ljudje o nasilju dolgo molčijo in ga ne prijavljajo. Predstavljena je tudi zakonodaja iz področja obravnave nasilja nad starimi ljudmi, postopek obravnave nasilja na centru za socialno delo in pa nekaj besed o socialnem delu s starimi ljudmi na splošno. V empiričnem delu so predstavljeni rezultati raziskave, v kateri je sodelovalo enajst strokovnih delavk in delavcev, iz področja socialnega varstva, zdravstva in policije. Ugotovila sem, da se z nasiljem nad starimi ljudmi najpogosteje srečujejo na policiji in centru za socialno delo, nekaj manj je primerov, ki jih obravnavajo nevladne organizacije s tega področja, najmanj pogosto pa o zaznanih primerih poročajo zdravstvene službe. V primerjavi z ostalimi starostnimi skupinami naj bi bilo manj prijavljenih in opaženih primerov nasilja nad starimi ljudmi, saj ti še vedno ostajajo neodkriti, neprijavljeni in skriti za štirimi stenami. O nasilju najpogosteje poročajo druge osebe, na primer sorodniki starega človeka, sosedje, velikokrat tudi institucije, o nasilju pa včasih poročajo tudi žrtve same, vendar je teh primerov manj. Med starimi ljudmi so prisotne vse vrste zlorab, največ pa je psihičnega, ekonomskega in fizičnega nasilja. Vedno več je tudi primerov zanemarjanja. Nasilje nad starimi ljudmi najpogosteje začnejo izvajati njihovi družinski člani. Vzroki za to so številni, pogosto pa je nasilje povezano s skrbjo za starega človeka. Stari ljudje nasilja ne prijavljajo ali pa zanj povejo dokaj pozno. Za to obstajajo številni razlogi, med katerimi so občutki sramu, strahu, krivde, pogosto pa niti nimajo možnosti, da bi poiskali potrebno pomoč. Osnovna naloga strokovnih služb je zaščita žrtve, iskanje varnih namestitev, načrt pomoči, nudenje psihosocialne pomoči in podpore in pa povezovanje z drugimi institucijami, ki lahko pripomorejo k zaščiti žrtve. Izobraževanj in usposabljanj o nasilju nad starimi ljudmi naj bi bilo premalo. Družba in institucije primerov nasilja nad starimi ljudmi še vedno ne prijavljajo dovolj pogosto, zato službe ne morejo ukrepati. Velika težava pri reševanju primerov nasilja nad starimi ljudmi pa naj bi bila ta, da pri nas primanjkuje prilagojenih namestitvenih kapacitet za stare ljudi, ki bi poleg varnosti nudile tudi zdravstveno oskrbo oziroma nego, ki jo potrebujejo številni stari ljudje. Na podlagi pridobljenih rezultatov sem zapisala predloge, ki naj veljajo kot smernice za možne spremembe in izboljšave na področju dela strokovnih služb, ki obravnavajo primere nasilja nad starimi ljudmi.

Ključne besede: stari ljudje, nasilje, družina, strokovne službe, socialno delo s starimi ljudmi

Addressing violence against the old people in central Slovenia

Master's Thesis Abstract

In the present master's thesis, I researched the operation of various professional services in central part of Slovenia, which encounter cases of violence against old people in their work. I was interested in how professional services act in cases of violence against old people, how often they encounter it, what protocol of dealing with the victim they use, whether professionals are specially trained for dealing with this kind of violence, how are different professional services connected, what problems they face in resolving violence against old people, how the legislation on this subject is regulated and what are their proposals for easier or more quality work in the area of dealing with violence against old people. I decided for qualitative research as I wanted to obtain verbal descriptions and with them, detailed information about the topic of my research, instead of numerical data. In the first part of my master's thesis, I presented theoretical concepts about aging population, stereotypes and discrimination of old people, about family and an old people, about forms of violence and types of abuse experienced by old people, I described the causes of violence against them and why they remain silent about it and do not report it. I also presented the legislation in the area of dealing with violence against old people, the procedure of dealing with violence at the social work centers and a few words on social work with the elderly in general. The empirical part presents the results of a survey in which eleven professionals from the field of social welfare, health care and the police participated. I found that violence against the elderly is most encountered by the police professionals and social workers, slightly fewer cases are handled by non-governmental organizations, the least frequent are cases reported by the health services. Compared to other age groups, there seems to be fewer reported and observed cases of violence against old people, as it remains undetected, unreported and hidden behind four walls. Violence is most often reported by other people, such as relatives, neighbors and by institutions, sometimes the violence is reported by the victims themselves, but these cases are rarer. All kinds of abuse are used against the elderly, with the most cases of psychological, economic and physical violence. There are also more and more cases of neglect. Violence is most often initiated by their family members. There are many reasons for this and often violence relates to caring for an old person. Old people do not report violence or report it quite late. There are many reasons for this, among which are feelings of shame, fear, guilt, and often the lack of opportunity to seek the necessary help. The basic task of professional services is the protection of the victim, the search for safe accommodation of the victim, plan of assistance, the provision of psychosocial assistance and support, and connecting with other institutions that can help protect the victim. There seems to be a lack of education and training on subject of violence against old people. Society and institutions still do not report cases of violence often enough, so the services cannot act. The big problem in solving cases of violence against old people is that we lack adapted accommodation capacities for the elderly, which, in addition to safety, would also provide the health care or everyday care that many elderly people need. Based on the obtained results, I wrote down proposals that should be considered as guidelines for possible changes and improvements in the work of professional services that deal with cases of violence against old people.

Key words: old people, violence, family, professional services, social work with old people

KAZALO VSEBINE

1. TEORETIČNI UVOD	1
1.1. Demografske spremembe in staranje prebivalstva	1
1.2. Stereotipi in diskriminacija starih ljudi	3
1.3. Star človek in družina	5
1.4. Nasilje nad starimi ljudmi	6
1.4.1. Oblike nasilja	7
1.4.2. Vzroki za pojav nasilja nad starimi ljudmi	10
1.4.3. Molk starih ljudi in vzroki za neukrepanje proti nasilju in zlorabam	12
1.5. Zakonodaja o nasilju nad starimi ljudmi	14
1.6. Postopek obravnave nasilja na centru za socialno delo	16
1.7. Socialno delo s starimi ljudmi	17
2. PROBLEM.....	20
2.1. Raziskovalna vprašanja	21
3. METODOLOGIJA	23
3.1. Vrsta raziskave	23
3.2. Raziskovalni instrumenti in viri podatkov	23
3.3. Populacija in vzorčenje	24
3.4. Zbiranje podatkov	25
3.5. Obdelava in analiza podatkov	26
4. REZULTATI	27
4.1. Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi	27
4.2. Obravnava nasilja nad starimi ljudmi	30
4.3. Izobraževanje o nasilju nad starimi ljudmi	32
4.4. Sodelovanje različnih strok pri reševanju nasilja nad starimi ljudmi	34
4.5. Zakonodaja glede obravnave nasilja nad starimi ljudmi	37
4.6. Predlogi za spremembe in bolj kakovostno delo na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi	40
5. RAZPRAVA	44
6. SKLEPI	48
7. PREDLOGI.....	50
8. UPORABLJENA LITERATURA	52
9. PRILOGE	58
9.1. Vprašalnik	58
9.2. Zapisi intervjujev	58
9.2.1. Intervju A	59
9.2.2. Intervju H	63
9.3. Kodirni listi	68

9.3.1.	Primer odseka odprtega kodiranja	68
9.3.2.	Osno kodiranje.....	72

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. Demografske spremembe in staranje prebivalstva

Zahodne družbe se zadnjih nekaj desetletij srečujejo z demografskimi spremembami, med katerimi je tudi staranje prebivalstva. Izraz staranje prebivalstva oziroma demografsko staranje označuje proces, v katerem se spreminja starostna struktura prebivalstva, in sicer tako, da se v njej povečuje delež starih ljudi. Vzroki za ta pojav so zmanjšana rodnost, zmanjšana umrljivost oziroma podaljševanje življenjske dobe in tudi priseljevanje in odseljevanje ljudi (Šircelj, 2009, str. 15).

Z demografskimi spremembami se spopadajo države po vsem svetu. Naglo staranje prebivalstva in sočasno zmanjševanje deleža mladega prebivalstva v sodobnem zahodnem svetu povzročata številne spremembe v za zdaj dokaj stabilnih ureditvah države blaginje (Mali, 2013). Države blaginje so se v preteklosti razvijale v precej drugačnih družbenih razmerah, ko je bila življenjska doba krajša in razmerje med delavno aktivno populacijo in »odvisno« starejšo populacijo precej bolj ugodno. To pomeni, da je za socialno varnost starih ljudi takrat prispevalo več aktivnih prebivalcev. Te spremembe danes predstavljajo pritiske na vzpostavljene sisteme, predvsem na pokojninski in zdravstveni sistem (Fitzpatrick, 2001). Odbor za ekonomsko politiko Evropske komisije (EC-EPC) vsaka tri leta pripravi demografske in fiskalne napovedi glede staranja prebivalstva in na tem področju je Slovenija ena izmed bolj problematičnih držav članic. Projekcije za naslednjih 40 let kažejo, da bo delež starejših od 64 let v celotnem prebivalstvu narasel iz trenutnih 18 % na 30 % leta 2055. Zdaj na vsakih 100 prebivalcev v starosti od 20 do 64 let v Sloveniji živi 27 posameznikov, starejših od 64 let, leta 2055 pa bo starejših prebivalcev že 60 na vsakih 100 20–64-letnikov. Vsak delovno aktivni v starostnem razredu od 15 do 64 let danes v Sloveniji vzdržuje 0,38 neaktivnega, starejšega od 64 let, kar bo v štiridesetih letih naraslo na 0,74. Če upoštevamo še mlajše vzdrževane člane družbe, lahko izračunamo koeficient celotne ekonomske odvisnosti, to je razmerje med vzdrževanim neaktivnim prebivalstvom in delovno aktivnim prebivalstvom v starosti od 15 do 74 let. Ta danes znaša 128 : 100, leta 2055 pa bo 150 : 100 (Burger, 2017, str. 25). V naslednjih desetletjih se bomo torej soočali z nadaljnjim povečevanjem deleža prebivalstva, starejšega od 65 let, in zmanjševanjem deleža prebivalstva v aktivni dobi. Brez nujnih sprememb na številnih področjih bo postajala dolgoročna finančna vzdržnost sistemov, ki se financirajo po načelu sprotnega kritja, problematična. Ti sistemi so na primer pokojninski sistem, zdravstvo in dolgotrajna oskrba. Staranje prebivalstva torej ni izziv le za stare ljudi, ampak izziv slovenske

družbe kot celote, saj se pogovarjamo in iščemo rešitve za vse sedanje in tudi prihajajoče generacije (Majcen, 2017, str. 21). Staranje prebivalstva ravno zato, ker naši družbi prinaša nove izzive in naloge, pogosto nosi neki negativen prizvok (Filipovič Hrast in Hlebec, 2015).

Dejstvo je, da je staranje prebivalstva pomemben družbeni pojav, ki se v veliki meri povezuje z zdravstvenim oziroma medicinskim napredkom in kakovostnejšim življenjem, ki zmanjšuje umrljivost posameznikov, kar pomeni, da se podaljšuje življenjska doba. Zagotovo pa spreminjanje strukture prebivalstva vpliva na družbo kot celoto in seveda tudi na posameznika, ko se spopada za lastnim staranjem in staranjem svojih bližnjih (Filipovič Hrast in Hlebec, 2015). Grebenc (2007, str. 33) navaja, da ljudje z upokojitvijo izgubijo pomembne družbene statuse in postajajo potisnjeni na družbeni rob, poslabša se njihov materialni položaj, njihov dostop do storitev je lahko otežen. Zaradi vseh teh okoliščin postajajo stari ljudje ranljiva družbena skupina z manj družbene moči in tako so posledično tudi bolj izpostavljeni zlorabam. Štepec (2007) navaja, da se stari ljudje srečujejo z mnogimi težavami, ki jih sami čedalje težje rešujejo. Z višanjem pričakovane starostne meje se povečujeta tudi bolezensko tveganje in tveganje, da bo človek potreboval kontinuirano podporo in pomoč za opravljanje vsakdanjih opravil.

Težave na področju oskrbe starih ljudi, ki jih identificirajo različni avtorji (Mali, 2011a, Filipovič Hrast idr. 2014), so pomanjkanje skupnostnih oblik oskrbe, pretirana institucionalizacija in na splošno relativno tog sistem oskrbe. Slabo so razvite podporne storitve in politike za neformalne oskrbovalce. Tudi sprejemanje zelo potrebnega zakona o dolgotrajni oskrbi poteka že več kot desetletje, njegovo sprejetje pa je še vedno negotovo. Hkrati se slovenski sistem (kot številni v Evropi) spopada s pomembnim vprašanjem, kako povezati socialno in zdravstveno oskrbo in hkrati z vprašanjem, kako razvijati menedžment oskrbe, ki je za posameznika prijazen in učinkovit (Filipovič Hrast in Rakar, 2019).

Po predvidevanjih bo do leta 2050 prvič v zgodovini število starejših v svetu preseglo število mladih. Vsaka deseta oseba je danes že stara 60 let ali več. Do leta 2050 bo po napovedih Organizacije združenih narodov toliko star vsak peti človek, do leta 2150 pa že vsak tretji (Vertot, 2008).

V naslednjih desetletjih naj bi se tako pomembno spremenila tudi starostna sestava prebivalstva v Sloveniji. Leta 2019 so starejši, torej prebivalci, stari 65 let ali več, predstavljali 19,8 % prebivalstva, leta 2100 pa naj bi bilo v tej starostni skupini že nekaj več kot 31 % prebivalcev Slovenije (Statistični urad RS, 2019). Da proces demografskega prehoda v Sloveniji že poteka, lahko ugotovimo, če preverimo, kakšna je trenutna sestava prebivalstva oziroma se osredotočimo na to, kolikšen je delež starih 65 let ali več in te številke primerjamo

s tistimi izpred nekaj let. Zadnji podatki pravijo, da je bil 1. julija 2020 v Sloveniji delež prebivalcev, ki so stari 65 let ali več, že 20,5 %, kar je za 0,8 % več kot v prejšnjem letu in kar 6 % več kot leta 2002, ko je bilo starejših od 65 let 14,5 % (Statistični urad RS, 2020).

Na nacionalni ravni demografske spremembe prinašajo pomembne posledice na trgu delovne sile, torej zmanjšanje delovno aktivnega prebivalstva in večanje deleža delovno neaktivnega prebivalstva. To seveda vpliva na številne sisteme, na primer na pokojninske sisteme in njihovo vzdržnost, na potrebe po prilagoditvi zdravstvenih sistemov in sisteme socialne varnosti ter seveda posredno in neposredno tudi na nekatere druge sisteme. Prehajamo torej v tako imenovano dolgoživo družbo, kjer so razmerja med starostnimi skupinami drugačna kot doslej, kar seveda vpliva tudi na odnose med posameznimi družbenimi skupinami oziroma na vprašanje medgeneracijske solidarnosti kot vrednote (Filipovič Hrast in Hlebec, 2015).

Tako demografsko povečevanje števila starih ljudi zahteva določeno družbeno pripravljenost na ljudi, ki imajo specifične težave in potrebe (Svetovna zdravstvena organizacija, 2008). Z vse večjim deležem starih ljudi v zahodnih državah se ustvarja potreba po skrbi zanje, tako v institucionalnem kot v domačem okolju. Sistemsko pomanjkanje podpore tistim, ki prevzemajo skrbstvene obremenitve v domačem okolju, lahko vpliva na večjo izpostavljenost starih ljudi nasilju in različnim zlorabam (Fridl, 2014).

1.2. Stereotipi in diskriminacija starih ljudi

V starosti določa avtonomijo podoba starih ljudi v družbi. Sodobna storilnostno naravnana družba ustvarja podobo starega človeka v skladu s prevladujočimi prepričanji o starih ljudeh. Za dvig storilnosti potrebuje mlado, aktivno populacijo. Stari ljudje so družbi v breme, zato je bolje, da so odrinjeni na družbeni rob. Pri tem so zelo učinkoviti predsodki, stereotipi o starosti in starih ljudeh. Kot vsi stereotipi tudi starostni stereotipi pretiravajo, posplošujejo in ne ustrezajo dejstvu. Stigmatizirajo starega človeka in pa tudi vplivajo na njegovo doživljanje in vedenje. Ljudje se zlahka počutijo starejši, kot so v resnici, nesamostojni, odvisni od drugih ljudi. Njihova samopodoba je lahko zaradi starizma slaba (Mali, 2008). Tudi Kavčič (2011, str. 10) meni, da so zaradi marginaliziranega položaja stari ljudje vse večkrat žrtve nestrpnosti, diskriminacije, socialne izključenosti, kar je temelj kršenja pravic in dostojanstva starih ljudi ter podlaga številnih zlorab in nasilja.

Kot pri večini družbenih skupin tudi za skupino starih ljudi obstajajo različni stereotipi in predsodki. Predsodek je običajno opredeljen kot vrsta stališč, ki niso upravičena, argumentirana in preverjena, a jih spremljajo intenzivne emocije in so odporna proti spremembam. Zanje so

značilne kognitivna, emotivna in konativna oziroma dinamična komponenta. O stereotipih pa govorimo, če neke sodbe temeljijo samo na kognitivni komponenti, torej na nepreverjenih dejstvih ali govoricah in so tako neke vrste predstopnja predsodkov (Ule, 1994).

Med nami je prisotna miselnost, da je staranje temna doba človekovega življenja, to pa povzroča splošno nenaklonjenost starim ljudem. Če menimo, da so stari ljudje slabi, nemočni, potemtakem naj bi bili mladi dobri in močni. Če so stari ljudje okorni in neumni, so torej mladi kreativni in dinamični. Vse to ustvarja le še večji prepad med generacijami in povzroča, da številne predsodke do starih ljudi srečujemo tudi med strokovnjaki, ki delajo s starimi ljudmi. Takšno ravnanje si lahko razlagamo tudi s tem, da obstaja v naši družbi strah pred staranjem (Mali, 2007).

V preteklosti so bili stari ljudje veliko bolj spoštovani, kot so danes. Nekoč so stare ljudi cenili zaradi njihovih življenjskih izkušenj, modrosti, danes pa je ta vidik izgubil pomen in so tako tudi stari ljudje manj cenjeni. V angleški literaturi tovrsten proces najdemo pod izrazom »ageism«. Izraz starizem pomeni nekaj podobnega kot rasizem oziroma kot diskriminacija določene skupine ljudi, na podlagi osebnih okoliščin, nad katerimi sami nimajo vpliva, torej na primer na podlagi starosti, rase in podobno. Tako gre za neupravičeno posploševanje nekih lastnosti na celotno skupino ljudi (Mali, 2011b, str. 18).

Predsodki in stereotipi imajo pomembne posledice na družbeni ravni, saj lahko vplivajo na organizacijo družbenih sistemov, oblikovanje politik in podobno. Vplivajo tudi na podobo, ki jo imajo stari ljudje sami o sebi. Pogosto se namreč pri žrtvah diskriminacije razvijejo občutki manjvrednosti in nezadostnosti. Posameznikova samopodoba je odvisna od mnogih dejavnikov, na primer osebnih lastnosti, fizičnih značilnosti, nanjo pa seveda vpliva tudi interakcija z drugimi, torej širše družbeno okolje. Če je le-to pretežno negativno, vpliva na to, kako stari ljudje delujejo, razmišljajo in čutijo o sebi (Filipovič Hrast in Hlebec, 2015).

Žiberna (2005, str. 49) našteva nekatere oblike diskriminacije, ki zadevajo stare ljudi pri nas:

- Omejevanje pravic na področju zdravstva: omejitev storitev zdravstvene nege, rehabilitacije, čakalne dobe na zdravstvene posege.
- Nedosegljivost socialnih storitev: dolge čakalne dobe za sprejem v domove za stare ljudi, pomoč na domu ni v skladu s potrebami, visoke cene varovanih stanovanj, neprilagojenost stanovanjskih prostorov glede na potrebe starih ljudi.
- Neinformiranost starih ljudi o svojih pravicah: nedosegljivost sodobne tehnologije, pomanjkanje svetovalnic za stare ljudi, neustrezna predstavitev starih ljudi v medijih.

- Vse večje omejevanje pravic pri odločanju o svojem načinu življenja in svojem premoženju, o čemer pogosto odločajo sorodniki in strokovne službe.
- V domski oskrbi ni dovolj zasebnosti, predvsem zaradi gradnje več-posteljnih sob in neupoštevanja specifičnih osebnih potreb posameznikov.
- Vse večja prisotnost stereotipnega in negativnega odnosa do starih ljudi in zanemarjanje njihovega prispevka k družbi.

1.3. Star človek in družina

Medgeneracijski odnosi v družini temeljijo na vzajemni pomoči in lahko potekajo v ustreznem ravnovesju, lahko pa se nagibajo v smer ene oziroma druge generacije, odvisno od življenjskih okoliščin. Družina v večini primerov nastopi svojo funkcijo kot prvi pomočnik v kritičnih razmerah, vendar pa lahko ostane le do neke meje prvi in najpomembnejši dejavnik pri zaščiti starega človeka (Hojnik Zupanc, 1994, str. 58).

Skrb za stare ljudi v družini večinoma prevzemajo ženske. Pri tem se srečujejo s težavami usklajevanja vseh vidikov življenja, saj je težko hkrati skrbeti za lastne otroke, hoditi v službo in skrbeti za svoje starše. Biti oskrbovalka svojim staršem, ki so popolnoma odvisni od skrbi in nege, je težko in izčrpavajoče delo, ki terja veliko časa in energije, četudi gre za čisto majhne stvari, ki pa imajo za stare ljudi velik pomen. Nekateri otroci, ki skrbijo za svoje starše, se v intenzivni skrbi zanje počutijo kot ujetniki. Verjetno prav zaradi takšnih občutkov tistih, ki skrbijo za svoje starše, pride tudi do zanemarjanja, zlorab in nasilja, tako s strani posameznikov kot tudi ustanov (Kristančič, 2005, str. 21).

Hvalič Touzery (2009, str. 113–115) predstavlja štiri vrste obremenitev družinskih oskrbovalk in oskrbovalcev. To so telesne, psihične, socialne in finančne obremenitve. Avtorica omenja, da je zelo malo oskrbovalcev, ki delo s starim človekom še zmorejo, saj je večina takih, ki jim oskrba starega človeka predstavlja določeno vrsto obremenitve, najbolj pogosto pa naj bi šlo za telesno oziroma fizično obremenitev. Ker zaradi oskrbovanja pride do pomanjkanja časa in preobremenjenosti oskrbovalcev, se odnosi med otroki in starši poslabšajo, njihovo vedenje se spremeni, pride do slabše komunikacije med družinskimi člani, oddaljenosti med partnerjema in socialne izoliranosti družine. Zaradi oskrbovanja se v številnih družinah pojavijo konflikti in slabši odnosi med sorodniki, čeprav je lahko oskrbovanje po drugi strani tudi združevalni dejavnik. Huda preobremenjenost oskrbovalcev pa lahko vodi v zlorabo starih ljudi. Hvalič- Touzery opozarja, da so medosebni odnosi močno na preizkušnji, ko je odvisnost starega človeka zelo visoka, zato so nujne ustrezne storitve, ki bodo olajšale napore

oskrbovanja. Pomanjkanje zunanje podpore in pomoči osebi, ki prevzema skrbstvene obveznosti, lahko namreč pripelje do izgorelosti ali celo do najhujšega, nasilja in različnih zlorab starih ljudi.

Pomanjkanje javne podpore, različnih oblik pomoči in prekomerna odvisnost od družine, da zagotovi oskrbo staremu človeku, so dejavniki, ki lahko prispevajo k ustvarjanju okolja za nasilje nad starimi ljudmi. Čeprav je dom navadno varno mesto za stare ljudi, lahko slabi odnosi, preobremenjeni negovalci na domu ali finančni problemi vodijo v nasilje. Takšno nasilje pa žal pogosto ostaja »skrito za štirimi zidovi«. Takšne razmere se lahko poslabšajo z družbeno izolacijo in s pomanjkanjem nadzora v skupnosti. Tako naraščajoč stres znotraj družine lahko poveča pojavnost nasilja nad starimi ljudmi (Marlu, 2011).

1.4. Nasilje nad starimi ljudmi

Slovenski parlament je leta 2008 sprejel Zakon o preprečevanju nasilja v družini, ki v 3. členu nasilje opredeli kot vsako uporabo fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana proti drugemu družinskemu članu oziroma zanemarjanje družinskega člana ne glede na starost, spol ali katerokoli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročitelja nasilja (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008). Svetovna zdravstvena organizacija (WHO, 2002) pa nasilje nad starimi ljudmi definira kot enkratno ali ponavljajoče se dejanje oziroma opustitev primerne ravnanja v okviru vsakega odnosa, kjer se pričakuje zaupanje in ki škoduje ali povzroči stisko starega človeka. Pojavlja se v različnih oblikah, ne glede na vrsto zlorabe, pa bo le-ta zagotovo povzročila nepotrebno trpljenje ali bolečine, izgubo ali kršenje človekovih pravic ter nižjo kakovost življenja starih ljudi.

Lešnik Mugnaioni (2004, str. 89) pravi, da žrtve nasilja in zlorab pogosto postanejo stari ljudje, katerih moč je izrazito okrnjena in ki so zaradi fizične, psihične, socialne ali materialne šibkosti v odvisnem položaju od drugih, na primer v družini, sorodstvenih in partnerskih odnosih, domovih za stare ljudi in v drugih ustanovah. Vpliv, ki ga ima nasilje na zdravje starega človeka, se zastruje s procesom staranja in nastopom bolezni v starosti. Zaradi teh fizičnih in kognitivnih sprememb stari ljudje težje zapustijo nasilni odnos ali sprejmejo drugo zanje pravo odločitev. Gajič (2005, str. 20) navaja, da se pogosto zgodi več zlorab hkrati. Zlorabe se lahko zgodijo vsem starim ljudem, ki so podvrženi dejavnikom tveganja. Deli jih na psihofizične dejavnike, kot so telesna nemoč, zmanjšana gibljivost, psihična prizadetost, odvisnost od drugih ljudi, izoliranost in osamljenost. Potem so tukaj dejavniki, ki so odvisni od okolice starega človeka, kot so preobremenjenost ali izgorelost oskrbovalcev in slabe družinske

življenjske navade. Zadnji dejavniki tveganja pa so kulturni in socialnoekonomski dejavniki, kot so starostni stereotipi, krhanje tradicionalnih družinskih vezi in omejen dostop do oskrbe v določenem okolju.

Vsi primeri ali sumi o pojavu nasilja nad starimi ljudmi niso prijavljeni pristojnim institucijam. Pravzaprav je temno polje kriminalitete nad starimi izjemno veliko tudi zaradi nizke prijavnosti. Stari ljudje namreč zelo težko spregovorijo o tem, da doživljajo nasilje s strani sorodnikov ali negovalcev, zaposlenih v zdravstvenih in socialnovarstvenih zavodih. Največkrat zaradi nemoči, sramu, strahu, da bi razkritje nasilja še povečalo njihovo ogroženost oziroma stisko. Mnogokrat se tudi ne zavedajo oblik pomoči, ki so jim na voljo ali pa nimajo dostopnih informacij. Pogosto ob morebitni preiskavi prijave nasilja le-tega zanikajo na način, da ga razložijo kot nesrečo, zanikajo resnost poškodb oz. posledic, krivdo za nasilje pripišejo sebi ali krivijo druge (Wieh, 1998). Pogosto so stari ljudje izolirani, kot smo že omenili, jih zaradi nasilja prevevajo občutki sramu in ponižanosti, zato o svoji izkušnji težko spregovorijo, položaj pa otežuje tudi družbena toleranca do nasilja ter otežen dostop do pomoči zaradi manjše mobilnosti (Hrovat, 2015).

Pomanjkanje statističnih podatkov s področja nasilja nad starimi ljudmi je zgovoren dokaz o tem, kako slabo raziskano je to področje. Kljub slabi raziskanosti pa rezultati vseh potrjujejo, kako zelo je ta problematika razširjena. Dejstvo je, da so najbolj ranljiva skupina telesno in duševno bolne stare osebe, ki so odvisne od drugih in večinoma tudi izolirane od okolice. To pa je skupina ljudi, do katerih raziskovalcem ni uspelo priti, zato so domneve o veliko večjem dejanskem številu zlorab več kot upravičene (Hvalič, 2002).

1.4.1. Oblike nasilja

Ko gre za obravnavo nasilja nad starimi ljudmi, ločimo več vrst oziroma oblik nasilja in zlorab. Mednje sodijo telesna oziroma fizična zloraba, čustvena ali psihična zloraba, finančna ali materialna zloraba, zanemarjanje in opustitev dolžne skrbi za stare ljudi ter posebne oblike zlorab in nasilja, med katere sodijo spolne zlorabe in medicinske oziroma institucionalne zlorabe (Pentek, 2000).

- **Telesno ali fizično nasilje**

Telesno ali fizično nasilje pomeni povzročanje bolečine, telesnih okvar ali poškodb z uporabo fizične sile ter izvajanjem fizične prisile. Ni nujno omejeno samo na očitna nasilna dejanja, saj lahko vključuje tudi neupravičeno dajanje zdravil in fizično omejevanje, nasilno hranjenje in telesne kazni vseh vrst (Pentek, 2000). Fizično nasilje je usmerjeno na človekovo

telo ali življenje. Pogosto se stopnjuje iz psihičnega nasilja (Aničić idr., 2015). Nekatera dejanja fizičnega nasilja so udarjanje, klofutanje, porivanje, suvanje, stresanje, lasanje, pretepanje s predmeti, metanje predmetov proti osebi ali v osebo in druga nasilna dejanja, ki lahko povzročijo modrice, rane, zlome ali druge fizične poškodbe (Wiehe, 1998). Med znake, ki kažejo na obstoj fizičnega nasilja pri starih ljudeh, Pentek in Kocijan (2006, str. 56) navajata pogoste nepojasnjene poškodbe, odpor do zdravniške pomoči zaradi poškodbe ali zanikanje obstoja le-te, zavračanje stikov s skupnostjo, nenadne spremembe v vedenju starega človeka v prisotnosti določenih oseb, zmedenost ali le delna zavest, ki lahko kažeta na zlorabo zdravil, in laboratorijski izvidi, ki potrjujejo predoziranje ali nezadostno uporabo zdravil, notranje krvavitve, izjavo starega človeka, da so z njim grdo ravnali, prepoved srečanja s starim človekom na samem iz strani osebe, ki zanj skrbi oziroma ga oskrbuje.

- Psihično ali čustveno nasilje

Najbolj razširjena oblika nasilja je psihično nasilje, ki se lahko povezuje tako s fizičnim kot tudi s spolnim nasiljem. Psihično nasilje je na začetku, ko se šele začne dogajati, zelo neopazno, celo za žrtev, ki se ji to dogaja (Plaz, 2004, str. 42). Psihično ali čustveno nasilje je povzročanje trpljenja, čustvene bolečine ali žalosti, kar vključuje besedne napade, grožnje, žalitve, nadlegovanje, poniževanje, neupoštevanje, ravnanje s starim človekom kot z otrokom, preprečevanje stikov z družino ali prijatelji in podobno (Pentek, 2005, str. 56). Ponavljajoče se zlorabe na žrtvi puščajo duševne posledice, kot so pomanjkanje samospoštovanja, motnje spanja, pasivnost in umikanje (Veber, 2004). Prav tako pa so pogoste posledice psihičnega nasilja strah, neodločnost, apatija, stres, poslabšanje prejšnjih duševnih bolezni in depresija (Hvalič Touzery, 2005, str. 87).

- Finančno ali materialno nasilje

Ekonomsko nasilje imenujemo tudi materialno izkoriščanje ali finančna zloraba. Pri tem gre za nepravilno ali nelegalno uporabo prihrankov, posesti ali lastnine starega človeka. Lahko je to unovčevanje čekov brez dovoljenja, ponarejanje podpisa starega človeka, kraja denarja, bančnih kartic ali lastnine, s prisilo ali prevaro pridobljen podpis nekega dokumenta (na primer oporoke), zloraba položaja skrbnika ali odvetnika (Pentek, 2000). Finančnim zlorabam so še zlasti izpostavljeni stari ljudje, pri katerih sta interes in možnost presoje ter odločanja oslabela zaradi duševnih motenj, kot sta na primer demenca in depresija (Kogoj, 2000). Pri tem so še bolj ogroženi stari ljudje, ki so zaradi slabega zdravstvenega stanja primorani pooblastiti sorodnike za upravljanje z njihovim premoženjem, pri čemer pa se njihovi interesi pogosto ne skladajo. Posledično sorodniki manj upoštevajo želje in interese starega človeka, ki v takih primerih hitro postane žrtev finančne zlorabe (Veber, 2004). Finančno zlorabo lahko

prepoznamo po tem, da žrtev nikoli nima denarja ali ga sploh ne pozna, da žrtev sama ne zmore opraviti nakupa osnovnih živil in da denar na bankomatu vedno dviguje v spremstvu nekoga, ki potem denar vzame (Hvalič Touzery, 2005, str. 87).

- Zanemarjanje

Zanemarjanje je zavračanje ali neizpolnjevanje kakršnihkoli obveznosti in dolžnosti, ki jih ima nekdo do starega človeka. Zanemarjanje vključuje tudi neizpolnjevanje obveznosti oziroma odgovornosti s strani osebe, ki ji je bilo zaupano skrbništvo nad starim človekom, to lahko vključuje na primer neplačevanje službe za pomoč in nego na domu ali neizvrševanje uslug s strani službe, ki je dolžna zagotoviti tako oskrbo. Tipično zanemarjanje je nepripravljenost ali nesposobnost zagotoviti staremu človeku življenjsko nujne stvari, kot so hrana, voda, oblačila, bivalni prostor, osebna higiena, zdravila, udobje, osebna varnost in ostale osnovne pogoje, ki izhajajo iz osebne odgovornosti ali pogodbenega dogovora. Ločimo pasivno in aktivno obliko zanemarjanja, kjer bi pasivno opredelili kot nehotno pomanjkljivo nudenje nege in pomoči, morda zaradi pomanjkanja znanja, informacij in podobno, pri aktivnem zanemarjanju pa je le-to zavestno izvajano (Pentek, 2005, str. 57). Znaki, po katerih lahko prepoznamo zanemarjanje, so podhranjenost, slaba osebna higiena, neprimerna oblačila, osebe nimajo zobne proteze ali slušnega aparata, osebe prejemajo prevelik ali premajhen odmerek zdravil, imajo preležanine, živijo v nezdravih razmerah, prostor je umazan in smrdi (Hvalič Touzery, 2005, str. 87).

- Opustitev dolžne skrbi za stare ljudi

Opustitev dolžne skrbi za stare ljudi pomeni, da posameznik, ki je naravno odgovoren za oskrbo starega človeka ali oseba, ki ji je bilo zaupano skrbništvo, starega človeka zapusti (Pentek, 2005, str. 57). Tako zapuščen star človek ostane brez osebe, ki bi mu pomagala, pogosto pa tudi brez osnovnih materialnih sredstev, ki bi mu zagotavljala dostojno življenje v domačem okolju. V domovih za stare ljudi se opustitev skrbi za starega človeka kaže kot pomanjkanje obiskov in stikov s sorodniki. Pomanjkanje stikov starega človeka zaznamuje z žalostjo in molkom, posledice prekinitve stikov s sorodniki pa se kažejo v nemotiviranosti in zavračanju sodelovanja v zdravstveni negi in rehabilitaciji (Veber, 2004).

- Spolno nasilje

Spolno nasilje sodi med telesne zlorabe, vendar se zaradi svoje specifičnosti obravnava posebej (Pentek, 2000). Spolna zloraba je vsake vrste neprosto voljen spolni kontakt z osebo, ki ne more ali ne želi dati privolitve za takšno ravnanje, a je v to z grožnjo prisiljena, preslepljena, napeljana ali zavedena (Pentek in Kocijan, 2006). Skozi zgodovino stari ljudje niso bili upoštevani kot potencialne žrtve spolnih zlorab, zato so takšni primeri pogosto prezrti, spolnost v starosti pa je še vedno tabu tema. Današnja družba pogosto stereotipno prikazuje starega

človeka kot osebo brez spolnega nagona ali nezmožnega za spolne odnose, pa vendar imajo lahko tudi stari ljudje spolne odnose in so prav tako lahko žrtve spolnih zlorab (Veber, 2004). Med spolno nasilje spadajo neprijetni dotiki, poljubljanje, božanje, neželjeno otipavanje, neprimerne pripombe o telesu/delih telesa žrtve, namigovanje na spolnost, prisilna golota, neprimerno razkazovanje golega telesa, slačenje, razkazovanje genitalij, ki jih žrtev ne želi, fotografiranje, siljenje h gledanju pornografskih vsebin, siljenje v spolni odnos, posilstvo, opolzko govorjenje in podobno (Društvo za nenasilno komunikacijo, b. d.). Žrtve spolnih zlorab so večinoma starejše ženske, predvsem zaradi večje ranljivosti, kot je na primer invalidnost ali kognitivna oslabelost. Povečanemu tveganju za spolno zlorabo so izpostavljeni tudi stari ljudje, ki potrebujejo vsakodnevno osebno nego in tisti, ki živijo v institucionalnem varstvu. Najpogosteje so povzročitelji moški, natančneje sorodniki moškega spola, ki zagotavljajo določeno obliko oskrbe staremu človeku, zlasti partnerji in sinovi. Sledijo jim zdravstveni delavci, zaposleni v domovih za stare ljudi in moški, ki stanujejo v isti instituciji kot žrtev (Reed, 2013, str. 459).

- Institucionalne zlorabe

Medicinska oziroma institucionalna zloraba je oblika nasilja nad starimi ljudmi, ki se nanaša predvsem na odnos zdravnikov in medicinskega osebja do starih ljudi, ki so v njihovi obravnavi. Lahko se dogaja v bolnišnicah, domovih za stare in drugih institucijah. To je vrsta nasilja, ko bolniku dajejo zdravila, ki zanj niso nujno potrebna, na primer pomirjevala in uspavala. Prav tako gre lahko za neutemeljeno ukinitve nadaljevanja določene terapije, čeprav jo oseba potrebuje (Pentek, 2000). Medicinsko nasilje je tudi opravljanje agresivnih in ogrožajočih preiskav pri umirajočih starih ljudeh. Nekateri si zelo želijo bolnišnične obravnave, pa jih pri tem ne upoštevajo, spet drugi si ne želijo v bolnišnico, saj vedo, da so že izčrpali vse realne možnosti zdravljenja. Tako je zdravstveno osebje pogosto v stiski ob težko bolnih in umirajočih, vendar je vedno treba pretehtati vse možnosti in se odločiti, kaj je resnično najbolje oziroma v največjo korist starega človeka (Veber, 2004).

1.4.2. Vzroki za pojav nasilja nad starimi ljudmi

Značilnost in posebnost nasilja nad starimi ljudmi je zagotovo dejstvo, da starost, psihofizična kondicija in bolj verjetno tudi ekonomska in fizična odvisnost od skrbnika oziroma osebe, ki zanje skrbi, bistveno zmanjšujejo možnosti reševanja razmer. Stari ljudje imajo večinoma relativno majhno družbeno in osebno moč, so pogosto čustveno, fizično in ekonomsko odvisni od povzročitelja nasilja, izolirani, nekritični do pojavov nasilja v smislu, da

le-tega lahko zanikajo, racionalizirajo ali ga na različne načine opravičujejo in o nasilju pogosto zato ne spregovorijo. Pogosto je tudi nespoštovanje dostojanstva in identitete starih ljudi v družbi. Zakonitosti in dinamika nasilja nad starimi ljudmi so podobni tistim, s katerimi opredeljujemo nasilje nad ženskami in nasilje nad otroki. Največ nasilja nad starimi ljudmi se dogaja doma, v partnerskih in sorodstvenih odnosih ter tam, kjer so stari ljudje v odvisnem položaju do svojih skrbnic oziroma skrbnikov (Aničić idr., 2015).

Nasilje in zlorabe, ki se pojavljajo nad starimi ljudmi, so največkrat psihične in čustvene, pojavljajo pa se v obliki krčenja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Pojavljajo se tudi fizično nasilje, materialno in verbalno zanemarjanje, zapuščanje starih ljudi, medicinske oziroma institucionalne zlorabe, diskriminacija in neenakost. Vzroke za to lahko pripišemo preveliki družbeni toleranci do nasilja, pomanjkanju družbenih, moralnih vrednot in tudi ustreznega znanja. V mnogo primerih se izkaže, da gre tudi za pomanjkljivo strokovno usposobljenost odgovornih služb, slabo odzivnost strokovnjakov in pa tudi prebivalcev, ki nasilje spregledajo in o njem ne poročajo (Tičar, 2011, str. 31). V večini evropskih držav poleg pomanjkanja ozaveščenosti javnosti o tej problematiki primanjkuje tudi ustreznih predpisov, ki bi regulirali to področje. Hkrati pa še vedno primanjkuje relevantnih znanj in veščin o prepoznavanju, preprečevanju, poročanju in ukrepanju v primeru nasilja nad starimi ljudmi (Primc in Lobnikar, 2019).

Ko gre za nasilje in zlorabe, se moramo vedno vprašati, kako ukrepati. Stari ljudje se velikokrat vdajo v usodo, se bojijo posledic priznanja ali pa zlorabe sploh ne zaznajo kot kršitve njihovih pravic, poleg tega pa pri nas ni ustanov, ki bi se specifično ukvarjale s problematiko zlorab nad starimi ljudmi. Policija lahko ukrepa kratkotrajno, postopki na sodiščih pa lahko trajajo leta, medtem ko se zlorabe lahko nadaljujejo (Hvalič Touzery in Felicijan, 2004). Tukaj se kaže, da bi v Sloveniji potrebovali posebne službe, ki bi nudile različne oblike pomoči starim ljudem oziroma bi morali prilagoditi že obstoječe. Na voljo je že Društvo SOS telefon, ki nudi pomoč predvsem ženskam in otrokom, ki doživljajo nasilje. Tovrstna pomoč naj bi bila zagotovljena tudi starim ljudem. Prilagoditi bi morali tudi varne hiše glede na potrebe starih ljudi, na primer glede dostopnosti zaradi fizičnih ovir in podobno. V času, ko je nastal nacionalni program o preprečevanju nasilja v družini, torej leta 2009, nobena varna hiša ali krizni center ni bil prilagojen za gibalno ovirane ženske. To pomeni, da ženske na invalidskih vozičkih in tiste, ki so starejše in gibalno ovirane, niso imele možnosti umika v varno hišo ali krizni center. Resolucija sicer ob tem podatku navede ključne naloge, ki naj bi jih izvedli, da bi se te pomanjkljivosti odpravile. Tako je šele leta 2010 Slovenija dobila prvo varno hišo, ki je imela dostop tudi za gibalno ovirane žrtve nasilja (Resolucija o nacionalnem programu

preprečevanju nasilja v družini, 2009). Treba pa bi bilo tudi medijsko bolj pokriti problematiko zlorab nad starimi ljudmi, saj se o tem še vedno premalo govori (Pentek, 2003).

1.4.3. Molč starih ljudi in vzroki za neukrepanje proti nasilju in zlorabam

Kot mnoge teme v naši družbi, o katerih neradi govorimo, tudi nasilje v družini ostaja skrito očem javnosti. To je tabu tema, zato za nasilje znotraj družine izvemo, ko je za žrtev že prepozno. Ena izmed oblik nasilja v družini je tudi nasilje nad starimi ljudmi, katerega omemba še vedno sproži obrambne mehanizme, na primer zanikanje med številnimi ljudmi. Mnogi težko verjamejo, kako razširjen in pogost je ta problem. Nekateri bi raje zanemarili obstoj tega pojava, saj se težko sklada z našimi prepričanji in ideali o zasluženem pokoju in mirni starosti. Dejstvo pa je, da so nasilje in zlorabe nad starimi ljudmi danes ena najbolj akutnih tem v povezavi s kakovostno starostjo (Primc in Lobnikar, 2019). V Sloveniji so diskriminacija, zlorabe in nasilje nad starimi ljudmi pogost pojav. Ker stari ljudje iz različnih razlogov teh pojavov ne prijavljajo, odgovorne institucije ne ukrepajo. Zgodbe tako ostajajo zamolčane, trpljenje ljudi pa ostaja za domačimi zidovi. Ti pojavi pa imajo svoje posledice, ki se kažejo na zdravju in kakovosti življenja starih ljudi, prav tako pa se pojavi še stopnjujejo, saj so povzročitelji na ta način zaščiteni (Žiberna, 2005, str. 48).

Leta 2019 je bila pri nas izvedena ena redkih raziskav o nasilju nad starimi ljudmi z naslovom »Nasilje nad starejšimi v domovih za starejše in v domačem okolju«. Čeprav so podatke zbirali le na omejenem območju mesta Ljubljane in je bil vzorec zajetih anketirancev majhen in spolno neuravnotežen, rezultati predstavljajo zadostno izhodišče za prihodnje raziskovalne projekte kot tudi podlago za ukrepanje. Zanimivi in zgovorni so njeni podatki, ki pravijo, da je od skupno 47 zlorabljenih posameznikov kar 44,7 % o nasilju molčalo, vsi pa so bili zlorabljeni v domačem okolju. Tisti, ki so bili zlorabljeni v domovih za stare ljudi, so vsi zlorabo prijavili pristojnim, kar kaže, da so v institucionalnem okolju čutili, da o tem lahko spregovorijo ter da jim bosta na voljo ustrezna pomoč in podpora. Kot razlog za molč o nasilju v domačem okolju so žrtve največkrat navedle strah, da bi se nasilje povečalo (52,4 %) in občutek sramu (47,6 %). Nekateri posamezniki niso želeli ukrepati zoper bližnjega (42,8 %) ali pa preprosto ne zaupajo delovanju strokovnih služb (38,1 %). Zaradi odvisnosti od pomoči povzročitelja je o nasilju molčalo 28,6 % žrtev, en posameznik pa je mislil, da si je nasilje zaslužil. Iz omenjenih razlogov lahko prepoznamo mnogo vzrokov, ki starim ljudem otežujejo odločitve, da zapustijo povzročitelja nasilja. Žrtve pogosto verjamejo, da je problem v njih, in ne v storilcu. Tako lahko vzroke za nasilje iščejo v njegovi službi, v preobremenjenosti z delom,

še posebej pa pri sebi, saj mislijo, da so preveliko breme, ker ne izpolnjujejo njihovih pričakovanj in tako zmanjšujejo pomen nasilja. Vse to vodi do pomanjkanja samospoštovanja, v fizično in psihično izčrpanost, družinsko ozadje in omejitve, ki nastanejo zaradi popolnega nadzora in izoliranosti, pa še dodatno zmanjšujejo možnosti, da bo žrtev storilca prijavila. Pogosto se poraja tudi vprašanje, kdo jim bo verjel in kako naj ukrepajo zoper lastnega otroka ali partnerja (Primc in Lobnikar, 2019).

Ko prihaja do nasilja nad starimi ljudmi, Mušič (2005, str. 149) kot najbolj pogoste razloge za molk žrtev navaja:

- da nasilje in zlorabe največkrat doživljajo v domačem okolju in od ljudi, od katerih tega ne bi pričakovali, od bližnjih sorodnikov. Razumljivo je, da jim predstavlja odnos do lastnih otrok, partnerjev in ostalih članov njihove družine, ki izvajajo nasilje, veliko oviro, zaradi katere se le redko odločijo o tem spregovoriti ter poiskati pomoč;
- to, da poiščejo pomoč na policiji, zaznavajo kot sramoto, ki bi je bili deležni od okolice, zato je pogosto to zadnja misel;
- pogosta ovira je tudi odvisnost od nasilnih članov družine ali skupnega gospodinjstva, ki lahko starega človeka oskrbujejo, lahko pa je od njih tudi čustveno ali materialno odvisen, težavo pa lahko povzročajo tudi skupni stanovanjski prostori;
- neobveščenost o tem, kaj lahko storijo in kakšne bodo posledice, če podajo prijavo;
- fizična nezmožnost, da bi poiskali pomoč zaradi stalnega nadzora, ki so ga deležni zaradi gibalne oviranosti ali slabega zdravstvenega stanja;
- veliko starih ljudi nima stikov z ljudmi izven svojega ozkega bivalnega okolja in zato nimajo komu povedati za svojo stisko in v kakšnih razmerah so se znašli;
- tudi okolica jih pogosto ne jemlje resno, njihove pritožbe in obvestila pripisujejo starosti, neredko pa so pri ljudeh prisotni razni predsodki o starih ljudeh.

Družina kot sistem se običajno zavzema za varovanje svoje zasebnosti in najpogosteje ne želi razkrivati svojih problemov pred javnostjo, zato ne išče pomoči zunaj svojega kroga. Družinski člani varujejo skrivnosti in velikokrat težijo k temu, da bi okolica čim manj vedela o njihovih težavah in stiskah znotraj družine. Če se nasilje dogaja med štirimi stenami, brez očividcev, družinski člani pa molčijo in s tem prikrivajo resnico, kaže, da pomeni žrtvam diskretnost in zasebnost v razmerjih z bližnjimi več kot pa sama viktimizacija (Selič, 2010, str. 35).

Žrtve nasilja pogosto uporabljajo tudi obrambne mehanizme, kar pomeni, da zanikajo dejstva ali same dogodke, lahko se obtožujejo za vedenje storilca ali ga racionalizirajo, pogosto tudi zmanjšujejo obseg nasilja. Zaradi občutka nemoči si stari ljudje sploh ne upajo razkriti

težave, saj mislijo, da so težave zasebna stvar in da razkritje ne bo prineslo izboljšanja. Pogost pa je tudi strah, da bi jih zaradi razkritja storilec premestil v institucionalno okolje (Razboršek, 2002).

Žiberna (2005, str. 48) navaja, da so stari ljudje pogosto tudi manj informirani o svojih pravicah in možnostih ukrepanja, posledično pa ranljivejši in manj zaščiteni, zato se ne morejo braniti pred negativnimi pojavi.

Salecl (2005, str. 102) težave na področju nasilja nad starimi ljudmi strne v naslednja dejstva:

- da gre za prikrito dogajanje med domačimi zidovi,
- da je informiranost ljudi o možnostih, ki jih imajo v primeru nasilja, slaba,
- žrtve so izolirane, doživljajo občutke sramu, ponižanosti,
- prisotna je družbena toleranca do nasilja,
- pomanjkanje raznih oblik pomoči (centri, nevladne organizacije, zagovorništvo, varuh/varuhinja, prostorska stiska v domovih za stare ljudi),
- med stroko ni dovolj ozaveščenosti o resnosti problema,
- prepočasno odzivanje javnosti na odkrite primere.

1.5. Zakonodaja o nasilju nad starimi ljudmi

Slovenija nima specifične zakonodaje glede nasilja nad starimi ljudmi. Nasilje nad njimi je obravnavano v širši zakonodaji. V praksi se tako uporabljajo različni zakoni, ki obravnavajo različne vidike nasilja. V nekaterih primerih ni jasno, ali je nasilje nad starimi ljudmi sploh pokrito z določenim zakonom. To je lahko posledica pomanjkanja usklajenega pristopa ali nepoznavanja zakonov in predpisov s strani javnosti ali celo ključnih posameznikov. Posledice pomanjkljive zakonodaje so nedefinirane pravice in dolžnosti ter način kaznovanja kot tudi pomanjkanje ustreznih standardov ali vrednot, uveljavljenih kot priporočila za ukrepanje. Ustrezen pravni okvir bi omogočil posredovanje v vseh okoliščinah, vključno z družinskim okoljem (EuROPEAN, 2018).

V splošnem so človekove pravice in temeljne svoboščine, ki se posredno navezujejo tudi na vprašanje nasilja in zlorab, opredeljene že v Ustavi Republike Slovenije. V 18. členu je zapisano, da nihče ne sme biti podvržen mučenju, nečloveškemu ali ponižujočemu kaznovanju ali ravnanju. Državljanom Republike Slovenije je s 34. členom podeljena tudi pravica do osebnega dostojanstva in varnosti. V 35. členu pa je zapisano, da je zagotovljena tudi

nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic (Ustava Republike Slovenije, 1991).

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND), ki je bil sprejet leta 2008, je prvi zakon v Sloveniji, ki jasno opredeljuje različne vrste nasilja v družini. Zakon posebno skrb namenja tudi problematiki nasilja nad starimi ljudmi, ki so poleg otrok in oseb s posebnimi potrebami najbolj ranljivi. Zakon določa vlogo, naloge, mrežo in sodelovanje različnih državnih organov in nevladnih organizacij pri obravnavanju nasilja v družini ter opredeljuje ukrepe za varstvo žrtve nasilja v družini. Sprejem tega zakona je celotni družbi dalo dve jasni sporočili, in sicer prvič, da nobena oblika nasilja ni sprejemljiva in drugič, da si družina in vsi družinski člani zaslužijo zakon, ki jih bo obvaroval pred nasiljem za štirimi stenami (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2008).

Na podlagi 11. člena Zakona o preprečevanju nasilja v družini pa je bila 27. maja 2009 sprejeta še Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014, ki kot strateški dokument določa cilje, ukrepe in ključne nosilce politik za preprečevanje in zmanjševanje nasilja v družini v Republiki Sloveniji od leta 2009 do leta 2014. Cilj tega dokumenta je bil zagotoviti učinkovite dejavnosti, ki bodo pripomogle k prepoznavanju in preprečevanju nasilja v družini (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008). Konkretna naloge in dejavnosti za doseganje ciljev in izvajanje posameznih ukrepov so opredeljene v Akcijskem načrtu za preprečevanje nasilja v družini, ki naj bi se obnavljal na vsaki dve leti (Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini, 2009). Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014 nasilja nad starimi ljudmi posebej ne obravnava, čeprav bi mu zaradi specifičnosti čustvene, fizične in pogosto tudi ekonomske odvisnosti od storilcev bilo treba posvetiti posebno pozornost. Zakon o preprečevanju nasilja v družini predvideva 2-letne akcijske načrte in njihovo evalvacijo. Narejena sta bila le dva akcijska načrta, in sicer za obdobje 2010–2011 in 2012–2013. Za prvo obdobje je vlada tudi sprejela poročilo in ga potrdila, za drugo obdobje pa ga ni moč najti in verjetno sploh ne obstaja (Kožuh Novak in Lukić, 2015).

Leta 2008 je v veljavo stopil še en zelo pomemben dokument, in sicer Kazenski zakonik, ki ureja oz. določa kazniva dejanja, kazensko odgovornost, kazni, opozorilne sankcije in varnostne ukrepe. Z uveljavitvijo tega zakona je nasilje v družini postalo samostojno kaznivo dejanje. 191. člen tega zakona pravi, da »kdor v družinski skupnosti z drugim grdo ravna, ga pretepa ali drugače boleče ali ponižujoče ravna, ga z grožnjo z neposrednim napadom na življenje ali telo preganja iz skupnega prebivališča ali mu omejuje svobodo gibanja, ga zalezuje, ga prisiljuje k delu ali opuščanju dela ali ga kako drugače z nasilnim omejevanjem njegovih

enakih pravic spravlja v skupnosti v podrejen položaj, se kaznuje z zapornom do petih let« (Kazenski zakonik, 2008).

Zelo pomemben dokument pri obravnavi nasilja je tudi pravilnik, ki je bil sprejet leta 2014, in sicer Pravilnik o prepovedi približevanja določeni osebi, kraju ali območju. V nujnih primerih, ko gre za nasilje, policija samostojno izreče prepoved približevanja, da zagotovi varnost žrtvi in prepreči nadaljnje izvajanje nasilja. O tem izrečenem ukrepu obvesti tudi center za socialno delo, ki po izrečenem ukrepu prepovedi približevanja naveže stik z žrtvijo v okviru prve socialne pomoči in jo seznani z različnimi vrstami pomoči (Ministrstvo za delo družino, socialne zadeve in enake možnosti, b. d.).

1.6. Postopek obravnave nasilja na centru za socialno delo

Ko odkrijemo nasilje v družini, moramo izvesti vse postopke in ukrepe, ki so potrebni za zaščito žrtev. Pri tem moramo oceniti stopnjo ogroženosti žrtve in zagotoviti zaščito njenih koristi ter ohranitev njene integritete (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008). Pri tem je treba oceniti težo nasilnih dejanj, stanja, v katerih pride do nasilja, morebitne osebnostne motnje povzročitelja, žrtvine zmožnosti in sposobnosti za obvladovanje stresnih dogodkov ter možnosti, da poskrbi za lastno varnost. Nasilje v družini ni naključni dogodek, temveč gre za vedenjski vzorec (Drole in Gantar, 2008).

Nasilje v družini in njegova obravnava je zelo občutljivo področje, ki je v rokah več organov, in sicer državnih organov, nosilcev javnih pooblastil, izvajalcev javnih služb, organov lokalnih skupnosti ter nevladnih organizacij, v okviru programov, ki jih izvajajo (Filipčič, 2014, str. 161). Pri obravnavi je potrebno upoštevanje zaporedja postopkov, da zagotovimo njeno maksimalno uspešnost. Najprej moramo poskrbeti za varnost potencialnih žrtev. Treba jim je razložiti, kako se izognejo nasilju, kadar pa to ni mogoče, je nujna telesna ločitev od povzročitelja nasilja, v skrajnem primeru je to lahko umik v varno hišo, če je žrtev ženskega spola. V primeru, da družina kljub nasilju želi nadaljevati skupno življenje, ji je pri tem treba nuditi ustrezno strokovno pomoč. Pomoč pa je učinkovita le v primeru, če povzročitelj prevzame odgovornost za nasilje (Drole in Gantar, 2008). Temu sledi reševanje težav, ki so privedle do nasilja in morebitna napotitev povzročitelja nasilja v ustrezne izobraževalne, psihosocialne ali zdravstvene programe (Milek Ogrinc, 2014, str. 175).

Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini (Uradni list RS, št. 31/09 in 42/17) določa, da so vsi organi, torej organizacije, nosilci javnih pooblastil, organi

samoupravnih lokalnih skupnosti in nevladne organizacije, ob zaznavi nasilja v družini dolžni v 24 urah od seznaitve z okoliščinami o tem pisno, preko telefona ali elektronske pošte obvestiti center za socialno delo. Če gre za neposredno ogroženost žrtve in jo je treba takoj zaščititi, so vsi organi dolžni takoj po telefonu obvestiti center za socialno delo, v roku 24 ur pa še pisno. Center v takšnem primeru s policijo takoj izmenja obvestila, nato pa se medsebojno uskladi o začetnih aktivnostih (Anderluh idr., 2015).

Center za socialno delo takoj po prijavi nasilja stopi v stik z žrtvijo, pri čemer identificira nasilje, ugotovi, kdo je povzročitelj, za katero vrsto nasilja gre in kakšna je njegova intenzivnost, kateri so dejavniki tveganja in možne posledice. V postopku obravnave nasilja nad starimi ljudmi je zelo pomembno pripraviti strokovno oceno ogroženosti žrtve in pa dejavnike tveganja ter opraviti obisk na domu oziroma pogovor v okolju, kjer žrtev živi. Preveriti moramo vse možne dejavnike pomoči in zagotavljanja varnosti v žrtvini socialni mreži. Sklicati moramo multidisciplinarni krizni tim in povabiti vse, ki omogočajo zaščito in podporo žrtvi in se po potrebi obrniti po pomoč k strokovni regijski koordinatorici za obravnavo nasilja v družini (Bevc, 2017).

Multidisciplinarni tim je sestavljen iz skupine strokovnjakov z namenom zagotoviti celostno pomoč in zaščito žrtvi nasilja. Tim se skliče v najkrajšem možnem času oziroma najkasneje v treh dneh po tem, ko so določeni njegovi člani (Anderluh idr., 2015). Naloge multidisciplinarnega tima za obravnavanje nasilja v družini, ki so usmerjene v zagotovitev dolgoročne varnosti žrtve, so izmenjava informacij za razjasnitev okoliščin, potrebnih za zaščito in pomoč žrtvi, usklajevanje aktivnosti, seznaitev žrtve z vsemi možnimi oblikami pomoči, izdelava načrta pomoči žrtvi in spremljanje njegovega izvajanja, če je to glede na izdelano oceno ogroženosti žrtve potrebno ter nudenje najustreznejše zaščite žrtvi (Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini, 2009).

1.7. Socialno delo s starimi ljudmi

Milošević Arnold (2003, str. 4) pravi, da zaradi stresov in izgub, ki jih starost prinaša, stari ljudje pogosto potrebujejo strokovno pomoč socialnih delavcev. Oblike pomoči morajo biti fleksibilne, prilagojene specifičnim potrebam starih ljudi kot skupine in tudi njihovim individualnim potrebam. To pa pomeni, da mora biti socialno delo s starimi ljudmi specializirano področje strokovnega dela, ki zahteva poglobljena specifična znanja, primeren osebni pristop in občutljivost za probleme starih ljudi, kakor tudi dosledno upoštevanje etičnih

norm pri delu z njimi. Mali (2008) tako poudari, da socialni delavci, ki delajo s starimi ljudmi, potrebujejo znanja o procesu staranja, socialni politiki, ki zadeva stare ljudi, in o različnih praktičnih postopkih ter metodah dela s starimi ljudmi. Potrebujejo tudi različne strokovne spretnosti, na primer sposobnosti sporazumevanja, sposobnost presojanja, sposobnost sodelovanja v multidisciplinarnih timih in povezovanja različnih generacij. Tako pri oceni posameznega položaja, v katerem se znajde star človek, socialni delavec potrebuje veliko znanja, ki je specifično za delo s starimi ljudmi in se razlikuje od drugih področij socialnega dela. Socialni delavec tu ocenjuje psihične, čustvene, kognitivne in socialne zmožnosti starega človeka, preverja njegove zmožnosti samooskrbe, išče različne vire moči tako v posamezniku, torej v starem človeku kot tudi v njegovem okolju ter pri tem ne spregleda možnih ovir v podpornem okolju. V tem se socialno delo s starimi ljudmi razlikuje od socialnega dela z drugimi starostnimi skupinami. Stari ljudje tako postavljajo zahteve po drugačnih vrednotah, znanju in praktični usposobljenosti socialnih delavcev.

Socialni delavec pomaga starim ljudem tako, da skupaj z njimi povečuje njihove zmožnosti in sposobnosti za spopadanje s težavami in reševanje problemov. Pri tem socialni delavec naleti na najrazličnejše položaje, kot so na primer ranljivost starih ljudi, demenca, zelo stari ljudje, osamljenost, družine v stiski, najrazličnejši medgeneracijski odnosi, različna narodnost starih ljudi, stare osebe s posebnimi potrebami, slepi stari ljudje, alkoholizem pri starih ljudeh, stari ljudje, ki živijo sami, stres v starosti, samomorilnost, nasilje in druge težke razmere, v katerih se znajdejo stari ljudje (Mali, 2011b, str. 23).

V socialnem delu je odnos do starih ljudi specifičen, saj temelji na partnerskem odnosu, v katerem socialni delavec verjame v sposobnost uporabnika za uspešno rešitev težave, v njegovo kompetentnost za prevzemanje odgovornosti in kontrole nad svojim življenjem (Mali, 2008). Socialni delavec verjame, da lahko uporabnik uspešno opravlja svoje najpomembnejše družbene vloge, prepričan je o njegovi zmožnosti spreminjanja neučinkovitih vedenjskih vzorcev. Tako skupaj gradita medsebojno zaupanje, odnos sodelovanja v skladu z udejanjanjem načela participacije, pri čemer socialni delavec dosledno upošteva pravice uporabnika in mu pomaga pri njihovem uveljavljanju. V takem odnosu uporabnik pridobiva moč, ima možnost izbire in vse večji nadzor nad lastnim življenjem (Mali, 2011b, str. 23).

Socialni delavec deluje iz perspektive moči, ki v sodobnem socialnem delu predstavlja paradigmatški premik, saj nas usmeri k iskanju virov in moči uporabnikov (Mali, 2009). Perspektiva moči od socialnega delavca zahteva, da vidi uporabnike na drugačen način, kar povzroči premik od usmeritve na posameznikov problem k iskanju novih možnosti in priložnosti. V travmi, bolečini in težavah lahko vidimo tudi zametke upanja ter možnih

sprememb. Ravnanje socialnih delavcev pelje korak naprej od zgolj identificiranja problema. Je v pomoč in podporo staremu človeku, da iz svojih bogatih življenjskih izkušenj črpa moč za premagovanje težav v sedanjosti. V ospredju je star človek, njegove sposobnosti in zmožnosti, ne pa zgolj problemi (Mali, 2011b, str. 24).

Praksa socialnega dela je usmerjena proti predsodkom, negativnemu odnosu in neustrezni obravnavi ljudi glede na njihove značilnosti, kot so rasa, spol, religija, etična pripadnost, starost in podobno. Načelo protidiskriminacijske usmerjenosti nas opozarja, da pri delu s starimi ljudmi ne spregledamo dveh temeljnih etičnih načel, in sicer spoštovanja in ohranjanja dostojanstva. Le tako bomo lahko z njimi vzpostavili delovni odnos, na katerem temelji naše strokovno delo in ne bomo spregledali pravic starih ljudi (Mali, 2008).

2. PROBLEM

Pobuda za raziskovanje in ideja za temo magistrskega dela sta se porodili v času mojega zadnjega leta študija, torej na drugi stopnji, ko sem pri predmetu Skrbstveni režimi in omrežja opor pisala seminar z naslovom »Analiza resolucije o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014 z vidika ukrepov, namenjenih starejšim«. Takrat sem ugotovila, da je že sama zakonodaja zelo pomanjkljiva in da ne posveča posebne pozornosti obravnavi nasilja nad starimi ljudmi, hkrati pa je ta tema tabuizirana tudi v vsakdanjem življenju. Resolucija ne opiše specifičnosti in posebnih okoliščin, v katerih nastaja nasilje nad starimi ljudmi. Velikokrat so stari ljudje le bežno omenjeni, ni pa jim namenjeno posebno poglavje ali posebna zaščita, ki bi jo zagotovo potrebovali. Resolucija bi morala posebno poglavje nameniti prav skupini starih ljudi in opisati njene specifikke, kot na primer, zakaj do nasilja nad starimi ljudmi najbolj pogosto prihaja, zakaj je toliko primerov neprijavljenih, v kakšen položaj to postavlja stare ljudi, kakšne so njihove možnosti in kaj vse bi še bilo treba na tem področju spremeniti, da bi bili stari ljudje bolje zaščiteni in informirani o svojih možnostih. Tako sem se odločila, da bom te teme naslovila in raziskala skupaj s strokovnimi delavci, ki delajo s starimi ljudmi, ki so žrtve nasilja.

Prebivalstvo v Sloveniji se stara in z leti bo odstotek ljudi, starejših od 65 let, strmo naraščal. Ker se življenjska doba podaljšuje, to pomeni, da je treba za stare ljudi tudi ustrezno poskrbeti. Dejstvo pa je tudi, da stare ljudi družba nekako odriva na rob in so ji lahko v breme. Zato lahko vse pogostejše prihaja tudi do nasilja in zlorab. Nasilje nad starimi ljudmi se pojavlja znotraj družinskih odnosov, s strani institucij ali s strani tretjih oseb. Stari ljudje ne prepoznajo nasilja, težje pridobijo informacije o možni pomoči, ki jim je na voljo, pogosto se sprašujejo o svoji krivdi. V njih se porajajo občutki sramu, ponižanosti in strahu, da jih bodo sorodniki oziroma povzročitelji nasilja, ki so pogosto tudi tisti, ki zanje skrbijo, zapustili in bodo posledično še bolj osamljeni in onemogli. Zato o svoji izkušnji stari ljudje težko spregovorijo in pogosto molčijo. Velika ovira pri obravnavi nasilja nad starimi ljudmi pa je lahko tudi samo delovanje ustanov, ki so del reševanja nasilja. Pomembno je, da smo do obstoječih oblik pomoči kritični in iščemo načine, kako bi le-te lahko izboljšali ali pa celo oblikovali nove načine ravnanja za bolj kakovostno življenje starih ljudi.

Zdi se mi pomembno, da se problem, kot je to, da si stari ljudje, ki so žrtve nasilja, tega ne upajo prijavljati, razišče točno tam, kjer je prvotno jedro te problematike – torej v delovanju pristojnih služb. Ravno zato sem želela zbrati izkušnje in zgodbe strokovnih delavk in delavcev, ki se srečujejo s tovrstnimi dilemami, vidijo napake in pomanjkljivosti v sistemu, hkrati pa poznajo specifikke nasilja nad starimi ljudmi. Seveda je pomemben tudi pogled ljudi, ki so žrtve

nasilja, vendar bi lahko z raziskovanjem njihovih osebnih zgodb, o katerih je težko spregovoriti, njihovo stisko le še poglobila. Sama pa sem želela priti do spoznanj in predlogov, ki bi lahko pozitivno vplivali na delo s starimi ljudmi, ki so žrtve nasilja. Ker če pomislimo, da bo žrtev nasilja, na primer, zbrala pogum in prijavila nasilje, potem pa ne bo dobila ustrezne pomoči, potem bo zaradi tega lahko njena stiska postala še večja, hkrati pa si zaradi slabih izkušenj nikoli več ne bo upala poiskati strokovne pomoči.

Ravno iz tega vidika so takšni prispevki pomembni tudi za stroko socialnega dela. Stare ljudi, poleg žensk in otrok, prištevamo med bolj ranljive družbene skupine, njihova skupna točka pa je nasilje. Sama sem skozi pregledovanje strokovne literature ugotovila, da je področje nasilja nad ženskami in otroki dokaj dobro raziskano, da se o tem veliko govori, medtem ko pri nasilju nad starimi ljudmi še vedno vlada velika praznina, in se je na to temo začelo opozarjati šele v zadnjih nekaj letih, pred tem pa se nasilja nad starimi ljudmi ni veliko omenjalo. Večina zlorab in nasilja, posebej tistega, ki se dogaja v družini, ostaja skritega, zato je naloga nasocialnih delavcev, da tovrstne problematike naslavljamo in iščemo rešitve zanje. K temu lahko pomembno prispeva tudi raziskovanje v socialnem delu. Mi imamo ustrezno znanje o starih ljudeh, o nasilju nad njimi, zdaj pa ga moramo ustrezno uporabiti v korist teh najbolj ranljivih skupin, da bi dosegli pozitivne spremembe na področju delovanja strokovnih služb, ki se srečujejo s starimi ljudmi, ki so žrtve nasilja. To pa zato, da bo več pozitivnih izidov zanje, več možnosti in različnih oblik pomoči, ki jim morajo pripadati v zadnjem obdobju njihovega življenja.

Cilj moje magistrske naloge je bil raziskati, kako različne strokovne službe delujejo v primeru nasilja nad starimi, kako pogosto se z njim srečujejo, kakšen protokol ravnanja z žrtvijo uporabljajo, ali so strokovni delavci posebej izobraženi za delo na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi, kakšna je povezanost med različnimi službami, s kakšnimi težavami se srečujejo pri reševanju nasilja nad starimi ljudmi, kako je na tem področju urejena zakonodaja in kakšni so njihovi predlogi za lažje oziroma bolj kakovostno delo na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi.

2.1. Raziskovalna vprašanja

Raziskovalna vprašanja so naslednja:

- Kako strokovne službe ukrepajo v primeru nasilja nad starimi ljudmi?
- Kako ravnaajo z žrtvami?
- Kakšna je povezanost in sodelovanje med različnimi službami?

- Kakšni so njihovi predlogi za lažje/bolj kakovostno delo na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi?

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Raziskava je glede na vrsto zbranih podatkov kvalitativna, saj sem s spraševanjem zbirala besedne opise, ki se nanašajo na raziskovani pojav, torej na obravnavo nasilja nad starimi ljudmi (Mesec, 2009). Besedni opisi mi bodo pomagali bolje razumeti raziskovalni problem. Z intervjuji in s pogovorom z ljudmi je mogoče pridobiti bolj poglobljene podatke, hkrati pa je tako mogoče pri ljudeh vzbuditi razmišljanje in refleksijo. Sicer s kvalitativnim raziskovanjem zaradi majhnega vzorca ne moremo rezultatov posplošiti na celotno populacijo, dobimo pa pomembne informacije in podatke, ki nam lahko služijo kot smernice za oblikovanje možnih izboljšav na področju dela. Raziskava je glede na odnos do neposrednega gradiva empirična oziroma izkustvena, saj sem od intervjuvancev s spraševanjem pridobivala novo in neposredno izkustveno gradivo o obravnavi nasilja nad starimi ljudmi.

3.2. Raziskovalni instrumenti in viri podatkov

Merski instrument za zbiranje podatkov je bil vprašalnik (dodan v poglavju Priloge), ki je delno standardiziran, kar pomeni, da sem imela vnaprej pripravljena vprašanja, ki so zajemala teme raziskovanja, hkrati pa sem med intervjuji dopuščala prostor za dodatna vprašanja, tako iz svoje strani kot s strani svojih sogovornikov. Za delno standardiziran intervju sem se odločila, ker ima ta oblika raziskovanja vprašanja odprtega tipa in tako intervjuvanci lahko prosto in zelo poglobljeno odgovarjajo na zastavljena vprašanja. Vprašalnik je zajemal 15 glavnih vprašanj odprtega tipa, z nekaj dodatnimi podvprašanji. Vprašalnik je bil anonimen. Vprašanja so bila razdeljena v šest sklopov, in sicer značilnosti nasilja nad starimi ljudmi, obravnava nasilja nad starimi ljudmi, izobraževanje o nasilju nad starimi ljudmi, sodelovanje različnih strok pri reševanju nasilja nad starimi ljudmi, zakonodaja glede obravnave nasilja nad starimi ljudmi in pa predlogi za spremembe in bolj kakovostno delo na tem področju. Z vprašalnikom sem želela pri svojih sogovornikih spodbuditi razmišljanje in refleksijo o njihovem delu s starimi ljudmi, ki so žrtve nasilja, in o tem, s kakšnimi ovirami se morda srečujejo pri reševanju takih primerov ter ali morda vidijo prostor za potencialne spremembe na tem področju.

3.3. Populacija in vzorčenje

Populacijo v raziskavi so sestavljali zaposleni v strokovnih službah, ki se v obdobju od januarja do marca 2021 v osrednjeslovenski regiji na svojih delovnih mestih srečujejo z ljudmi, ki so stari 65 let ali več in so žrtve nasilja. Vzorec je zajemal enajst strokovnih delavk in delavcev, ki se pri svojem delu srečujejo s starimi ljudmi, ki so žrtve nasilja. V vzorec sem zajela socialne delavke, zdravstvene delavke in policijo, saj sem želela raziskati poglede različnih strok in različnih sektorjev, ki se pri obravnavi nasilja nad starimi ljudmi povezujejo, dopolnjujejo in sodelujejo.

V vzorec sem tako vključila:

- vodjo varnih hiš in varnih nastanitev,
- diplomirano medicinsko sestro, ki dela na oddelku za travmatologijo v Univerzitetnem kliničnem centru,
- zunanjo sodelavko združenja Srebrna nit, ki je tudi svetovalka Zbornice zdravstvene in babiške nege,
- strokovno vodjo programa in svetovalko na področju nasilja iz Društva za nenasilno komunikacijo,
- patronažno sestro iz Združenja zasebnih patronažnih medicinskih sester,
- strokovno delavko v Zatočišču za ženske in otroke – žrtve nasilja iz Društva SOS telefon,
- svetovalko v Zatočišču za ženske in otroke – žrtve nasilja iz Društva SOS telefon,
- socialno delavko na področju obravnave nasilja v družini in prve socialne pomoči na Centru za socialno delo,
- višjega kriminalističnega inšpektorja iz Oddelka za krvne in seksualne delikte in višjega kriminalističnega inšpektorja in vodjo oddelka za mladoletniško kriminaliteto na Upravi kriminalistične policije Generalne policijske uprave (ki sta odgovorila vsak na del mojega vprašalnika, in sicer glede na poznavanje posameznega področja, s katerim se ukvarjata)
- in socialno delavko in koordinatorko pomoči na domu iz doma za stare ljudi.

Vse navedene ustanove in organizacije oziroma njihovi zaposleni, s katerimi sem opravila pogovor, delujejo v osrednji Sloveniji.

Uporabila sem neslučajnostni priročni vzorec intervjuvancev, ki so bili pripravljeni sodelovati v raziskavi. Mesec (1997) pravi, da so številne raziskave izvedene s skupinami ljudi, ki so raziskovalcem najbolj dostopne. Pri taki skupini sicer ne velja načelo, da mora imeti vsaka

enota populacije enako verjetnost pri izboru, da bi prišla v vzorec. Priročni vzorec sem uporabila, ker sem sodelovala s strokovnimi delavci, ki sem jih spoznala med opravljanjem študijske prakse ali v okviru drugih študijskih dejavnosti, oziroma se mi je z njimi uspelo povezati v času svojega raziskovanja in so mi bili posledično tako najbolj dostopni. Razlog, da sem v vzorec vključila različne profile zaposlitve, pa je, da sem želela pridobiti čim bolj raznolike podatke in različne poglede na temo svojega raziskovanja. Hkrati sem se zavedala, da je pri obravnavi nasilja ključnega pomena sodelovanje različnih profilov in organizacij, ki se med seboj dopolnjujejo in vsak izmed njih lahko prinese pomembne informacije, ki lahko služijo kot smernice za bolj kakovostno delo s starimi ljudmi, ki so žrtve nasilja.

3.4. Zbiranje podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo od 21. 1. 2021 do 16. 2. 2021. Intervjuje sem izvedla z zaposlenimi iz različnih organizacij, kjer sem predhodno od vodstva pridobila dovoljenje za to. Pri sodelovanju s policijo sem morala dodatno izpolniti obrazec in oddati uradno prošnjo za raziskovanje v policiji na Centru za raziskovanje in socialne veščine. Ko so mi prošnjo odobrili, so me usmerili na Upravo kriminalistične policije Generalne policijske uprave. V nadaljevanju sem se s strokovnimi delavci dogovarjala preko elektronske pošte ali preko telefona. Večino intervjujev sem opravila preko internetnih omrežij Skype in Zoom, saj zaradi epidemije covid-19 stik v živo ni bil priporočen oziroma je bil odsvetovan. Intervjuvanci so sami lahko izbrali, na kakšen način oziroma preko katerega omrežja bi jim bil pogovor najlažji. Tistim, ki so želeli, sem predhodno že pred intervjujem poslala svoj vprašalnik, da so se nanj lahko pripravili. S strokovnima delavcema, višjima inšpektorjema na policiji, sem intervju izvedla v živo, ob upoštevanju vseh varnostnih in zaščitnih ukrepov in priporočil NIJZ (Nacionalnega inštituta za javno zdravje), to pomeni v dovolj velikem prostoru, z uporabo zaščitne maske, na socialni distanci. Pred vsakim intervjujem sem preverila, ali ima moj sogovornik vsaj eno uro časa, saj sem se zavedala obsega svojega vprašalnika in sem želela zagotoviti nemoten pogovor brez motečih prekinitev. Pred začetkom intervjuja sem zagotovila anonimnost in pri vsakem sogovorniku tudi preverila, ali privoli v zvočno snemanje in pojasnila, da bo posnetek uporabljen le v namene moje raziskave in da bo po prepisu oziroma transkripciji tudi takoj izbrisan. S snemanjem so se strinjali vsi sogovorniki. Intervjuji so v povprečju trajali približno 45 minut.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Zbrano gradivo sem analizirala po kvalitativni metodi obdelave podatkov. Izhodišče za analizo so bili podatki, ki sem jih pridobila z intervjuji, tako da sem najprej vse pogovore zapisala po zvočnem zapisu. Nato sem označila posamezne izjave, kar pomeni, da sem besedilo razdelila na manjše dele glede na njihov pomen, jih oštevilčila in vsakemu intervjuju dodelila posamezno črko. Sledilo je odprto kodiranje, kjer sem izjave vnesla v razpredelnico in vsaki izjavi pripisala pojem, kategorijo, nadkategorijo in temo. Ko je bilo odprto kodiranje zaključeno, sem prešla na osno kodiranje, kar pomeni, da sem v tem delu obdelave podatkov vse pojme razdelila od najbolj splošnih do najbolj konkretnih v hierarhijo, kar je pripomoglo k večji preglednosti in temu, da sem že lahko začela preverjati, koliko se določene izjave ponavljajo, medsebojno ujemajo in prekrivajo. Vsi koraki obdelave podatkov so razvidni v prilogah k magistrskemu delu. Na podlagi analize podatkov sem na koncu zapisala rezultate in predloge, zapisane v nadaljevanju.

4. REZULTATI

4.1. Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi

Čeprav med starimi ljudmi nasilje doživljajo tako ženske kot moški, se v varne hiše in zatočišča nameščajo samo ženske žrtve nasilja. V zatočišču je malo žensk, starejših od 65 let, velik delež pa predstavljajo ženske, starejše od 50 let. V varnih hišah je manj starejših žensk, ker se le-te težko odločijo zapustiti svoj dom.

Glede pogostosti nasilja nad starimi ljudmi so bili odgovori strokovnih delavk in delavcev zelo različni. V varnih hišah je nekje trideset odstotkov žrtev starih ljudi, torej starejših od 65 let, nekatere službe se s primeri nasilja nad starimi ljudmi srečajo nekajkrat na leto, nekateri celo le nekajkrat v celotni karieri, med njimi patronažna služba (D1: *»V zadnjih 20 letih, odkar delam na terenu, bi rekla, da sem se z nasiljem nad starimi ljudmi srečala okrog desetkrat«*), na centru za socialno delo je teh primerov nekaj manj kot polovica od vseh obravnavanih primerov nasilja v družini, medtem ko se policija s tem srečuje skoraj vsakodnevno. Pogosti so tudi klici na SOS telefon. Točnih statističnih podatkov o številu obravnav nasilja nad starimi ljudmi strokovne službe nimajo. V primerjavi z ostalimi starostnimi skupinami naj bi bilo manj prijavljenih oziroma opaženih primerov nasilja nad starimi ljudmi, kar pa ne pomeni, da je teh primerov dejansko manj (Č2: *»je pa proporcionalno starejših ljudi manj vključenih kot neke srednje generacije«*). Nekateri so poročali o tem, da zadnja leta prihaja do pogostejšega zaznavanja nasilja. Kljub temu pa naj bi veliko primerov še vedno ostajalo neodkritih, neprijavljenih, skritih za štirimi stenami (H12: *»Koliko točno je tega, je pa težko reči, ker je veliko primerov neodkritih, neprijavljenih, skritih za štirimi stenami. Gre za pojav ledene gore, kjer je le majhen del primerov nad površjem«*).

O nasilju so strokovne službe največkrat obveščene s strani sorodnikov, znancev, prijateljev ali sosedov starega človeka. O tem jih lahko obvestijo tudi policija, druge institucije, center za socialno delo, krizni centri, kjer so žrtve začasno nameščene, zdravstveni delavci, na primer osebni zdravnik, negovalke, nasilje pa lahko odkrije tudi patronažna služba na terenu. O nasilju včasih poročajo tudi žrtve same. Sicer se žrtve za to, da same spregovorijo o nasilju, redkeje odločajo in o tem pogosteje obveščajo druge osebe. Tudi zdravstvo naj bi o tem poročalo bolj poredko.

Največ nasilja nad starimi ljudmi se dogaja v družini, kjer so povzročitelji družinski člani starih ljudi (I15: *»Navadno so to svojci. Ljudje, ki so mu najbližje. Vsaj po mojih izkušnjah.«*). Največkrat so bili omenjeni otroci, partner, vnuki oziroma vnukinje in pa redkeje ostali

sorodniki, na primer snahe. Povzročitelji so po navadi ravno tisti, ki tudi skrbijo za starega človeka in osebe, ob katerih naj bi se počutili najbolj varne. V partnerskem odnosu naj bi bili večinoma povzročitelji moški nad žensko. Do nasilja prihaja tudi v institucionalnem okolju, na primer iz strani sostanovalcev v instituciji ali pa so povzročitelji tamkajšnji zaposleni. Ti primeri naj bi bili sicer bolj redki. Kot povzročitelji nasilja so bili omenjeni tudi sosedge (F21: *»Veliko je tudi primerov medsosedskega nasilja«*), akviziterji in mlajše osebe, ki imajo spolne preference do starih ljudi.

Strokovne delavke in delavci poročajo o vseh oblikah nasilja oziroma zlorab, ki jih doživljajo stari ljudje (E9: *»Tudi starejše osebe so žrtve vseh oblik nasilja«*). Pogosto se dogaja več zlorab hkrati. Najpogostejše naj bi bilo psihično, ekonomsko in fizično nasilje, veliko je tudi primerov zanemarjanja starih ljudi (F15: *zanemarjanje, kot je na primer nezadostna oskrba starejših, odtegotanje zdravstvene oskrbe, hrane, zdravil, izolacija ipd.»*) in pa primerov opustitve dolžne skrbi za starega človeka. Kot oblika psihičnega nasilja je bilo pogosto omenjeno verbalno nasilje in pa ustrahovanje z odhodom v dom za stare ljudi. Oblike nasilja, do katerih tudi prihaja, so še spolno nasilje, posilstvo, različne institucionalne zlorabe (H13: *»Se pa to dogaja tudi v domovih za ostarele ali pa psihosocialnih zdravstvenih ustanovah. Tam pride tudi do zlorab slabotnih oseb in tako naprej.«*), nasilje akviziterjev, policija pa je omenila tudi najbolj skrajni obliki, in sicer umor oziroma uboj starega človeka. Najpogosteje naj bi ljudje prepoznavali fizično nasilje. Nasilje na starih ljudeh pušča posledice, ki se lahko kažejo v slabšanju njihovega fizičnega in psihičnega stanja.

Vzroki za nasilje so lahko zelo različni. Do nasilja lahko prihaja ob skrbi za starega človeka, kjer so stari ljudje v odvisnem položaju, lahko je nasilje odraz nemoči in preobremenjenosti s skrbjo za starega človeka (I20: *»Svojcem ni lahko ob skrbi za ostarele družinske člane, velikokrat izgorijo ali jim zmanjka moči«*) ali pa povzročitelj izrablja svojo moč in pri tem misli, da mu za dejanja ne bo treba odgovarjati. Pri ekonomskem nasilju so lahko vzrok finančne težave, stanovanjska problematika in materialne razmere ter neko koristoljubje bodisi do denarja ali pa neke nepremičnine. Potem so tukaj slabi družinski odnosi, ki lahko vodijo v nasilje, lahko je vzrok alkoholizem in druge različne stiske, ki se lahko kopičijo, in ko je preveč, lahko pride do nasilja. Nasilna dejanja lahko sčasoma prerastejo v navado. Problem je v tem, da nasilje pogosto ne pride na plano in ostaja skrito za štirimi stenami in se tako lahko nadaljuje. Tudi splošen odnos družbe do nasilja je še vedno preveč strpen, saj se nasilje nad starimi ljudmi pogosto tolerira in sprejema kot nekaj običajnega (C39: *»temveč je to po mojem mnenju odnos do problema, ki je še vedno preveč strpen do nasilja in premalo akcijsko naravnan.«*). Zato mnogi primeri niso prijavljeni.

Tudi stari ljudje nasilja pogosto ne prijavljajo oziroma zanj povejo dokaj pozno. Nasilje se največkrat dogaja za štirimi stenami in ostaja neodkrito. Tudi okolica, na primer sosedje marsikdaj o nasilju raje molčijo in tako zanj nihče ne izve. Razlogi za to, da se stari ljudje, ki so žrtve nasilja, ne odločijo za prijavo, so številni. Razlogi so na primer, da je bila v preteklosti tolerantnost do nasilja drugačna kot danes (H18: *»že zaradi svojega načina življenja in percepcij, ki so jih doživeli v mladosti in samega načina življenja takrat. Vendarle takrat pred petdesetimi, osemdesetimi leti nazaj, ko se je dogajalo neko nasilje, ki se je izvajalo znotraj družine – tako verbalno, psihično ali pa tudi fizično – so bili takrat ti limiti malo drugačni. Tolerantnost tega je bila drugačna.«*), da žrtve čutijo sram, strah, da prevzemajo krivdo in odgovornost za nasilje nase oziroma se krivijo za slabo vzgojo svojih otrok, ki zdaj izvajajo nasilje nad njimi (A25: *»Ta občutek je mnogo bolj izrazit pri njih kot pri drugih žrtvah, zato ker se na nek način čutijo krive, da se jim to dogaja – sploh če gre za njihove otroke, ker so po njihovo nekako pripomogli k temu z neustrezno vzgojo.«*). Mnogi stari ljudje, ki doživljajo nasilje, so lahko nezmožni, da bi poiskali pomoč, gibalno ovirani, nemobilni, lahko so povsem odvisni od svojih oskrbovalcev, ki so pogosto tudi povzročitelji nasilja, lahko imajo zdravstvene težave, različne bolezni, na primer demenco, lahko so nezmožni za govor, lahko so celo izolirani od zunanjega sveta in imajo šibko socialno mrežo (A27: *»Recimo, kadar gre za nepokretne osebe ali pa za osebe, ki jih zanemarjajo v tem smislu, da nimajo dostopa do telefona, do stikov z zunanjim svetom, potem tudi na pomoč težko pokličejo oziroma težko komurkoli povejo.«*). Pri starih ljudeh je prisoten tudi strah, da bodo po prijavi nasilja razmere še slabše (C15: *»Bojijo se, da bo po prijavi njihov odnos do njih še slabši, da bodo osamljeni, zavrženi, brez potrebne pomoči.«*), da se bo nasilje po tem še stopnjevalo, s tem je delno povezano tudi nezaupanje v institucije, ki naj bi jim nudile pomoč in zaščito, prisoten pa je tudi strah, da bi morali zapustiti svoj dom. Nekateri se tudi bojijo, da jim ob prijavi nasilja ne bi verjeli. Mnogi stari ljudje so tudi slabo informirani o možnostih za ukrepanje (Č20: *»izrazito slabša je informiranost o možnih pomočeh.«*). Nekateri ob prijavi nasilja tudi čutijo neugodje, ker naj bi povedali nekaj, kar se ne bi smelo, bojijo se stigme, mnenja njihove okolice, spet drugi nasilja niti ne prepoznavajo oziroma zmanjšujejo njegov pomen. Ker stari ljudje nasilje pogosto doživljajo iz strani svojih sorodnikov in družinskih članov, jim je težko podati prijavo in s tem škoditi svojim najbližjim, na primer otrokom in vnukom. Nekateri izmed njih se na nasilje v času življenja celo navadijo, saj so bili stari ljudje naučeni, da morajo potrpeti in so tako vdani v usodo. Nekateri drugi razlogi, da se nasilje ne prijavi, so lahko tudi slab finančni položaj žrtve, potreba po spremstvu, potreba po zagovorništvu, nimajo možnosti poklicati na pomoč in podobno. Večina starih ljudi, ki nasilje doživlja doma, ni vključena v storitve pomoči

na domu in se zato nasilje ne odkrije. Glede okolice in drugih ljudi, ki bi lahko zaznali in prijavili pojave nasilja, pa se je izkazalo, da na primer patronažna služba ob tem čuti strah, da bi s prijavo škodila staremu človeku (A29, A30: *»ampak ima patronažna služba in zdravstvo na splošno veliko težav v zvezi s tem, da vstopajo v družino in da imajo tam neke odnose z vsemi družinskimi člani in se jim zdi, da če bodo te informacije, ki jih opazijo, povedali naprej, da bo to ali slabše za to osebo, ki je žrtev, definitivno pa bo tudi njim neugodno, ker so povedali nekaj, »kar se naj ne bi smelo«, pa tudi ne vejo, kaj bodo s tem povzročili.«*), prijava zanje pomeni tudi neko dodatno delo izven rednih službenih obveznosti, poleg tega pa naj bi bila pri patronažni službi prisotna tudi skrb, da bi skozi proces obravnave žrtve izpadlo, da so se o zaznavi nasilja motili. Prav tako pa primere nasilja redko prijavljajo osebni zdravniki, ki to odločitev raje prepustijo žrtvi sami. Pri tem se kaže prelaganje odgovornosti na druge in pa pomanjkanje neke ozaveščenosti o zakonitostih nasilja in začaranem krogu nasilja. Tudi stari ljudje pogosto upajo, da se bo nasilje prenehalo.

4.2. Obravnava nasilja nad starimi ljudmi

Naloge strokovnih služb pri obravnavi nasilja nad starimi ljudmi so številne in se od službe do službe malce razlikujejo, saj ima vsaka stroka neke svoje pristojnosti, vse pa imajo skupen cilj, in to je zaščita žrtev nasilja. Večina služb najprej o nasilju obvesti center za socialno delo, poda pa se tudi prijava na policijo. Pri prijavi nasilja lahko žrtvi pomagajo tudi strokovni delavci. Ob zaznavi nasilja je vedno treba narediti vse za zaščito in pomoč žrtvi. To pomeni, da policija žrtev fizično zaščiti, skupaj z žrtvijo se načrtuje možnost umika, zanj se izdelata varnostni načrt in ocena stopnje ogroženosti, iščejo pa tudi dolgotrajnejše namestitve. Ob vsem tem je pomembna krepitev žrtve, pogovori z njo, pa tudi vključitev vseh, ki so lahko žrtvi kakorkoli v pomoč. Velikokrat center za socialno delo v ta namen skliče multidisciplinarni tim, v katerem se vzpostavi sodelovanje z drugimi ključnimi institucijami in posamezniki, ki so lahko v pomoč pri zaščiti žrtve (E33, E34: *»Pomembno je sodelovanje vseh, ki so kakorkoli v pomoč žrtvi nasilja, zato se po navadi skliče multidisciplinarni tim, kjer sodelujejo vsi od centra za socialno delo, ki tim skliče, do policije, zdravstva, zaposlenih v nevladnih organizacijah in možnih namestitvah.«*). Na multidisciplinarnem timu se tako izdelata načrt pomoči, žrtvi pa se nudi tudi pomoč in podpora pri uresničevanju tega načrta. Ženske žrtve nasilja se lahko namestijo v varno hišo ali zatočišče, kjer jim poleg varnega prostora nudijo tudi zagovorništvo, spremstvo na razne institucije, kot so na primer policija, center za socialno delo, sodišče, nudi se jim pomoč pri uveljavljanju njihovih pravic, na primer brezplačne pravne pomoči in

podobno. Program zatočišča Društva SOS telefon izvajajo na dveh tajnih lokacijah, ena izmed njih je primerna tudi za gibalno ovirano žrtev nasilja. Centri za socialno delo, ki imajo pri obravnavi žrtev nasilja najbolj širok razpon nalog in pooblastil, se povezujejo z domovi za stare ljudi, iščejo tudi druge dolgotrajne namestitve za žrtve nasilja, aktivno sodelujejo s podporno mrežo žrtve, nudijo tudi pomoč in podporo pri spremembi vedenja povzročitelju, kot smo že omenili, pa tudi skličejo in vodijo multidisciplinarni tim. Strokovne službe, tako centri za socialno delo, nevladne organizacije pa tudi policija, pogosto informirajo in svetujejo žrtvam o njihovih pravicah in možnostih, ki so jim na voljo. Strokovne delavke in delavci iz centra za socialno delo, koordinatorji oskrbe na domu in tudi zaposleni v nekaterih nevladnih organizacijah, še posebej v primeru obravnave nasilja nad starimi ljudmi, pogosto hodijo na teren, saj žrtve same težje pridejo do njih. Tako strokovne delavke in delavci žrtve obiščejo v njihovem domačem okolju ali pa v instituciji, kjer se nasilje izvaja (Č35: *»Zaradi ranljivosti oseb poskušamo tudi na ta način, da smo šli na srečanja v živo, če se oseba na primer ni mogla sama pripeljat, pa da smo se dobili nekje v njenem okolju. Ker to za druge starostne skupine ni tako potrebno, ker imajo le več možnosti.«*). Na terenu dela tudi policija, ki ob zaznavi nasilja žrtvi nudi zaščito, od nje odstrani povzročitelja, zbira obvestila in dokaze, si ogleda kraj dogodka, zbira tudi ostale informacije, ki jih imajo druge vladne in nevladne organizacije o neki predhodni obravnavi žrtve oziroma posamezne družine in tako zavaruje pomembne podatke in dokaze proti povzročitelju. Policija stremi k sodnemu epilogu, zato tudi nastopi kot priča na sodišču. Policija tudi izda oceno stopnje ogroženosti žrtve kaznivega dejanja, ki jo kasneje sodišče in tožilstvo upoštevata, da bi se preprečilo nadaljnje nasilje. Policija tudi predlaga zaščitne ukrepe tožilstvu, ki potem oceni, kateri ukrepi so smiselni za zaščito žrtve. Policija ima tudi pristojnost, da odredi prepoved približevanja. Ker stari ljudje, ki so žrtve nasilja, pogosto potrebujejo nego in oskrbo ter so odvisni od pomoči drugih, se namestitve zanje najpogosteje iščejo v domovih za stare ljudi. Ti naj bi kljub čakalnim vrstam, v primeru ogrožajočega nasilja, žrtvi dali prednost pri sprejemu v dom. Center za socialno delo tako pošlje prošnjo za sprejem v vse domove po Sloveniji, da se čim hitreje najde ustrezna namestitev. Center za socialno delo včasih išče tudi možne namestitve za povzročitelja, če je tudi on star človek. Primeri so si med seboj zelo različni, zato vsak zahteva individualno obravnavo.

Pri ukrepanju in ravnanju z žrtvami je ključen takojšnji stik z žrtvijo in individualni pristop. Z žrtvami strokovne službe ravnaajo z vso skrbnostjo in spoštovanjem do njihove integritete in dostojanstva. Žrtvam podajajo informacije glede varnosti, povejo jim, na koga se lahko obrnejo, nudijo pa jim tudi psihosocialno pomoč in podporo. Obravnava nasilja nad starimi ljudmi sicer poteka na enak način kot pri ostalih žrtvah nasilja, torej po Zakonu o preprečevanju nasilja v

družini. Strokovna delavka na Društvu za nenasilno komunikacijo je poročala o tem, da jih nekatere starejše žrtve pokličejo le občasno, tako da jim takrat nudijo oporo in pomoč, ki jo želijo in zmorejo sprejeti. Strokovne delavke v zdravstvu in patronažni službi pa so poročale o tem, da obravnavo žrtev raje prepustijo drugim pristojnim službam (B23: *»Nimam pa posebnega znanja za obravnavo žrtev nasilja, zato to sporočim naprej pristojnim službam.«*), da same le zberejo informacije, nudijo oporo in pogovor ter potem primer predajo naprej, na primer socialni službi Univerzitetnega kliničnega centra, centru za socialno delo ali pa o tem povejo osebnemu zdravniku žrtve. Službe pa žal v mnogo primerih ne morejo ukrepati, ker ostajajo skriti za štirimi stenami oziroma je za obravnavo potrebna prijava, do katere pogosto ne pride (I53: *»in ostali ljudje ne prijavljajo nasilja, zato ne pride do nas.«*). Policija je poleg prijave odvisna tudi od sodelovanja žrtve v postopku, saj če žrtev ne sodeluje več, se postopek na sodišču ustavi.

4.3. Izobraževanje o nasilju nad starimi ljudmi

Količina izobraževanja na temo nasilja nad starimi ljudmi, ki so je strokovne službe, ki se pri svojem delu srečujejo z žrtvami nasilja, deležne, je med strokami različna, se pa vse stroke strinjajo, da je izobraževanj na to temo premalo (A55, A56: *»Izobraževanj na to temo pa vsekakor pri nas ni dovolj. Že na splošno izobraževanj iz področja nasilja je zelo malo, posebej specializiranih za nasilje nad starimi, pa je absolutno premalo.«*). Zdravstvene službe so po njihovem poročanju deležne najmanj izobraževanja na to temo, saj je medicinska sestra, ki dela na travmatološkem oddelku, poročala, da v okviru službe izobraževanj na to temo sploh nimajo, patronažna sestra ima izobraževanja dvakrat letno v okviru Združenja zasebnih patronažnih medicinskih sester, socialna delavka iz doma za stare ljudi, ki je tudi koordinatorka oskrbe na domu, pa je povedala, da je imela na to temo eno izobraževanje pred leti, po tistem pa nič več. Socialna delavka iz centra za socialno delo je poročala, da so v okviru službe redko deležni izobraževanj in strokovnih usposabljanj in da so razlog za to finančne omejitve, tako da je izobraževanj manj, kot bi si jih želeli oziroma potrebovali. Strokovne delavke iz nevladnih organizacij, Društva za nenasilno komunikacijo, Društva SOS telefon in varne hiše pa so poročale o tem, da hodijo na vsa izobraževanja, ki jih zasledijo na to temo, ampak da so le-ta redka.

Načinov izobraževanja je veliko. Policija polaga pozornost na skupno usposabljanje z zdravstvom, saj je skoraj nemogoče, da bi primere nasilja znotraj družine zaznala sama. Tako policija organizira usposabljanje multiplikatorjev za nasilje v družini po sistemu »Train the

trainers«, kamor povabijo tudi strokovne delavce drugih strok (H70, H71: »zaradi tega ker pri usposabljanju poskušamo zavzeti spekter strokovnjakov, ki jih povabimo k sodelovanju, recimo iz zdravstvene stroke, stroke klinične psihologije in psihologije na splošno, tudi drugih strokovnjakov iz nevladnih organizacij in centra za socialno delo, povabimo tudi tožilstvo, tudi kakšnega sodnika, da nam povejo, kaj bi bilo potrebno izboljšati.«). Razna izobraževanja na temo nasilja nad starimi ljudmi organizira tudi varna hiša. Njihova izobraževanja temeljijo na podlagi izkušenj iz prakse, sami pa se poskušajo izobraževati na ta način, da črpajo informacije iz tujine. Medicinska sestra, ki v okviru službe izobraževanj na to temo sploh nima, je poročala, da je pridobivanje znanja na to temo le plod njene lastne samoiniciative, saj jo ta tema zanima, ker je tudi sama v zasebnem življenju rejnica in ima nekaj izobraževanj na temo nasilja, ki so sicer bolj povezana z nasiljem nad otroki. Zunanja sodelavka združenja Srebrna nit se izobražuje v Delovni skupini za nenasilje, poleg tega pa tudi spremlja medije. Na Društvu za nenasilno komunikacijo so poročali, da so se veliko naučili, ko so se povezali s koordinatorko iz centra za socialno delo in skozi iskanje predlogov za izboljšave na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi pridobili veliko novega in koristnega znanja. Patronažna sestra in socialna delavka v domu za stare ljudi sta povedali, da sami bereta literaturo o nasilju nad starimi ljudmi, informacije iščeta na internetu in spremljata aktualne objave na to temo. Svetovalka v Zatočišču za ženske in otroke – žrtve nasilja pa je poudarila, da se udeležuje tudi drugih izobraževanj, povezanih s kakovostjo življenja v starosti, redno spremlja vse teme iz področja dela s starimi ljudmi, ima pa tudi stik s starimi ljudmi kot voditeljica skupine starih ljudi za samopomoč.

Kot pomanjkljivosti izobraževanja so strokovne službe poudarile, da je izobraževanje na temo nasilja nad starimi ljudmi slabo obdelano, da so slabo obdelana tudi druga področja nasilja nad deprivilegiranimi skupinami ljudi, da je izobraževanj na splošno premalo in da je to področje, kjer bi se še marsikaj dalo odkriti. Tista izobraževanja in usposabljanja, ki pa obstajajo, pa naj bi bila koristna in smiselna, saj lahko nanje stroke podajo neke predloge za izboljšave, na izobraževanjih pa lahko poteka tudi izmenjava koristnih informacij med strokovnimi delavci iz različnih institucij.

Kot predloge glede izobraževanja so strokovne delavke iz Društva SOS telefon in Društva za nenasilno komunikacijo poudarile, da bi bilo na izobraževanjih pomembno sodelovanje vseh strok, ki so del reševanja primerov nasilja nad starimi ljudmi, da bi si na izobraževanjih izmenjevali izkušnje iz prakse in tako skupaj iskali nove, ustreznejše oblike pomoči in podpore. Nujna bi bila vključitev vseh, od predstavnikov starih ljudi do tistih, ki nudijo pomoč, da bi bilo vzpostavljenega več povezovanja. Potrebno pa bi bilo tudi ozaveščanje in izobraževanje družbe na splošno o tej problematiki.

4.4. Sodelovanje različnih strok pri reševanju nasilja nad starimi ljudmi

Pri primerih reševanja nasilja nad starimi ljudmi med seboj sodelujejo in se povezujejo centri za socialno delo, policija, sodišče, tožilstvo, domovi za stare ljudi, zdravstvo, na primer osebni zdravniki, patronažna služba, potem je tukaj socialna služba Univerzitetnega kliničnega centra, razne nevladne organizacije in društvo upokojencev. Še posebej policija pri zbiranju obvestil in dokazov sodeluje z vsemi, ki lahko dajo kakršnokoli koristno informacijo.

Sodelovanje med različnimi strokami lahko poteka vsakič malce drugače, saj so si obravnave primerov med seboj različne. Zdravstvo naj bi delovalo po navodilih ostalih strokovnih služb (B28: *»Ko imamo na oddelku žrtev nasilja, potem sodelujemo z ostalimi ustanovami in službami, vendar delujemo po njihovih navodilih.«*) in naj bi samo posredovalo informacije o posameznem primeru naprej pristojnim službam. Po navadi strokovne službe, ki zaznajo nasilje, o tem najprej pisno in ustno obvestijo center za socialno delo in policijo. Zakon o preprečevanju nasilja v družini policijo zavezuje k sodelovanju z vsemi deležniki. Tako policija zbira informacije od nevladnih organizacij, na katere se je žrtev obrnila, oziroma od organizacij, ki so nasilje prijavile same (H81: *»Kar pomeni, da če je žrtev šla na nevladno organizacijo, kjer je povedala, kaj se je dogajalo, bomo vsekakor tudi tam poiskali obvestila.«*). Izmenjava informacij naj bi potekala brez težav. Ker pa službe, ki se pri svojem delu srečujejo z žrtvami nasilja, tega pogosto še vedno ne prijavljajo, policija daje veliko poudarka ozaveščanju in spodbujanju k prijavi vseh tistih, ki lahko v imenu žrtve prijavijo nasilje. Službe so za tem, ko je nasilje prijavljeno, pogosto v telefonskem stiku (A68: *»Potem smo s centrom pogosto v telefonskih stikih, kadar pride do kakšnih sprememb situacije, ali kadar rabimo kakšne informacije v zvezi z denarnimi prejemki ali čem podobnim,«*), center za socialno delo lahko informira ostale službe, na primer patronažne sestre o poteku obravnave, po potrebi se skliče multidisciplinarni tim, za katerega se center za socialno delo in policija dogovorita, kdo vse naj na njem sodeluje. Na multidisciplinarnem timu se načrtujejo naloge posamezne stroke, tam se lahko izmenjujejo mnenja in informacije, delo pa vedno poteka v dogovoru z žrtvijo. Pri sodelovanju različnih strok je izredno pomembno, da strokovni delavci s svojim ravnanjem ne ogrožajo dostojanstva žrtve in ji ne vsiljujejo svojih prepričanj. Največ časa je treba nameniti vzpostavitvi zaupnega, trdnega odnosa z žrtvijo. Potek samega sodelovanja naj bi bil odvisen od posameznikov, ki sodelujejo. Nujno pa je treba upoštevati individualnost, potrebe, želje in možnost izbire žrtve. Policija na multidisciplinarnem timu lahko pomaga pri oceni ogroženosti, ki jo izda center za socialno delo, in če je treba, nudi zaščito žrtvi. Po navadi se za žrtve iščejo tudi neke oblike namestitve, kjer bi se jim zagotovil varen prostor, zato se institucije lahko

obrnejo na Društvo SOS telefon za sprejem žrtve v zatočišče, lahko pa se center za socialno delo obrne na dom za stare ljudi, kjer pripravijo vlogo in ostale obrazce za sprejem v dom, da se žrtev umakne iz nasilnega okolja. Sprejemov v dom za stare ljudi zaradi primerov nasilja, po poročanju tamkajšnje socialne delavke, naj ne bi bilo veliko. Kadar se domovi za stare ljudi zaradi primera nasilja povezujejo z bolnišnico, so v stiku s tamkajšnjo socialno službo. Žrtve nasilja so lahko začasno nameščene tudi v varni hiši, kjer se povezujejo tudi s sodiščem, zato jim včasih podajo tudi prošnjo za pospešitev postopka, če je to v korist žrtve.

V korist žrtve pa je vsekakor tudi sodelovanje z njeno podporno socialno mrežo, če ta obstaja, zato se strokovne službe občasno povezujejo tudi z njimi. Po navadi so vključeni podporni sorodniki žrtve, še posebej v primerih, kjer gre za ljudi z demenco.

Sodelovanje z žrtvami, ki so stari ljudje, pa zahteva tudi nekaj specifičnih nalog, ki niso tako pogoste pri ostalih žrtvah nasilja. Stari ljudje potrebujejo več pomoči pri povezovanju z ostalimi službami kot mlajše žrtve nasilja (A69: *»saj pogosto stari ljudje sami tega ne zmorejo, zato smo mi veliko bolj aktivno vključeni v to, da kličemo in preverjamo, ker drugače to dela uporabnica sama.«*), včasih potrebujejo pomoč pri pisanju dopisov, spremstvo na policijo, kjer podajo prijavo, ali pa potrebujejo pomoč pri pisni prijavi povzročitelja nasilja. Včasih strokovne službe nudijo spremstvo na obravnave na sodišču, nastopajo pa tudi v zagovorniški vlogi. O tem je poročala vodja varnih hiš in varnih nastanitev.

Čeprav je večinsko mnenje takšno, da je medsebojno sodelovanje med institucijami dobro, da poteka korektno in da so institucije odzivne, pa so nekatere strokovne delavke izpostavile, da je odnos nekaterih ostalih strok včasih omalovažujoč do žrtev nasilja, ki so stari ljudje, da problematiko nasilja nad starimi ljudmi racionalizirajo, minimalizirajo in zmanjšujejo njen pomen (A79: *»V smislu, če je gospa prijavila nasilje svojega 70-letnega moža, se večkrat zgodi, da kakšen policist/policistka ali sodnik/sodnica, da gre v to, da reče: "Pa pogledjte gospa, saj on je pa že toliko star in onemogel, saj vam nič ne more, kaj se ga pa bojite."«*). Včasih pri obravnavi starejše žrtve nasilja pride do s starostjo povezanega nerazumevanja položaja, pogosto pa naj bi bilo tudi nepoznavanje dinamike, razlogov in specifike nasilja nad starimi ljudmi. S centri za socialno delo naj bi strokovne delavke imele različne izkušnje, saj so nekatere tamkajšnje socialne delavke zelo zavzete pri zaščiti žrtev, nekatere socialne delavke pa dajo samo informacije in odločitev potem prepustijo žrtvi (Č47: *»Če pa te senzibilnosti in angažiranosti ni, potem je pa veliko manjši vložek, ker je vse bolj prepuščeno sami osebi, v smislu, damo informacije, potem naj se pa oseba sama odloči«*). V nekaterih primerih se lahko pokaže tudi razmik med stališči medicinske in socialne stroke.

Medinstitucionalno sodelovanje ima zagotovo veliko prednosti, obstajajo pa tudi pomanjkljivosti. Kot prednosti so strokovne službe pogosto navedle medsebojno pomoč, da se delo razdeli, da je delo prej opravljeno, da se s povezovanjem različnih strok lahko doseže več in da je odgovornost deljena. Strokovne delavke in delavci tako nimajo občutka, da so sami za vse, žrtev pa naj bi pri medinstitucionalnem sodelovanju dobila občutek, da jo podpira veliko ljudi. Druge stroke so lahko v veliko pomoč pri ustvarjanju rešitev, so dragoceni sodelavci in pomembni pri krepitvi žrtve. Vse stroke, tako zdravstvena, socialna in policijska stroka, se strinjajo, da je prednost njihovega povezovanja izmenjava informacij. Vsaka stroka naj bi bila specializirana na svojem področju, zato si lahko med seboj pomagajo. Če se multidisciplinarnega tima udeležijo vsi, ki lahko kaj prispevajo, je zadeva bolj uspešna in hitrejša. Medinstitucionalno sodelovanje naj bi bilo nujno in zagotavlja kakovostno in celostno obravnavo nasilja. Če torej vsi delujejo po protokolih in zakonodaji, so možni pozitivni izidi. Glede pomanjkljivosti medinstitucionalnega sodelovanja pa so strokovne službe navedle to, da včasih ni sodelovanja vseh, ki naj bi bili vključeni v reševanje posameznega primera, poročali so na primer o neodzivnosti zdravstva pri sodelovanju na multidisciplinarnih timih. Policija je poudarila, da osebni zdravniki še vedno premalo prijavljajo primere nasilja, ki jih zaznajo, patronažna služba pa si pogosto ne upa prijaviti primerov nasilja (*H95: »ali pa pri patronažni sestri. V patronaži so pač sami izpostavili, da je težko nazaj it v to družino, ko se enkrat prijavi poda, ker delajo tako s svojci kot tudi z ostarelimi in so pač različni razlogi, da se nasilja ne prijavi. To je pomanjkljivost.«*). Patronažna služba je navedla, da je pomanjkljivost tudi težka telefonska dosegljivost nekaterih pristojnih služb in pa pogosto menjavanje zaposlenih na določenem delovnem mestu. Tako naj bi sodelovanje z drugimi institucijami zahtevalo več časa. Pomanjkljivost je lahko tudi to, da če se strokovni delavci že poznajo med sabo, da je njihov pristop lahko manj profesionalen. Pri povezovanju več različnih strok pa je lahko pomanjkljivost tudi ta, da žrtev težko zaupa toliko ljudem. Včasih so tudi obremenitve in izražene potrebe večje od tega, kar zmorejo strokovni delavci narediti.

Kot predloge za boljše sodelovanje med različnimi strokami so strokovne službe navedle, da bi bilo dobro, da bi bilo več sodelovanja z zdravstvom na multidisciplinarnih timih, da bi se več povezovali tudi s patronažno službo in da bi se zdravstvenim delavcem to lahko omogočilo z nadomeščanjem, ko bi bili oni odsotni z dela zaradi obravnave posameznega primera nasilja, saj za zdaj to še ni urejeno (*A90: »da bi jim na nek način to omogočili, od vrha navzdol, da je to neka njihova naloga oziroma dolžnost in da se tudi hkrati poskrbi za ta del, ki njih skrbi – kdo bo v tistem času tri ure v ordinaciji, če njih ne bo.«*). Boljše sodelovanje bi omogočilo tudi redno predajanje in beleženje novih informacij, usklajeno delovanje med različnimi službami

za čim boljšo zaščito žrtev in zavzetost ključnih strokovnih delavcev pri delu z žrtvami in povzročitelji nasilja. Potrebno naj bi bilo tudi skupno izobraževanje za vse službe, ki sodelujejo med seboj (Č57: *»Mogoče neko skupno izobraževanje za vse te službe, ki delamo skupaj. Tako društva upokojencev, patronažne službe, svetovalnic na področju nasilja, domov za starejše in vse pristojne službe, da bi skupaj prišli do nekih spoznanj iz prakse, na katerih bi se lahko delalo, da bi bilo naše delo še bolj učinkovito.«*), različna izobraževanja o temah s področja starosti za večje razumevanje stisk starih ljudi, redna delovna srečanja med različnimi institucijami pa tudi enotno nastopanje vseh organizacij z jasnimi potrebami in enotnimi zahtevami. K boljšemu sodelovanju naj bi pripomogle tudi jasne informacije, aktivna udeležba in povezovanje in izmenjava dobrih praks na državni ravni. Pomembna naj bi bila tudi predavanja in predstavitve pristojnih služb v okviru krajevne skupnosti, strokovne delavke pa so predlagale tudi bolj koordinirano in lokalizirano obravnavo nasilja, ki bi bila bližje ljudem. Pri obravnavi nasilja nad starimi ljudmi bi morali tudi bolj upoštevati žrtve in jih jemati resno. Policija pa poudarja, da bi bilo najbolj ključno to, da bi tako družba kot institucije prijavljale zaznane primere nasilja, saj lahko policija le tako ukrepa.

4.5. Zakonodaja glede obravnave nasilja nad starimi ljudmi

Pri obravnavi primerov nasilja nad starimi ljudmi se uporabljajo številni zakoni in pravilniki. Pri nas ni specifične zakonodaje, ki bi ščitila stare ljudi (F60: *»To so zakoni in določbe, ki veljajo za žrtve nasilja na splošno, ni pa specifične zakonodaje, ki bi ščitila stare ljudi.«*), je pa nekaj členov oziroma njihovih odstavkov v Zakonu o preprečevanju nasilja v družini namenjenih posebni zaščiti starih ljudi. Daleč najpogostejše omenjen zakon, ki je osnova za reševanje tovrstnih primerov nasilja, je bil tako Zakon o preprečevanju nasilja v družini, ki so ga omenile skoraj vse strokovne službe. Sledila sta mu še Kazenski zakonik in Zakon o kazenskem postopku, ki so ga navedle strokovne delavke iz varne hiše, Društva za nenasilno komunikacijo, Zatočišča za ženske in otroke – žrtve nasilja Društva SOS telefon in seveda tudi policija. Strokovne delavke iz centra za socialno delo, doma za stare ljudi in Društva SOS telefon pa so poročale tudi o Pravilniku o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regionalnih služb pri obravnavi nasilja v družini, Pravilniku o prepovedi približevanja določeni osebi, kraju ali območju, Zakonu o socialnem varstvu, Družinskem zakoniku, Kodeksu etičnih načel v socialnem delu, Zakonu o nepravdnem postopku, področni zakonodaji v zdravstvu in socialnem varstvu, Pravilniku o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev, Zakonu o duševnem zdravju in Pravilniku o postopkih

pri uveljavljanju pravice do institucionalnega varstva. Policija pa ravna tudi po Zakonu o nalogah in pooblastilih policije, Zakonu o varstvu javnega reda in miru, Zakonu o prekrških in po predpisih, navodilih in usmeritvah znotraj policije, ki so v pomoč pri preiskavi kaznivega dejanja. Izkazalo pa se je, da je poznavanje zakonodaje iz področja obravnave nasilja nad starimi ljudmi v zdravstvu slabo, saj sta tako medicinska kot patronažna sestra povedali, da zakonodaje ne poznata dovolj dobro in da vse v zvezi s tem prepuščata pristojnemu centru za socialno delo ali ostalim strokovnim službam.

Glede ocene ustreznosti zakonodaje so strokovne službe povedale, da je zakonodaja ustrežna (C38, C39: »Zakonodaja se mi ne zdi najšibkejši člen, temveč je to po mojem mnenju odnos do problema, ki je še vedno preveč strpen do nasilja in premalo akcijsko naravnana.«), da je relativno dobro zastavljena, saj ponuja ukrepe in zaščito, da ima tudi policija vzvode za preiskavo in zaščito žrtev nasilja, dokaj pogost pa je bil tudi odgovor, da je zakonodaja ustrežna, a da je v praksi ne upoštevajo dovolj (A100: »Potem vsi te postopki, ki so na papirju sicer zelo dobro zastavljeni, potem v praksi to ne gre tako zlahka.«). Glede neustreznosti zakonodaje oziroma nekih njenih pomanjkljivosti so strokovne službe poročale o močno pomanjkljivi obravnavi povzročiteljev, o tem, da zakonodaja bolj ščiti pravice povzročitelja kot pravice žrtve, da v zakonodaji ni predvidenih nekih ukrepov in sankcij za posamezne kršitve povzročiteljev in da te sankcije lahko predpiše le sodišče. Še vedno je žrtev tista, ki se mora umikati iz nasilnega odnosa. Problematičen se zdi tudi finančni vidik glede uveljavljanja pravice do brezplačne pravne pomoči. Težava je tudi ta, da ukrep prepovedi približevanja velja le za družinske člane, kot so opredeljeni v Zakonu o preprečevanju nasilja v družini, ne pa tudi za sosede in druge povzročitelje nasilja. Zakonodaja naj bi tudi premalo izpostavila potrebne prilagoditve in specifične potrebe v primeru, ko je žrtev nasilja star človek (Č62: »Sama zakonodaja bi morala bolj izpostavljati, da so potrebne prilagoditve v primeru, da je oseba starejša in ima neke specifične potrebe, ki so drugačne od ostalih starostnih skupin, ki so žrtve nasilja.«). V zakonodaji bi bilo potrebnega tudi več poudarka na tem, da bi bile prijave nasilja res obvezne. Slabost pri obravnavi primerov nasilja pa naj bi bila tudi dolgotrajnost postopkov. Tudi pri oceni ustreznosti zakonodaje je zdravstvena stroka ostala neopredeljena, ker zakonodaje ne pozna dovolj dobro (D44: »Ker zakonodaje vsebinsko ne poznam toliko, bi težko govorila o ustreznosti in neustreznosti,«), temu pa se je pridružila tudi socialna delavka iz doma za stare ljudi, ki vse pristojnosti glede zakonodaje raje prepusti centru za socialno delo.

Ovire pri reševanju primerov nasilja nad starimi ljudmi, s katerimi se strokovne službe srečujejo pri svojem delu, so čakalne vrste za sprejem v dom za stare ljudi, pomanjkanje prilagojenih namestitvenih kapacitet za stare ljudi (Č65: *»nimaš možnosti izbire med nekimi*

drugimi oblikami, ki bi bile mogoče bolj prijazne, na primer neka stanovanjska skupnost in podobno.«), težave pri umiku od povzročitelja, ki je prav tako star človek (Č66: »Potem se dosti primerov zaustavi, ker je lahko tudi povzročitelj nekdo, ki je star in ne vemo, kam bi njega lahko poslali, če je na primer izrečena prepoved približevanja.«) in dolgotrajni, zapleteni postopki, ki se jih lahko ustraši tudi žrtev, ki med tem spremni svojo izjavo. Žrtve včasih tudi ne sodelujejo več v postopku, če se na primer izvajanje nasilja začasno umiri. Če žrtev odstopi od pričanja na sodišču, se postopek zaustavi in ne pride do sodnega epiloga. Ker imajo žrtve vso pravico odločanja, jih je včasih težko umakniti iz nasilnega okolja. Čeprav se strokovnim službam včasih odločitve žrtve ne zdijo najboljše zanje, jim morajo vseeno dopustiti, da se o svojem življenju odločajo same. Včasih pa imajo centri za socialno delo težavo, ker je izdelava načrta pomoči, kot ga predvideva Zakon o preprečevanju nasilja v družini, mogoča samo v sodelovanju z žrtvijo, obstajajo pa tudi takšni primeri, kjer žrtve tega ne zmorejo, na primer zaradi upadlih kognitivnih sposobnosti. Tega zakon za zdaj še ne predvideva. Obravnava v skladu z Zakonom o preprečevanju nasilja v družini je otežena tudi takrat, kadar žrtev potrebuje sočasno postavitev pod skrbništvo. Problem, ki ga poudarjajo tako nevladne organizacije kot tudi policija, je, da ljudje nasilja še vedno ne prijavljajo dovolj (E51, E52: »Menim, da je treba ukrepati glede na trenutno zakonodajo – da se ne gleda stran, ko se zazna nasilje nad starejšimi z izgovorom, da se sami odločajo. Glede na to, da v zakonodaji piše, da so starejše osebe deležne posebne skrbi in obravnave, bi vsak, ki nasilje opazi ali sumi, moral to prijaviti. Nasilje prijavi na CSD-ju, na policiji ali pa pokliče katero od nevladnih organizacij, ki delujemo na področju preprečevanja nasilja nad starejšimi.«). Veliko primerov tako ostaja neodkritih, zato službe ne morejo ukrepati (E53: »Le z informacijo, da nekdo doživlja nasilje, s podatki o žrtvi nasilja in morebitnimi povzročitelji nasilja lahko ukrepamo in iščemo ustrezne rešitve. Veliko primerov pa je na žalost neodkritih.«). V sodni praksi se redko pojavlja napotitev v programe za povzročitelje nasilja, tako da povzročitelji ne dobijo dovolj jasnega in odločnega sporočila, da je njihovo početje nesprejemljivo. Na sodiščih se ne upošteva vedno, da bi žrtev lahko pričala v nenavzočnosti povzročitelja, slabo je poskrbljeno tudi za varnost znotraj sodnih postopkov (A106: »Moralo bi biti bolj posrbljeno za varnost znotraj sodnih postopkov, v tem smislu, da se povzročitelj in žrtev ne srečujeta, niti pred obravnavo na hodniku, ko stojita na dveh kvadratnih metrih, saj povzročitelj pred obravnavo marsikaj lahko naredi ali reče žrtvi.«), pri nas pa se le redko uporablja možnost zaslišanja na daljavo preko video konference. Žrtve morajo biti tudi večkrat zaslišane, kar ponovno vodi v dolgotrajnost in zapletenost postopkov, česar se marsikatera žrtev ustraši. Ovira pri reševanju primerov nasilja je tudi ta, da če je žrtev nameščena v zatočišču ali varni hiši in povzročitelj izve tajnost lokacije, je sankcionirana samo

žrtev, ki se mora izseliti, saj ji znotraj varne hiše ne morejo več nuditi varnosti, če povzročitelj ve, kje je (A110: »Za povzročitelja pa to ni nič, ker to ni sankcionirano in ni predvideno kot kaznivo dejanje.«).

4.6. Predlogi za spremembe in bolj kakovostno delo na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi

Na vprašanje, katere oblike pomoči manjkajo pri zaščiti žrtev nasilja, ki so stari ljudje, so skoraj vse strokovne službe odgovorile, da manjka prilagojenih namestitvenih kapacitet za stare ljudi, torej nekih varnih prostorov, kamor bi se namestile žrtve nasilja. Manjkajo dolgotrajnejše namestitve, manjše stanovanjske enote, skupnostne oblike nastanitve, manjkajo pa tudi oblike nastanitve, ki bi poleg varnosti nudile tudi zdravstveno oskrbo oziroma nego (A113: »Zagotovo manjka nekih prilagojenih namestitvenih kapacitet, prav za stare ljudi, zato ker rabijo veliko več in drugačno obravnavo kot vse ostale žrtve, ki nimajo vseh teh spremljajočih dejavnikov.«). Manjkajo tudi krizne namestitvene kapacitete za žrtve, ki potrebujejo takojšen umik in so odvisne od pomoči drugega, še posebej če so odvisne od povzročitelja nasilja. Premalo naj bi bilo oblik pomoči, ki ne bi stigmatizirale, manjkajo tudi oblike pomoči v številnih lokalnih okoljih, premalo je informiranja starih ljudi o možnih oblikah pomoči, marsikje ni organiziranih prevozov za stare ljudi, ki niso več mobilni, manjkala pa naj bi tudi aktivna pomoč v skupnosti, kjer stari ljudje živijo. Stari ljudje pogosto tudi nimajo zaupnih oseb, ki bi jim dale jasne, preproste informacije, da za nasilje ni opravičila in da je odgovornost vedno na strani povzročitelja. Premalo je tudi oblik pomoči za delo s povzročitelji nasilja (F82: »Pomembno je tudi delo s povzročitelji nasilja, ki je še vedno premalo razvito in razširjeno. Sicer s povzročitelji delajo na CSD-jih in v nekaterih nevladnih organizacijah, a je še vedno premalo poudarka na tem in predvsem na preventivi. Nesorazmerno veliko je vloženega dela v ozaveščanje žrtev, premalo pa v ozaveščanje in spreminjanje vedenja (potencialnih) povzročiteljev.«) in premalo psihosocialne pomoči in podpore. Malo je tudi projektov, ki delujejo preventivno in za vključevanje starih ljudi na splošno. Razmisliti pa bi morali tudi o načinu, kako bi prišli do tistih starih ljudi, ki doživljajo nasilje in nimajo stika z zunanjim svetom.

Poleg manjkajočih oblik pomoči pa so strokovne službe poročale tudi o pomanjkljivostih že obstoječega sistema. Sistemske pomanjkljivosti pri skrbi za stare ljudi na splošno so že same po sebi tvegani dejavnik za nasilje (F76: »večji problem vidim v sistemski neurejenosti drugih področij, ki prispevajo oz. poglobljajo rizične dejavnike za nasilje. Nizki dohodki, neurejenost dolgotrajne oskrbe, še vedno relativno težko dostopna oskrba na domu, dolge čakalne vrste v

zdravstvu, slaba dostopnost informacij, če ne uporabljajo spleta, in neprilagojenost infrastrukture, kot so javni prevoz, javne površine in podobno.»). Za stare ljudi, ki potrebujejo nego in oskrbi, niso primerne obstoječe namestitve v kriznih centrih in varnih hišah, v praksi pa ni kriznih namestitev v domovih za stare ljudi. V dom za stare ljudi je otežen dostop zaradi čakalnih vrst (B44: *»Pogosto v domovih za starejše tudi ni takoj prostora, da bi se jih lahko umaknilo na varno.»*), dejstvo pa je tudi, da si vsi stari ljudje ne želijo v dom. Žrtve so tako lahko dvakratno prizadete, še zaradi menjave okolja, obstaja pa tudi nevarnost, da se bo žrtev nasilja, ki se z namestitvijo v dom za stare ljudi ne strinja, zaradi tega vrnila nazaj v nasilno okolje. Veliko starih ljudi tudi ne zmore oziroma ne želi umika v varno hišo, zato je ponovno problem ta, da nekih drugih možnosti za umik pri nas ni na voljo. Stari ljudje pogosto tudi nimajo dovolj denarja za najem nepremičnine, kamor bi se umaknili. Določene oblike pomoči, ki bi bile koristne in se je o njih že govorilo, pa se v praksi žal vseeno ne realizirajo – eden takih primerov je bil na primer rdeči gumb. Pri nas je tudi neizkoriščen potencial patronažne službe pri prepoznavanju in odkrivanju primerov nasilja nad starimi ljudmi (A112: *»Zdi se mi, da je s patronažno službo vzpostavljena zelo dobra mreža, ampak da jo premalo izkoristimo za to, da bi v resnici lahko dobili tudi tovrstno pomoč.»*). Velik problem pa je tudi ta, da je nasilje nad starimi ljudmi še vedno zanemarjena tema, družba pa nasilje nad njimi pogosto tolerira oziroma ga ne zaznava toliko.

Kot predlog za spremembe na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi so strokovne službe najpogosteje navedle preventivo in ozaveščanje javnosti o nasilju nad starimi ljudmi (F79: *»Drug pomemben vidik je preventiva, in sicer ozaveščanje javnosti; še vedno se – pri vseh primerih nasilja – okolica najraje obrača stran, se ne želi vmešavati ali izpostavljati. Pri ozaveščanju moramo apelirati na okolico, ki zaznava nasilje, saj vsakršen molk o nasilju legitimira in potrjuje ravnanja povzročitelja.»*). Celotno družbo bi bilo treba ozavestiti, da nasilje, ki ga zaznamo, zadeva tudi nas in da se zadeva prijavi. K izboljšavam na tem področju mora pripomoči celotna družba, začne pa se lahko že z vzgojo in ozaveščanjem otrok o tej problematiki v šolah. Policija je povedala, da lahko tudi oni dajo svoj prispevek v obliki ozaveščanja o tej tematiki. Več bi moralo biti tudi nekih javnih objav primerov dobrih praks. Strokovnim delavkam in delavcem se zdi pomembno tudi informiranje in ozaveščanje starih ljudi skozi programe, kjer se družijo in srečujejo. K temu dodajajo, da je pomembno tudi spodbujanje vključenosti starih ljudi na lokalni ravni, da bi se preprečila izolacija in osamljenost, saj sta to dva tvegana dejavnika za doživljanje nasilja. Potrebno pa je tudi intenzivnejše delo na lokalni ravni z vidika razvijanja pomoči v domačem okolju. Predlog je bil tudi, da bi omogočili organiziran prevoz do možnih oblik pomoči, kadar stari ljudje niso več

mobilni, potrebne pa bi bile tudi prilagoditve okolja za gibalno ovirane osebe. Bolje moramo tudi izkoristiti potencial patronažne službe pri prepoznavanju in preprečevanju primerov nasilja nad starimi ljudmi. Pomembno bi bilo tudi, da se ob obravnavi žrtve nasilja izogibamo minimaliziranju nasilja nad starimi ljudmi in da se izogibamo obremenjevanju žrtve s položajem in stanjem povzročitelja. Potrebna bi bilo več dela s povzročitelji nasilja, da bi se delalo na tem, da se nasilje ne bi več izvajalo naprej. Ko je nasilje enkrat odkrito, je treba ukrepati tako, da se ne ponovi.

Za konec pa so strokovne službe podale tudi predloge za bolj kakovostno delo na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi, torej neke korake, ki bi jih predlagale znotraj svojega delovanja. Pomembna se jim zdi pripravljenost vseh strokovnjakov za stalno izobraževanje na tem področju in ozaveščanje vključenih v proces reševanja, da jasno poznajo dinamiko nasilja, posledice in da imajo ustrezen pristop do žrtev nasilja. S tem povezan je tudi predlog, da bi morale biti več izobraževanj na temo nasilja nad starimi ljudmi in starosti na splošno, za vse strokovne službe, ki se s takšnimi primeri srečujejo pri svojem delu (E61: *»Več bi morale biti izobraževanj na to temo tudi za strokovne delavce, da bi se tam povezovali vsi, ki delamo na tem področju in si med seboj izmenjevali informacije in dobre prakse.«*). Zakone, po katerih strokovne službe delajo, morajo izvajati in udejanjati tudi v praksi. Za bolj kakovostno delo je pomembno povezovanje in sodelovanje vseh pristojnih služb, zato bi bilo potrebnega tudi več sodelovanja med socialno in zdravstveno stroko. Pomembno je tudi povezovanje vladnih in nevladnih organizacij v okolju, kjer stari ljudje živijo (C48: *»Nujno je povezovanje različnih vladnih in nevladnih organizacij v okolju, kjer starejši živijo, saj je tam za starejše praviloma največ virov moči ter pomoči. Tem virom tudi najbolj zaupajo in zaupanje je ključ pri iskanju izhoda iz nasilja.«*) Delo bi bilo bolj kakovostno, če bi vsaka služba točno vedela, kaj so njene naloge, vsi pa morajo seveda težiti k temu, da je konkretna žrtev varna. Dobro bi bilo tudi, če bi se omogočilo več telefonskih svetovanj, če je tako lažje za žrtev. Potrebno bi bilo tudi nudenje podpore patronažni službi v obliki supervizij in intervizij, saj se tam še vedno srečujejo s strahovi, dvomi in dilemami, ko je treba nasilje prijaviti. Potrebni bi bilo tudi več obiskov socialnih delavcev na terenu, več pogovora z ljudmi, boljša bi morala biti tudi dostopnost do socialne oskrbe na domu. Nujno bi bilo razviti več skupnostnih oblik namestitve, ki bi ustrezale potrebam starih ljudi, na centru za socialno delo pa so poročali tudi o tem, da bi lažje zagotovili varnost in zaščito za žrtve, če bi bilo več kriznih namestitev. Strokovne službe si morajo še naprej izmenjevati informacije, se usposablјati, v ljudi, ki so vpleteni v primer nasilja, morajo vložiti dovolj časa in energije, hkrati pa poskrbeti za čim več povezovanja z drugimi

institucijami in posamezniki, ki lahko kakorkoli pomagajo pri reševanju posameznega primera nasilja.

5. RAZPRAVA

Ugotovila sem, da naj bi bilo v primerjavi z ostalimi starostnimi skupinami manj prijavljenih in opaženih primerov nasilja nad starimi ljudmi, saj ti še vedno ostajajo neodkriti, neprijavljeni in skriti za štirimi stenami. Tako lahko rečemo, da teh primerov ni dejansko manj kot drugih, le ostajajo neopaženi. Nasilje nad starimi je torej pojav ledene gore, kjer se večina primerov skriva pod površjem, viden pa je le manjši del dogodkov. Tako lahko le ugibamo o pogostosti in obsegu tega pojava. Vzroke za to lahko iščemo v družbi, ki nasilje nad starimi ljudmi pogosto tolerira ali ga ne zaznava in ga posledično ne prijavlja. Tudi patronažna služba ima ob zaznanem nasilju nad starimi ljudmi še vedno zadržke in dileme ob tem, ko se sprašuje, ali nasilje prijaviti ali ne. Vzroki za to so strah, da bi s prijavo še poslabšali položaj starega človeka, poleg tega pa patronažna služba vstopa v zasebno sfero družine, kjer ima odnose z vsemi družinskimi člani, torej tudi s potencialnimi povzročitelji. Dostikrat se ljudje, ki nasilje opazijo, raje umaknejo, pogosto je prelaganje odgovornosti na druge osebe in pa na žrtev, ki ji prepustijo možnost, da se sama odloči, kaj bo naredila. Tako na žalost veliko primerov ostaja neodkritih, neopaženih, strokovne službe pa ne morejo ukrepati. Tudi Primc in Lobnikar (2019) poročata o tem, da stari ljudje, ki so žrtve nasilja, pogosto neradi spregovorijo o tem, zato je še toliko bolj pomembno, da drugi, ki prepoznajo obstoj nasilja, to sporočijo ustreznim organom.

Stari ljudje doživljajo vse oblike nasilja in zlorab, enako kot mlajše žrtve nasilja. Prisotnega je veliko psihičnega, ekonomskega in fizičnega nasilja, zanemarjanje, nekaj je tudi primerov spolnega nasilja, institucionalnih zlorab in pa opustitve dolžne skrbi za stare ljudi. Nasilje nad starimi ljudmi največkrat začnejo izvajati njihovi najbližji družinski člani oziroma ljudje, ki zanje skrbijo. To so po navadi otroci, partner, odrasli vnuki ali pa ostali sorodniki, na primer snahe, ki tudi pogosto prevzemajo skrb za starega človeka. Ugotovitve našega raziskovanja se tako skladajo tudi s podatki Svetovne zdravstvene organizacije (WHO, 2011), ki je v Evropskem poročilu o preventivi trpinčenja starih ljudi leta 2010 poročala o tem, da je kar 19,4 % (to je 29 milijonov) starih ljudi v Evropi trpelo zaradi psihičnega nasilja, 2,7 % (4 milijone) zaradi fizičnega nasilja, 0,7 % (milijon) zaradi spolne zlorabe in 3,8 % (6 milijonov) je utrpelo finančno zlorabo. Statistika je pokazala, da je bilo približno 70 % povzročiteljev nasilja članov družine ali ožjega okolja starih ljudi, pri čemer je bila večina njihovih partnerjev, sledili pa so njihovi otroci.

Ugotovili smo, da so vzroki za nasilje in za to, da ni prijavljeno, številni. Nasilje je pogosto povezano s skrbjo za starega človeka, znotraj tega odnosa pa je star človek podrejen in v odvisnem položaju od svojih oskrbovalcev, ki so pogosto tudi povzročitelji nasilja. V nasilje

lahko vodijo tudi slabi družinski odnosi, finančne težave, stanovanjska problematika, preobremenjenost, alkoholizem in druge stiske. Stari ljudje primere nasilja zelo težko prijavljajo, ker je bila v preteklosti tolerantnost do nasilja drugačna kot danes, mnogi so bili naučeni, da morajo potrpeti, nekateri nasilje tako opravičujejo ali pa ga sploh ne prepoznajo. Stari ljudje ob tem, da bi prijavili nasilje, čutijo tudi sram, strah, občutke krivde, bojijo se, da jim ne bi verjeli, lahko se bojijo, da bodo po prijavi razmere še slabše ali da bodo morali zapustiti svoj dom. Lahko pa so tudi v položaju, ko pomoči niti ne zmorejo poiskati sami, na primer zaradi zdravstvenih težav ali neinformiranosti o možnih oblikah pomoči. Mnogi so tudi izolirani od zunanjega sveta. Velik dejavnik za neprijavljanje nasilja pa je vsekakor tudi ta, da stari ljudje s prijavo ne želijo škoditi svojim bližnjim, saj lahko verjamemo, da ni lahko prijaviti na primer svojih otrok na policijo. Na žalost pa nekateri stari ljudje tudi ne zaupajo v delovanje institucij, ki bi jim morale nuditi ustrezno pomoč in zaščito. Primec in Lobnikar (2019) opozarjata, da se moramo pri vseh skupinah ljudi, predvsem pa pri starih ljudeh, zavedati, da je človekovo dostojanstvo nedotakljivo. Starost in odvisnost od drugih ljudi ne moreta in ne smeta biti razlog za omejitev katerekoli neodtujljive pravice in osebne svoboščine, ki so priznane z mednarodnimi standardi in opredeljene v demokratičnih ustavah. Vsi, ne glede na spol, starost ali odvisnost od drugih, so upravičeni do tega, da uživajo svoje pravice in jih tudi branijo. Vsako nasilje, zloraba ali trpinčenje starih ljudi pa pomeni tudi vrsto neizpolnjenih dolžnosti bližnjih in institucij, ki so dolžne ukrepati in zaščititi stare ljudi. Menim, da če institucije ne bodo primerno in dovolj hitro ukrepale, ter s tem zaščitile žrtve nasilja, si ta nikoli več ne bo upala poiskati ustrezne pomoči.

Za to, da bodo institucije ustrezno ukrepale v primerih nasilja, pa je vsekakor potrebno tudi primerno izobraževanje in usposabljanje na tem področju. Ugotovili smo, da izobraževanj za strokovne službe v osrednji Sloveniji ni dovolj. Nekatere službe ga sploh niso deležne, druge pa poročajo, da ga je premalo. Razlog za to naj bi bile tudi finančne omejitve. Spoznali smo, da je izobraževanje koristno in nujno potrebno, izražene pa so bile tudi želje po skupnih izobraževanjih in povezovanju različnih strok, kjer bi se ustvaril prostor za deljenje izkušenj, dobrih praks in iskanje novih in bolj ustreznih načinov ravnanja, oblik pomoči in podpore, tako za žrtve kot za povzročitelje nasilja.

Pri sodelovanju med različnimi institucijami v primerih reševanja posameznih primerov nasilja nad starimi ljudmi se je izkazalo za velik problem to, da se zdravstvo redko odziva na sodelovanje pri multidisciplinarnih timih. Zdravstveni delavki, ki sta bili moji sogovornici, sta tudi sami poročali, da po navadi obravnavo raje prepustita drugim pristojnim službam, da sami niti nimata veliko znanja iz tega področja in pa da to sodelovanje zdravstvu predstavlja dodatne

obremenitve izven njihovih delovnih obveznosti. O tem je bila leta 2015 izvedena tudi kvalitativna raziskava v okviru projekta PONDSi_Zdrav (Šimenc, 2015), njihova krovna tema pa je bilo prepoznavanje in obravnavanje žrtev nasilja v družini v zdravstveni dejavnosti. Kot ena izmed ugotovitev te raziskave se je pokazalo ravno to, da so zdravstveni delavci kot najpomembnejšo sistemsko oviro za (ne)udeležbo na multidisciplinarnih timih navedli, da gre za sistemsko neurejenost in nedorečenost na področju vrednotenja udeležbe na multidisciplinarnih timih kot dela njihovih delovnih obveznosti. Multidisciplinarni timi so sklicani ob različnih urah, tudi zunaj delovnega časa zdravstvenih delavcev in večinoma trajajo več ur. Tako zdravstveni delavci menijo, da bi moral Zavod za zdravstveno zavarovanje Republike Slovenije sistemsko ovrednotiti udeležbo na multidisciplinarnih timih kot del redne delovne obveznosti (Šimenc, 2016).

Čeprav ugotovitve kažejo, da je zakonodaja na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi dokaj ustrezna in da zagotavlja določene vzvode in ukrepe za zaščito žrtev, pa se je vseeno izkazalo, da se zakonodaja v praksi premalo upošteva. Tej ugotovitvi v korist pišeta tudi Primc in Lobnikar (2019), ki pravita, da se moramo zavedati, da dobro spisana zakonodaja še ne zagotavlja ustreznega obravnavanja določenega družbenega problema, temveč da se prispevek le-te kaže v njenem kakovostnem izvajanju. Predvsem pa se mi zdi pomembno, da pri oblikovanju raznih dokumentov, politik in programov aktivno vključujemo tudi stare ljudi, saj oni najbolj vedo, kaj potrebujejo.

Spoznanje, ki se mi zdi najbolj pomembno, pa je to, katere oblike pomoči so strokovne službe navedle kot manjkajoče in kaj vse so bili njihovi predlogi za spremembe na področju njihovega delovanja. Pomembno je, da smo kritični do obstoječega sistema in da vedno iščemo možnosti za izboljšave. Najbolj je izstopala ugotovitev, da pri nas resnično primanjkuje ustreznih, starim ljudem prilagojenih namestitvenih kapacitet v primeru, ko jih je treba zaščititi in namestiti v novo okolje. Ker je v domove za stare ljudi, kamor si veliko starih ljudi niti ne želi, otežen dostop zaradi čakalnih vrst, varne hiše in zatočišča pa niso namenjeni oskrbi in nekim dolgotrajnejšim namestitvam, se strokovne službe pogosto srečujejo s sistemskimi ovirami in izzivi pri tem, kako ustrezno zaščititi stare ljudi, ki so žrtve nasilja. Strokovnim službam se zdi pomembno tudi ozaveščanje celotne družbe o problematiki nasilja, da se bo čim več primerov odkrilo. Pomembno pa je tudi delo s povzročitelji, ki ga je trenutno pri nas premalo.

S kvalitativno raziskavo sem med raziskovanjem pridobila kar nekaj raznolikih opisnih podatkov. Dobro je, da sem se odločila temo svojega raziskovanja preučiti iz vidika različnih strok, ki se povezujejo in sodelujejo pri obravnavi primerov nasilja nad starimi ljudmi, saj sem

tako raziskovanju dodala neko širino in preučila različne vidike na obravnavano tematiko. Vprašanja, ki sem jih zastavljala svojim sogovornikom in sogovornicam, se mi tudi po zaključku raziskovanja zdijo primerna in smiselna, saj so mi omogočila, da sem na kratko raziskala številna področja, ki so pomembna pri obravnavi nasilja nad starimi ljudmi. Čeprav je raziskava vključevala enajst oseb, tako iz socialnega varstva, zdravstva in policije, bi bil vzorec lahko še večji. Večje število intervjuvancev bi mi omogočilo še več pridobljenih podatkov, več različnih vidikov in predlogov za spremembe. Kar bi lahko še prispevalo k mojemu raziskovanju, je to, da bi morda v vzorec zajela še socialno službo, ki deluje v zdravstvu, morda tudi kakšnega osebnega zdravnika in tako še močnejše pokrila zdravstveni vidik, ki je bil v moji raziskavi prepoznan kot tisti, od katerega se pričakuje več sodelovanja pri reševanju primerov nasilja nad starimi ljudmi. Kljub raznolikemu vzorcu se zavedam, da so izkušnje od strokovne službe do službe različne, zato vseh ugotovitev ne moremo posplošiti na celotno populacijo. Mislim pa, da so pridobljeni podatki dober začetek za načrtovanje mogočih sprememb na področju delovanja strokovnih služb, ki se pri svojem delu srečujejo s starimi ljudmi, ki so žrtve nasilja in jim s tem omogočijo pozitivne izide in kakovostno življenje v zadnjem obdobju njihovega življenja.

6. SKLEPI

- V raziskavi smo ugotovili, da se nekatere strokovne službe s primeri nasilja nad starimi ljudmi srečujejo bolj pogosto kot druge. Najpogosteje se s tem srečujeta policija in center za socialno delo, sledijo nevladne organizacije, ki delujejo na področju obravnave nasilja, najmanj primerov nasilja nad starimi ljudmi pa zaznava zdravstvo, ki poroča, da je teh primerov le nekaj na leto. V primerjavi z ostalimi starostnimi skupinami naj bi bilo manj prijavljenih in opaženih primerov nasilja nad starimi ljudmi, saj ti še vedno ostajalo neodkriti, neprijavljeni in skriti za štirimi stenami.
- O nasilju najpogosteje obveščajo druge osebe, na primer sorodniki starega človeka, sosedje, znanci, velikokrat so to tudi institucije – center za socialno delo, nevladne organizacije in policija. O nasilju včasih poročajo tudi žrtve same, vendar je teh primerov manj. Za prijavo nasilja se redkeje odločajo tudi zdravstvene službe, torej osebni zdravniki in patronažna služba.
- Med starimi ljudmi so prisotne vse vrste zlorab, največ pa je psihičnega, ekonomskega in fizičnega nasilja. Vedno več pa naj bi bilo tudi primerov zanemarjanja starih ljudi in opustitve dolžne skrbi za starega človeka. Manj je primerov spolnega nasilja in institucionalnih zlorab.
- Najpogosteje nasilje nad starimi ljudmi začnejo izvajati njihovi družinski člani, torej osebe, ki naj bi jim bile najbližje, na primer otroci, partner in odrasli vnuki oziroma vnukinje. Redkeje so to zaposleni v institucijah, tamkajšnji sostanovalci ali sosedje v domačem okolju. Nasilje je pogosto povezano s skrbjo za starega človeka, kjer je star človek v odvisnem, podrejenem položaju. Vzroki za nasilje so lahko tudi slabi družinski odnosi, preobremenjenost s skrbjo za starega človeka, finančne težave ali stanovanjska problematika, alkoholizem in druge stiske.
- Stari ljudje nasilja ne prijavljajo oziroma zanj povejo dokaj pozno, ker čutijo strah, sram, občutke krivde, so nezmožni za to, da bi poiskali pomoč, na primer zaradi zdravstvenih težav, so slabo informirani o možnostih za ukrepanje, dostikrat pa so tudi v odvisnem položaju od svojih oskrbovalcev, ki so pogosto tudi povzročitelji nasilja. Žrtve lahko nasilje opravičujejo, zmanjšujejo njegov pomen ali ga ne prepoznavajo, pogosto pa tudi upajo, da se bo nasilje prenehalo. Stari ljudje se bojijo, da bi morali zapustiti svoj dom, da bodo po prijavi nasilja razmere še slabše, s prijavo ne želijo škodovati svojim sorodnikom, razlog pa je lahko tudi nezaupanje v delovanje institucij.

- Osnovna naloga strokovnih služb je zaščita žrtev nasilja. Tako se iščejo varne namestitve zanje, izdelava se varnostni načrt, povezuje se z drugimi institucijami, ki lahko pomagajo pri reševanju primera, pogosto se skliče multidisciplinarni tim, žrtvi pa se nudi tudi psihosocialna pomoč in podpora pri aktivnem uresničevanju načrta pomoči. Policija zbira obvestila in dokaze ter stremi k sodnemu epilogu primera nasilja.
- Izobraževanje o nasilju nad starimi ljudmi je manj, kot bi si jih strokovne službe želele in jih potrebovale. V okviru službe so ta izobraževanja redka, razlog za to pa naj bi bile finančne omejitve. Strokovne službe iz nevladnih organizacij in centra za socialno delo se sicer udeležijo vsakega izobraževanja na to temo, ki ga zasledijo. Policija polaga pozornost na skupno usposabljanje z ostalimi strokami, saj primere nasilja znotraj družine skoraj nemogoče zazna sama.
- Sodelovanje med različnimi strokami je pri reševanju primerov nasilja nad starimi ljudmi nepogrešljivo, saj je vsaka stroka specializirana na svojem področju in s skupnimi močmi lahko hitreje in bolje zaščiti žrtve nasilja. Zelo pomembna je izmenjava informacij in razdelitev nalog. Za zdaj je pomanjkljivost ta, da se zdravstvena stroka premalo povezuje z ostalimi strokovnimi službami, potencial patronažne službe pri prepoznavanju primerov nasilja pa še vedno ostaja premalo izkoriščen.
- Strokovne službe pri reševanju primerov nasilja nad starimi ljudmi uporabljajo širok nabor zakonodaje, osnova vseh pa je Zakon o preprečevanju nasilja v družini. Zakonodaja na tem področju se jim zdi dokaj ustrezno urejena, saj ponuja ukrepe in zaščito, vendar je v praksi premalo upoštevana. Pomanjkljivost zakonodaje pa naj bi bila ta, da bolj ščiti pravice povzročiteljev kot pravice žrtev.
- Družba in institucije primerov nasilja nad starimi ljudmi še vedno ne prijavljajo dovolj pogosto. Veliko primerov tako še vedno ostaja neodkritih, neprijavljenih, zato službe ne morejo ukrepati.
- V sodni praksi se redko pojavlja napotitev v programe za povzročitelje nasilja. Na splošno je veliko dela usmerjenega v žrtve, premalo pozornosti pa je namenjene obravnavi in delu s povzročitelji.
- Pri nas primanjkuje prilagojenih namestitvenih kapacitet za stare ljudi, torej nekih dolgotrajnejših nastanitev, manjših stanovanjskih enot, skupnostnih oblik oskrbe in pa oblik nastanitve, ki bi poleg varnosti nudile tudi zdravstveno oskrbo oziroma nego, ki jo potrebujejo številni stari ljudje.

7. PREDLOGI

Z ugotovitvami svojega raziskovanja sem oblikovala pomembne predloge o tem, kje se kaže prostor za spremembe in izboljšave na področju delovanja strokovnih služb, ki obravnavajo problem nasilja nad starimi ljudmi. Pri sogovornikih sem želela spodbuditi razmišljanje in refleksijo o njihovem delovanju, odprla prostor za možne spremembe in tako omogočila več pozitivnih izidov za stare ljudi, ki so žrtve nasilja. Glede na rezultate raziskave navajam naslednje predloge:

- O temi nasilja nad starimi ljudmi je treba ozaveščati celotno družbo. Treba je spregovoriti o specifikah, dinamiki in posledicah nasilja nad starimi ljudmi ter poudarjati, da nasilje, ki ga zaznamo, zadeva tudi nas, in da je zadevo vedno treba prijaviti. K temu pa spada tudi ozaveščanje starih ljudi, skozi programe, kjer se družijo in srečujejo, da bodo prepoznavali nasilje, poznali možnosti za ukrepanje, ki so jim na voljo, in imeli pogum, da o nasilju spregovorijo. Več pozornosti bi nasilju lahko namenili tudi mediji, ki so starim ljudem blizu, na primer časopisi, radio in televizija. Smiselna pa se mi zdi tudi vzgoja in ozaveščanje otrok o tej problematiki v šolah, saj je za preprečevanje nasilja zelo pomembna tudi preventiva.
- Strokovnim službam je treba omogočiti več izobraževanj in usposabljanj na temo nasilja nad starimi ljudmi, saj so tudi same poudarile, da je na tem področju še veliko neodkritega in da bi si želele več povezovanja med različnimi strokami, kjer bi si izmenjevali svoje izkušnje in dobre prakse ter seveda skupaj iskali nove, ustreznejše oblike pomoči in podpore. V izobraževanje pa bi bilo dobro vključiti tudi predstavnike starih ljudi, da bi lahko aktivno sodelovali s svojimi predlogi.
- Ker se zdravstvo premalo odziva na pobude pri sodelovanju na multidisciplinarnih timih, jim je treba to naložiti v okviru njihovih obveznih delovnih nalog, hkrati pa jim omogočiti nadomeščanje, na primer v ordinaciji ali na terenu, v času njihove odsotnosti zaradi sodelovanja na multidisciplinarnem timu.
- Za stare ljudi, ki potrebujejo nego in oskrbo, niso primerne obstoječe namestitve v kriznih centrih in varnih hišah. V praksi ni kriznih namestitev v domovih za stare ljudi, poleg tega pa je v dom otežen dostop zaradi čakalnih vrst. Tako je treba razviti več skupnostnih oblik namestitve, ki bi ustrezale potrebam starih ljudi.
- Treba je bolje izkoristiti potencial patronažne službe pri prepoznavanju in preprečevanju primerov nasilja nad starimi ljudmi. Ker je patronažna služba poudarila

zadržke in dvome pri prijavi zaznanih primerov nasilja, bi se ji lahko pomagalo z nudenjem podpore v obliki supervizij in intervizij.

- Sistemske pomanjkljivosti pri skrbi za stare ljudi so same po sebi tvegani dejavnik za nasilje, zato moramo težiti k temu, da se odpravijo. S tem mislim na neurejenost dolgotrajne oskrbe, še vedno relativno težko dostopnost do oskrbe na domu, dolge čakalne vrste v zdravstvu, slabo dostopnost do informacij za stare ljudi, ki ne uporabljajo interneta, neprilagojenost infrastrukture za gibalno ovirane osebe, slabo organizirane javne prevoze v bolj oddaljenih lokalnih okoljih in podobno.
- Spodbujati je treba vključenost starih ljudi na lokalni ravni, da bi preprečili izolacijo in osamljenost, ki sta tvegana dejavnika za pojav nasilja nad starimi ljudmi.
- Več pozornosti je treba nameniti povzročiteljem nasilja, da nasilja ne bi izvajali še naprej in da bi dobili dovolj jasno in odločno sporočilo, da je njihovo početje nesprejemljivo.
- V zakonodaji je treba urediti pomanjkljivosti glede tega, da se še vedno bolj ščitijo pravice povzročitelja kot pravice žrtve. Zakonodaja bi morala točno določiti in predvideti ukrepe in sankcije za posamezne kršitve povzročiteljev nasilja. Te so zdaj odvisne od tega, ali jih predpiše sodišče ali ne.
- Ker se največ nasilja dogaja ravno v družinskem okolju, kjer so razlogi za to različne stiske znotraj družine, preobremenjenost s skrbjo za starega človeka in podobno, bi prav prišla tudi pomoč preobremenjenim sorodnikom in oskrbovalcem starih ljudi. To bi lahko bile skupine za samopomoč, srečanja ali delavnice, ki bi poskrbele za razbremenitev in druženje ljudi s podobnimi izkušnjami in stiskami.

8. UPORABLJENA LITERATURA

1. Anderluh, M., Breclj-Kobe, M., Cvetežar, I. Š., Gregorič Kumperščak, H., Kocmur, M., Lokovšek, N., Mihevc Ponikvar, B., Mlakar, J., Rus Makovec, M., & Širaj Mažgon, K. (2015). *Strokovne smernice za obravnavo nasilja v družini pri izvajanju zdravstvene dejavnosti*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.
2. Aničić, K., Hrovat Svetičič, T., Hrovat, T., Lapajne, G., Mešič, G., & Miklavčič, R. (2015). *Delo s povzročitelji nasilja. Strokovne smernice in predstavitev dela*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
3. Bevc, V. (2017). Karakteristike nasilja v družini nad starejšimi in koncept obravnave na centru za socialno delo. *Socialni izziv*, 38(22), 31–34.
4. Burger, A. (2017). Slovenija- mlada država, ki se hitro stara. V M. Filipovič Hrast, & T. Rakar (ur.), *Prihodnost slovenske države blaginje: zbornik povzetkov* (str. 25–28). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
5. Drole, B., & Gantar, N. (2008). Obravnava dolgotrajnega nasilja v družini v centru za socialno delo. *Socialno delo*, 47(3–6), 285–293.
6. Društvo za nenasilno komunikacijo (b. d.). *Kaj je spolno nasilje?* Pridobljeno 2. 12. 2020 s <http://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/spolno-nasilje/33>
7. EuROPEAN (2018). *Evropski referenčni okvir za preprečevanje nasilja in zanemarjanja starejših- Ozadje dobre prakse in priporočila*. Pridobljeno 15. 12. 2020 s [http://www.zdus-zveza.si/docs/EuROPEAN/EuROPEAN - Ozadje dobre prakse in priporocila.pdf](http://www.zdus-zveza.si/docs/EuROPEAN/EuROPEAN_-_Ozadje_dobre_prakse_in_priporocila.pdf)
8. Filipčič, K. (2014). Zakonodaja na področju preprečevanja nasilja v družini v Sloveniji. V Š. Veselič, D. Horvat, & M. Plaz (ur.), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja* (str. 157–174). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
9. Filipovič Hrast, M., Hlebec, V., Knežević Hočevan, D., Černič Istenič, M., Kavčič, M., Jelenc-Krašovec, S., Kump, S., & Mali, J. (2014). *Oskrba starejših v skupnosti: dejavnosti, akterji in predstave*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Filipovič Hrast, M., & Hlebec, V. (2015). *Staranje prebivalstva: oskrba, blaginja in solidarnost (univerzitetni učbenik)*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 6. 11. 2020 s <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-CUYUGCF8/84482235-1000-4808-9bd0-db94c859d260/PDF>
11. Filipovič Hrast, M., & Rakar, T. (2019). *Socialna politika danes in jutri*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

12. Fitzpatrick, T. (2001). Welfare Theory: An introduction. *Journal of Social Policy*, 32(1), 131–155.
13. Fridl, S. (2014). Nasilje nad starejšimi: doživljanje nasilja in strategije soočanja z nasiljem (Magistrsko delo). Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
14. Gajič, A. (2005). Vloga centra za socialno delo pri načrtovanju skrbi za starostnike. V M. Muršec (ur.), *Ali smo pripravljeni na starost jutrišnjega dne? Zbornik referatov* (str. 19–23). Maribor: Splošna bolnišnica.
15. Grebenc, V. (2007). Tveganja, povezana s starostjo, in nasilje – nekaj misli in poudarkov. V A. Žiberna, & M. Kožuh Novak (ur.), *Odnos do starejših v slovenski javnosti: [zamolčane zgodbe]* (str. 25–36). Ljubljana: Zveza društev upokojencev Slovenije: Slovenska filantropija, društvo za promocijo prostovoljnega dela.
16. Hojnik Zupanc, I. (1994). Medgeneracijski odnosi. V I. Hojnik Zupanc (ur.), *Star človek in družina* (str. 53–58). Brdo pri Kranju: Gerontološko društvo Slovenije.
17. Hrovat, T. (ur.). (2015). *Delo s povzročitelji nasilja- strokovne smernice in predstavitev dela*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
18. Hvalič, S. (2002). Odstiranja: Nasilje nad starimi ljudmi. *Kakovostna starost: časopis za socialno gerontologijo in gerontagogiko*, 5(1–2), 36–45.
19. Hvalič Touzery, S., & Felicijan, P. (2004). Dogaja se njej in dogaja se mnogim. Ne bi se smelo. Raziskava o zlorabi starih ljudi v Sloveniji. *Kakovostna starost* 7(1), 12–21.
20. Hvalič Touzery, S. (2005). Zlorabe starih ljudi v Sloveniji. V M. Kožuh Novak (ur.), *Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: zamolčane zgodbe* (str. 87–94). Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva: Zveza društev upokojencev Slovenije.
21. Hvalič Touzery, S. (2009). Družinska oskrba bolnih starih družinskih članov. V V. Hlebec (ur.), *Starejši ljudje v družbi sprememb. Dialogi, letnik 10*, (str. 109–123). Maribor: Aristej.
22. Kavčič, B. (2011). Nasilje nad starejšimi – odraz praznine družbenih razmerij. V M. Tratnik Volasko (ur.), *Zagovorništvo starejših (zbornik referatov in razprav, št. 1/2011)*, (str. 9–11). Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.
23. *Kazenski zakonik (KZ-1)* (2008). Ur. l. RS, št. 50/12- uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20 in 91/20. Pridobljeno 24. 12. 2020 s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5050>
24. Kogoj, A. (2000). *Zdravstveni delavci pri oblikovanju nasilja in zlorab*. Otočec: Gerontološko društvo Slovenije.

25. Kožuh Novak, M., & Lukić D. (2015). *Predlogi ciljne skupine za zmanjšanje diskriminacije in nasilja nad starejšimi*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Pridobljeno 29. 12. 2020 s http://www.zdus-zveza.si/docs/AHA.SI/Nasilje_diskriminacija_starejsi_LEKT.pdf
26. Kristančič, A. (2005). Vnovična oživitev družine. V M. Kožuh Novak (ur.), *Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: zamolčane zgodbe* (str. 16–33). Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva: Zveza društev upokojencev Slovenije.
27. Lešnik Mugnaioni, D. (2004). Nasilje nad starejšimi. V D. Hrovat, D. Lešnik Mugnaioni, & M. Plaz (ur.), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje- priročnik* (str. 88–93). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke- žrtve nasilja.
28. Majcen, B. (2017). Izzivi staranja prebivalstva. V M. Filipovič Hrast, & T. Rakar (ur.), *Prihodnost slovenske države blaginje: zbornik povzetkov* (str. 21–22). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. Mali, J. (2007). Študijsko gradivo za predmet medgeneracijski odnosi v programu podiplomskega izobraževanja »socialno delo v vojski« v okviru specialističnega študija »management v socialnem delu«. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
30. Mali, J. (2008). *Od hiralnic do domov za stare ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
31. Mali, J. (2009). Izzivi na področju socialnega dela s starimi ljudmi. *Soc. izziv*, 15(30), 12–15.
32. Mali, J. (2011a). Pogled z vidika skrbi za stare ljudi: pripombe k predlogu zakona o socialnovarstveni dejavnosti. *Socialno delo*, 50(1), 59–62.
33. Mali, J. (2011b). Uvajanje zagovorništva starejših oseb. V M. Tratnik-Volasko (ur.), *Zagovorništvo starejših* (str. 15–27). Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.
34. Mali, J. (2013). *Dolgotrajna oskrba v Mestni občini Ljubljana*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
35. Marlu, M. (2011). Evropski referenčni okvir za preprečevanje nasilja in zanemarjanja starejših. Rotterdam: ANBO.
36. Mesec, B. (1997). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
37. Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave z osnovami informatike* (študijsko gradivo za interno uporabo), Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

38. Milek Ogrinc, M. (2014). Pristojnost centrov za socialno delo na področju preprečevanja nasilja v družini. V Š. Veselič, D. Horvat, & M. Plaz (ur.), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja* (str. 175–189). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
39. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2008). *Zakonodaja Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti*. Pridobljeno 15. 12. 2020 s <https://www.gov.si/drzavni-organi/ministrstva/ministrstvo-za-delodruzino-socialne-zadeve-in-enake-moznosti/zakonodaja/>
40. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (b. d.). *Ukrep prepovedi približevanja*. Pridobljeno 24. 12. 2020 s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/druzina/Nasilje/Info-ukrep-prepovedi-priblizevanja.pdf>
41. Mušič, T. (2005). Preprečevanje nasilja, zlorab in diskriminacije starejših. V M. Kožuh Novak (ur.), *Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: zamolčane zgodbe* (str. 149–150). Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva: Zveza društev upokojencev Slovenije.
42. Pentek, M. (2000). *Nasilje, zloraba in starejši ljudje*. Otočec: Gerontološko društvo Slovenije.
43. Pentek, M. (2003). Predstavitev mednarodne mreže za preventivo zlorabe starejših (INPEA). Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
44. Pentek, M. (2005). Nasilje in zloraba nad starejšimi. V M. Kožuh Novak (ur.), *Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: zamolčane zgodbe* (str. 55–59). Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva: Zveza društev upokojencev Slovenije.
45. Pentek, M., & Kocijan, M. (2006). Nasilje, zloraba in starejši ljudje. V J. Balažic in P. Kornhauser (ur.), *Zloraba in nasilje v družini in družbi, XII. spominsko srečanje akademika Janeza Milčinskega* (str. 56–64). Ljubljana: Inštitut za sodno medicino Medicinske fakultete.
46. Plaz, M. (2004). Nasilje proti ženskam: oblike, stereotipi in dejstva, posledice, dinamika in normalizacija nasilja, zakaj ženske vztrajajo v nasilnem odnosu. V D. Horvat, D. Lešnik Mugnaioni, & M. Plaz (ur.), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: priročnik* (str. 42–63). Ljubljana: Društvo SOS telefon.

47. Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini (2009). Ur. l. RS, št. 31/09 in 42/17.
48. Primc, T., & Lobnikar, B. (2019). Nasilje nad starejšimi v domovih za starejše in v domačem okolju. *Kakovostna starost*, 22(1), 3–20. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
49. Razboršek, V. (2002). Oblike zlorabljanja starejših ljudi. *Kakovostna starost*, 5(1–2), 31–35.
50. Reed, C. J. (2013). Rape, older adult. V J. L. Postmus (ur.), *Sexual violence and abuse, an encyclopedia of preventions, impact and recovery* (str. 458–460). ZDA: ABC-Clio, LLC.
51. Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014 (2009). Ur. l. RS 41/09.
52. Salecl, T. (2005). Spregovorimo o nasilju nad starejšimi ženskami. V M. Kožuh Novak (ur.), *Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: zamolčane zgodbe* (str. 95–102). Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva: Zveza društev upokojencev Slovenije.
53. Selič, P. (2010). Dejavno odkrivanje in pogostost nasilja v družini: podatki in osnova za sodelovanje med strokami. V A. Dvorščak, & L. Selinšek (ur.), *Nasilje v družini: kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi* (str. 31–44). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede in Pravna fakulteta.
54. Statistični urad RS (2019). *Projekcije prebivalstva EUROPOP2019 za Slovenijo*. Pridobljeno 6. 11. 2020 s <https://www.stat.si/StatWeb/sl/News/Index/8917>
55. Statistični urad RS (2020). *Število in sestava prebivalstva*. Pridobljeno 1. 1. 2021 s <https://www.stat.si/statweb/Field/Index/17/104>
56. Svetovna zdravstvena organizacija (2008). *Older people and primary health care*. Pridobljeno 18. 11. 2020 s https://www.who.int/ageing/primary_health_care/en/
57. Šimenc, J. (ur.). (2015). Prepoznava in obravnavanje žrtev nasilja v družini: priročnik za zdravstveno osebje. Ljubljana: Zdravniška zbornica Slovenije.
58. Šimenc, J. (2016). »Vsi smo preobremenjeni, a zdaj pa še to«. Pogledi zaposlenih v socialnih in zdravstvenih službah na (ne)sodelovanje v multidisciplinarnih timih v primerih nasilja v družini. *Socialno delo*, 55(1–2), 27–38.
59. Šircelj, M. (2009). Staranje prebivalstva v Sloveniji. V V. Hlebec (ur.), *Starejši ljudje v družbi sprememb* (str. 15–45). Maribor: Aristej.
60. Štepic, M. (2007). Tveganja za stare ljudi v odročni, ruralni skupnosti Javor in njihove rešitve. *Kakovostna starost*, 10(1), 26–37.

61. Tičar, Z. (2011). Specifika potrebe po zagovorništvu pri starostnikih. V M. Tratnik-Volasko (ur.), *Zagovorništvo starejših* (str. 29–31). Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.
62. Ule, M. (1994). *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
63. United Nations publication (2013). *Neglect, Abuse and Violence Against Older Women*. Pridobljeno 3. 12. 2020 s <https://www.un.org/esa/socdev/documents/ageing/neglect-abuse-violence-older-women.pdf>
64. *Ustava Republike Slovenije (URS)* (1991). Ur. l. RS, št. 33/91-l, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121, 140, 143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90, 97,99 in 75/16 – UZ70a). Pridobljeno 24. 12. 2020 s <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1>
65. Veber, B. (2004). Zloraba starih ljudi in nasilje nad njimi. *Obzornik zdravstvene nege*, 38(2), 149–157.
66. Vertot, N. (2008). Prebivalstvo Slovenije se stara- potrebno je medgeneracijsko sožitje. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
67. WHO (World Health Organization) (2002). *World report on violence and health*. Pridobljeno 12. 12. 2020 s https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=B047F5780C0FC500FA92B00A2F48A910?sequence=1
68. WHO (World Health Organization) (2011). *European report on preventing elder maltreatment*. Pridobljeno 19. 3. 2021 s https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0010/144676/e95110.pdf
69. Wiehe, V. R. (1998). Understanding family violence: treating and preventing partner, child, sibling and elder abuse. London: Sage, cop.
70. *Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)* (2008). Ur. l. RS, št. 16/08, 68/16 in 54/17- ZSV-H. Pridobljeno 20. 11. 2020 s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5084>
71. Žiberna, A. (2005). Individualne in institucionalne oblike zlorab, nasilja nad starejšimi ljudmi. V M. Kožuh Novak (ur.), *Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: zamolčane zgodbe* (str. 48–54). Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva: Zveza društev upokojencev Slovenije.

9. PRILOGE

9.1. Vprašalnik

Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi

Kako pogosto se pri vašem delu srečujete z nasiljem nad starimi ljudmi?

Kdo vas po navadi obvesti o nasilju nad starimi ljudmi?

Katera vrsta nasilja oziroma zlorabe je najpogostejša pri starih ljudeh?

Kdo največkrat začne izvajati nasilje nad starim človekom in zakaj?

Kaj menite, da je razlog, da stari ljudje nasilja ne prijavljajo oziroma zanj povedo pozno?

Obravnava nasilja nad starimi ljudmi

Kakšne so vaše naloge pri obravnavi nasilja nad starimi ljudmi? Kako ukrepate, ko izveste za primer nasilja nad starim človekom? Kako ravnate z žrtvami, kako jih zaščitite?

Izobraževanje o nasilju nad starimi ljudmi

Kako se izobražujete o temi nasilja nad starimi ljudmi? Imate v okviru službe kakšna izobraževanja ali iščete znanje o tej temi sami? Kako ocenjujete ta izobraževanja, so koristna za vaše delo?

Sodelovanje različnih strok pri reševanju nasilja nad starimi ljudmi

S katerimi službami, društvi ali institucijami se povezujete, ko izveste za primer nasilja nad starim človekom?

Kako sodelovanje poteka? Kakšen je odnos ostalih strok?

Kakšne so po vašem mnenju prednosti medinstitucionalnega sodelovanja in kakšne so pomanjkljivosti?

Kako bi lahko po vašem mnenju izboljšali sodelovanje, odnos med različnimi institucijami, ki so del reševanja nasilja nad starimi ljudmi?

Zakonodaja glede obravnave nasilja nad starimi ljudmi

Po katerih zakonih/pravilnikih se ravnate v primerih, ko gre za nasilje nad starimi ljudmi?

Kako ocenjujete ustreznost zakonodaje na področju nasilja nad starimi ljudmi? Kaj se vam zdi ustrezno urejeno in kaj ne? Kakšne spremembe bi predlagali?

Kaj v zakonodaji vam predstavlja oviro pri reševanju primerov nasilja nad starimi ljudmi?

Predlogi za spremembe in bolj kakovostno delo na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi

Kater oblike pomoči po vašem mnenju manjkajo pri zaščiti starih ljudi, ki so žrtve nasilja?

Kakšni so vaši predlogi za lažje oziroma bolj kakovostno delo na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi?

9.2. Zapisi intervjujev

Za potrebe raziskave in izdelave magistrskega dela je bilo opravljenih deset intervjujev, kot primer zapisa intervjuja in obdelave podatkov pa prilagam dva izmed njih. Priložen je tudi izsek odprtega kodiranja in celotno osno kodiranje vseh intervjujev, saj prikazuje bolj celosten pogled v obdelavo podatkov.

9.2.1. Intervju A

Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja (vodja varnih hiš in varnih namestitev)

Karakteristike nasilja nad starimi ljudmi

Kako pogosto se pri vašem delu srečujete z nasiljem nad starimi ljudmi?

Pri nas v varnih hišah delamo samo z ženskami, ki so žrtve nasilja. (A1) Bi rekla, da je nekje 30 procentov žrtev, ki jih namestimo v varni hiši starejših od 65 let. (A2)

Kdo vas po navadi obvesti o nasilju nad starimi ljudmi?

Običajno gre tako, da se žrtve same na nas obrnejo. (A3) Ali pa izvemo preko policije. (A4) Nič ni takega, kar bi bilo po starostni skupini izstopajočega glede obveščanja ali česar koli drugega v primerjavi z drugimi žrtvami. (A5)

Katera vrsta nasilja oziroma zlorabe je najpogostejša pri starih ljudeh?

Enako kot pri vseh ostalih skupinah, v bistvu so prisotne vse vrste zlorab, (A6) na primer fizično, (A7) psihično, (A8) finančno. (A9) S tem, da se na nas najpogosteje obrnejo zaradi fizičnega nasilja (A10) in se potem znotraj tega izkaže, da gre za vse oblike nasilja. (A11) Ampak prepoznajo pa najpogosteje fizično nasilje. (A12)

Kdo največkrat začne izvajati nasilje nad starim človekom in zakaj?

Veliko siceršnjega nasilja nad starimi ljudmi je povezanega s skrbjo za stare, ki so onemogli. (A13) In tukaj gre torej za ljudi, ki skrbijo za starega človeka, (A14) ožje družinske člane, (A15) sinove, hčerke, (A16) snahe in podobno (A17). V primerih, ko pa se žrtve umikajo v varno hišo, so pa praviloma povzročitelji kar partnerji. (A18) Pri starih ljudeh, ki so žrtve nasilja je pomembno ločiti med tistimi, ki so onemogli v fizičnem smislu in potrebujejo pomoč in podporo pri vsakdanjem funkcioniranju in tistimi, ki niso v tem smislu nemočni. (A19) Je pa pri starih ljudeh več take populacije, ki rabi podporo in pomoč, zato je več tovrstnega nasilja nad starimi. (A20) To je enako kot na primer pri otrocih s posebnimi potrebami ali pri kakršnikoli skupini ljudi, ki ne zmore samostojno funkcionirati in potem rabi neko podporo. Potem je zelo velika verjetnost, da postanejo žrtve zanemarjanja, nasilja s starini tistih, ki skrbijo za njih, (A21) hkrati pa tudi institucionalnega nasilja, ki se lahko dogaja v katerikoli instituciji, ki skrbi za take osebe. (A22)

Kaj menite, da je razlog, da stari ljudje nasilja ne prijavljajo oziroma zanj povedo pozno?

En izmed razlogov je absolutno sram (A23) in občutki krivde pri starejših, sploh pri teh, ki so žrtve nasilja s strani svojih otrok. (A24) Ta občutek je mnogo bolj izrazit pri njih kot pri drugih žrtvah, zato ker se na nek način čutijo krive, da se jim to dogaja – sploh če gre za njihove otroke, ker so po njihovo nekako pripomogli k temu z neustrezno vzgojo. (A25) Po drugi strani pa je razlog tudi nezmožnost, da bi pomoč sploh poiskali. (A26) Recimo, kadar gre za nepokretne osebe ali pa za osebe, ki jih zanemarjajo v tem smislu, da nimajo dostopa do telefona, do stikov z zunanjim svetom, potem tudi na pomoč težko pokličejo oziroma težko komurkoli povejo. (A27) Te ljudje, ki živijo doma, pa so nepokretni in rabijo dnevno pomoč, so praviloma v stiku s kakšno patronažno službo, ki hodi k njim na dom. Z našega vidika pomoči žrtvam, je to idealna priložnost, za odkrivanje nekih zlorab in nasilja in da potem lahko sporočijo naprej nekim ustreznim službam, da lahko ukrepajo, (A28) ampak ima patronažna služba in zdravstvo na splošno veliko težav v zvezi s tem, da vstopajo v družino in da imajo tam neke odnose z vsemi družinskimi člani in se jim zdi, da če bodo te informacije, ki jih opazijo, povedali naprej, da bo to ali slabše za to osebo, ki je žrtev, (A29) definitivno pa bo tudi njim neugodno, ker so povedali nekaj, »kar se naj ne bi smelo«, pa

tudi ne vejo, kaj bodo s tem povzročili. (A30) Tako, da je tukaj veliko nekih dvomov in dilem. Na splošno je to prisotno v zdravstvu, kjer recimo zdravniki, opazijo nasilje ali pa sumijo nasilje, kljub zakonski osnovi in zavezi, dostikrat ne prijavljajo nasilja, (A31) zato ker mislijo, ali da bodo ljudje to sami uredili, (A32) ali da to ni tako hudo, ali imajo v obravnavi tudi povzročitelja, pa da morda razumejo tudi tisto drugo stran in tako nekako zmanjšujejo pomen nasilja. (A33)

Obravnava nasilja nad starimi ljudmi

Kakšne so vaše naloge pri obravnavi nasilja nad starimi ljudmi? Kako ukrepate, ko izveste za primer nasilja nad starim človekom? Kako ravnate z žrtvami, kako jih zaščitite?

Ko mi izvemo, pomeni, da smo že v stiku s to konkretno žrtvijo. (A34) Mi nimamo javnih pooblastil, tako da nismo tisti, ki bi nas ljudje obveščali o nasilju in bi potem izvajali neke ukrepe. Ampak ravnamo enako kot pri vsaki žrtvi nasilja s katero delamo. (A35) To pomeni, da če potrebuje umik, z njo načrtujemo možnost umika, (A36) sicer se pa dela na tem, da se jo krepí v tem, da zmore poskrbet zase, da se zmore umaknit, če ocenimo, da je to potrebno. (A37) Delamo tudi varnostne načrte na podlagi situacije v kateri se nahaja. (A38) Vedno se izhaja iz situacije v kateri se žrtev nahaja, iz tega kaj ona zmore. (A39) In seveda se potem o tem obvešča tudi center za socialno delo, (A40) ki skliče multidisciplinarni tim, (A41) pomaga se pri prijavi nasilja na policijo, (A42) žrtev se spremlja na sodišče in podobno. (A43) Zelo individualizirano se povezujemo z drugimi službami, (A44) v tem primeru če gre za stare, gre za iskanje nekih dolgotrajnejših namestitev, (A45) torej to pomeni več sodelovanja z nekimi domovi za upokoјence ali pa zdravstveno službo. (A46)

Izobraževanje o nasilju nad starimi ljudmi

Kako se izobražujete o temi nasilja nad starimi ljudmi? Imate v okviru službe kakšna izobraževanja ali iščete znanje o tej temi sami? Kako ocenjujete ta izobraževanja, so koristna za vaše delo?

V bistvu je področje nasilja nad starimi nekaj, kar je zelo slabo obdelano pri nas in zelo tak minus. (A47) Približno tako kot na primer nasilje nad invalidkami, ali pa ostalimi skupinami ljudi, ki so kakorkoli depriviligirane, še bolj kot ostale žrtve nasilja zaradi nekih hendikepov. (A48) Mi seveda hodimo na vsa izobraževanja, ki so v povezavi s temi zadevami, (A49) je pa tako, da smo mi tisti, ki po navadi organiziramo izobraževanja na tem področju, (A50) tako, da je zelo malo možnosti, da bi te informacije dobivali od druge. (A51) Seveda pa jih črpamo tudi iz tujine. (A52) Ko smo imeli na primer izobraževanje za Socialno zbornico na temo nasilja nad starimi, smo štartali iz lastne prakse, kar vemo sicer iz našega dela (A53) in iz izkušenj dobrih praks iz tujine. (A54) Izobraževanj na to temo pa vsekakor pri nas ni dovolj. Že na splošno izobraževanj iz področja nasilja je zelo malo, (A55) posebej specializiranih za nasilje nad starimi, pa je absolutno premalo. (A56)

Sodelovanje različnih strok pri reševanju nasilja nad starimi ljudmi

S katerimi službami, društvi ali institucijami se povezujete, ko izveste za primer nasilja nad starim človekom? Kako sodelovanje poteka? Kakšen je odnos ostalih strok?

Centri za socialno delo, (A57) policija, (A58) sodišče, (A59) tožilstvo, (A60) domovi za upokoјence, (A61) zdravstvo. (A62) Pri starejših uporabnicah pa včasih tudi z njihovimi sorodniki, kar sicer po navadi ne, ampak se v tem primeru včasih sorodniki zelo vključujejo v to, kako bi pomagali neki konkretni osebi in se potem tudi na željo uporabnice, ki je žrtev dogovarjamo, kaj je tisto, kar oni lahko naredijo. (A63)

Vse kar delamo, vedno delamo v dogovoru z žrtvijo. (A64) Najprej po navadi vzpostavimo stik s centrom za socialno delo, ker so oni nosilec vseh primerov nasilja, to pomeni, da jih pokličemo, se najprej povežemo z njimi, (A65) zato, da se skliče multidisciplinarni tim, da se tam v živo sestanemo vsi, ki smo povezani z reševanjem

situacije dotične osebe (A66) in se tudi naredi načrt kaj bo kdo naredil. (A67) Potem smo s centrom pogosto v telefonskih stikih, kadar pride do kakšnih sprememb situacije, ali kadar rabimo kakšne informacije v zvezi z denarnimi prejemki ali čem podobnim, (A68) saj pogosto stari ljudje sami tega ne zmorejo, zato smo mi veliko bolj aktivno vključeni v to, da kličemo in preverjamo, ker drugače to dela uporabnica sama. (A69) Starejšim uporabnicam pomagamo tudi z raznimi dopisi, da se utemelji zakaj bi potrebovala izredno denarno pomoč ali določene druge denarne prejemke. (A70) Potem žrtvam pomagamo s fizičnim spremstvom na sodišče, kadar imajo obravnavo, (A71) potem s fizičnim spremstvom na policijo, kadar podajo prijavo, (A72) da smo tam kot njihove zagovornice (A73) ali pa žrtev z našo pomočjo napiše prijavo v varni hiši in se jo potem odnese na policijo in se jo tam dopolnjuje. (A74) Včasih pa napišemo tudi prošnjo za pospešitev postopka na sodišču. (A75) Tako zelo različen je lahko vsak potek oziroma obravnava posameznega primera. (A76)

Glede odnosa ostalih strok, bi rekla, da v primeru nasilja nad starimi, to problematiko bolj racionalizirajo (A77) in minimalizirajo. (A78) V smislu, če je gospa prijavila nasilje svojega 70-letnega moža, se večkrat zgodi, da kakšen policist/policistka ali sodnik/sodnica, da gre v to, da reče: »Pa pogledjte gospa, saj on je pa že toliko star in onemogel, saj vam nič ne more, kaj se ga pa bojite.« (A79) ali pa tudi strokovni odnos strokovnih delavk in delavcev na centrih za socialno delo je dostikrat tak omalovažujoč, v smislu »ja kam boste pa šli zdaj na stara leta, kdo bo pa skrbel za vas«. (A80) To so zelo s starostjo specifično povezana nerazumevanja situacije. (A81) Kar je pa že sicer težava pri nasilju, da je dosti takih situacij, ki izhajajo iz nepoznavanja dinamike, razlogov in vsega tega kar je z nasiljem povezano. (A82)

Kakšne so po vašem mnenju prednosti medinstitucionalnega sodelovanja in kakšne so pomanjkljivosti?

Prednost je zagotovo to, da vsi vemo, kaj je naš cilj in da imamo zelo jasno razdelane naloge, kaj mora kdo narediti in se potem te aktivnosti lažje pelje. (A83) Ena večjih prednosti je tudi ta, da ker je zraven uporabnica na teh večjih timih, da je to dejansko zanjo totalna motivacija, da zmore to, da prekine z nasilnim odnosom in gre od povzročitelja, zato ker je ta občutek zelo močen, da tam sedi na primer šest različnih strokovnjakov in strokovnjakinj in jo vsi podpirajo in razumejo in se tam pogovarjajo o tam kako ji pomagat. (A84)

Slabosti zdaj če teče vse tako kot mora, razen časa, ki ga za to potrebuješ ni. (A85) Je pa včasih v kakšnih manjših krajih težava, ker je to poznanstvo med različnimi institucijami večje kot na primer v Ljubljani, pa še v Ljubljani je to včasih težava in se potem hitro zgodi, da tako na pol profesionalno pristopajo k zadevam in bi se kakšna stvar kar malo po domače naredila, kar ni vedno najboljše. (A86) Je pa včasih to tudi prednost no, ker potem lažje včasih eden drugega spodbudijo, da kaj naredijo, ker v Ljubljani vse to dlje traja. (A87) Pa slabost je tudi neodzivnost zdravstva. V resnici je to velika težava pri timih, ker se zdravstvo dostikrat ne odziva. Zdravstvo je redko, redko prisotno na timih, čeprav bi po zakonu morali biti in čeprav so povabljeni, ampak jih večino časa ni. (A88)

Kako bi lahko po vašem mnenju izboljšali sodelovanje, odnos med različnimi institucijami, ki so del reševanja nasilja nad starimi ljudmi?

Zagotovo to, da bi bilo več sodelovanja z zdravstvom pri timih, (A89) da bi jim na nek način to omogočili, od vrha navzdol, da je to neka njihova naloga oziroma dolžnost in da se tudi hkrati poskrbi za ta del, ki njih skrbi – kdo bo v tistem času tri ure v ordinaciji, če njih ne bo. (A90) Na splošno pri nasilju pa bi se delo izboljšalo, če bi vsi redno predajali informacije, ki jih imamo naprej, ker se velikokrat tudi na kakšnih timih predajo kakšne informacije, ki se jih ne zabeleži, ali se jih ne vzame kot resnih, če na to posebej ne opozoriš. (A91) Se mi zdi, da vse kar žrtev pove, da so te informacije, ki jih sestaviš skupaj zelo pomembne pri načrtovanju varnosti in pri stopnji

ogroženosti. Pa da bi se moglo bolj upoštevati in izhajati iz tega kar žrtev pove, ker ima edino ona osebno izkušnjo s povzročiteljem in jo je treba pri tem jemati resno, kljub temu, da se morda nekemu zunanjemu opazovalcu to ne zdi tako hudo. (A92) Zelo dobro bi bilo, da bi bilo načrtovanje pomoči povezano s hkratnimi postopki, ki tečejo na sodišču in sankcijami policije, ker se včasih težko kaj dogovarjaš in delaš na varnosti za žrtev, ker sodišče ne ukrepa pravočasno ali pa policija ne vidi razloga, da bi izrekla določen ukrep in je potem težko delati. (A93)

Zakonodaja glede obravnave nasilja nad starimi ljudmi

Po katerih zakonih/pravilnikih se ravirate v primerih, ko gre za nasilje nad starimi ljudmi?

Nas zavezuje Zakon o preprečevanju nasilja v družini, (A94) Kazenski zakonik (A95) in Zakon o kazenskem postopku. (A96) Je pa naša osnova Zakon o preprečevanju nasilja v družini. (A97)

Kako ocenjujete ustreznost zakonodaje na področju nasilja nad starimi ljudmi? Kaj se vam zdi ustrezno urejeno in kaj ne? Kakšne spremembe bi predlagali?

Še vedno ostaja ta osnovna težava, da se ščiti pravice povzročitelja veliko bolj kot pravice žrtve. (A98) Potem so te čisti finančni vidiki, vseh teh postopkov in tega kaj ima ženska oziroma žrtev v primerih nasilja pravico uveljavljati kot brezplačno pravno pomoč in kaj ne. (A99) Potem vsi te postopki, ki so na papirju sicer zelo dobro zastavljeni, potem v praksi to ne gre tako zlahka. (A100) Če se na primer povzročitelj temu upira, mora ženska nekaj kar je sicer v zakonu določeno, večkrat vlagati zadeve, zato da pride do tega, da se na primer povzročitelj izseli iz stanovanja in podobno. (A101) Pa morali bi biti predvideni zelo točni ukrepi in sankcije za posamezne kršitve- tega v zakonu še vedno ni. (A102) Ker zdaj je tako da sodišče predpiše ali ne predpiše neke sankcije. (A103)

Kaj v zakonodaji vam predstavlja oviro pri reševanju primerov nasilja nad starimi ljudmi?

Bi rekla, da sama zakonodaja kot taka ne, ampak pri izvedbi same zakonodaje. (A104) Recimo to, da bi žrtev vedno imela možnost pričanja v nenavzočnosti povzročitelja, to je pač zakonsko možno, ampak se to ne izvaja če na to ekstra ne opozoriš oziroma zaprosiš. Če zaprosiš potem po navadi je tako, ampak lahko se pa tudi zgodi, da tega ne upoštevajo. (A105) Moralo bi biti bolj posrbljeno za varnost znotraj sodnih postopkov, v tem smislu, da se povzročitelj in žrtev ne srečujeta, niti pred obravnavo na hodniku, ko stojita na dveh kvadratnih metrih, saj povzročitelj pred obravnavo marsikaj lahko naredi ali reče žrtvi. (A106) Potem bi moralo biti omogočeno zaslišanje na daljavo preko video konference, kar je tehnično in pravno možno, pa se pri nas zelo redko uporablja. (A107) Pa ovira je tudi to, da mora biti žrtev večkrat zaslišana na obravnavi, da potem ta zadeva stoji. (A108) Pa ovira je tudi to, da če je žrtev nameščena v varno hišo in povzročitelj izve tajnost lokacije, je v bistvu sankcionirana samo žrtev, ker se mora izseliti iz varne hiše, ker ji znotraj nje ne moraš več nuditi varnosti, če povzročitelj ve kje je. (A109) Za povzročitelja pa to ni nič, ker to ni sankcionirano in ni predvideno kot kaznivo dejanje. (A110)

Predlogi za spremembe in bolj kakovostno delo na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi

Kateri oblike pomoči po vašem mnenju manjkajo pri zaščiti starih ljudi, ki so žrtve nasilja?

Zagotovo manjka nek način, kako priti do vseh teh ljudi, ki so stari in nimajo stika z zunanjim svetom, zato ker so onemogli in odvisni od svojih oskrbovalcev. (A111) Zdi se mi, da je s patronažno službo vzpostavljena zelo dobra mreža, ampak da jo premalo izkoristimo za to, da bi v resnici lahko dobili tudi tovrstno pomoč. (A112) Zagotovo manjka nekih prilagojenih namestitvenih kapacitet, prav za stare ljudi, zato ker rabijo veliko več in drugačno obravnavo kot vse ostale žrtve, ki nimajo vseh teh spremljajočih dejavnikov. (A113) Rabijo tudi neko obliko dolgotrajnejše namestitve, kar pa varna hiša ni. (A114) Velikokrat je pri starih ljudeh, ki so žrtve nasilja in se umaknejo tako, da so potem varne- povzročitelj ne hodi za njimi in ne potrebujejo neke tajne lokacije,

potrebujejo pa neko okolje, kjer bi bile varne. (A115) Dom za upokoјence pa to ni, ker je vanj pogosto otežen dostop zaradi čakalnih vrst, (A116) pa tudi ni nujno, da je vsak za v dom. (A117) Tako, da se mi zdi, da bi bile kakšne manjše stanovanjske enote zanje bolj smiselne. (A118) Znotraj le teh bi se morala zagotoviti tudi oskrba, patronažna služba, saj to znotraj varnih hiš ni možno, oziroma ni predvideno. (A119) Mogoče kakšne skupnostne oblike, kjer si lahko tudi pomagajo med sabo vsi ti stari ljudje, med katerimi so nekateri bolj pokretni, nekateri malo manj. (A120)

Kakšni so vaši predlogi za lažje oziroma bolj kakovostno delo na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi?

Zdi se mi, da bi se tukaj veliko bolj morala povezovati zdravstvo in sociala med sabo. Torej vse zdravstvene službe, ki prihajajo v stik s starimi ljudmi in socialne službe, ki delamo na teh področjih. (A121) Pa predvsem to, da bi vsak vedel, da je njegova dolžnost, da nasilje prijavlja. To bi se mi zdelo že zelo bistveno. (A122) In da bi vsak vedel, kaj je njegova naloga, ker če je v to vključenih več institucij in vsaka z nekimi svojimi pooblastili in pristojnostmi, potem je pa tudi rezultat tak kot bi ga želeli. (A123) In če vsi delamo na tem, da je konkretna žrtev varna in je to naš osnoven cilj, potem se tudi v tej smeri stvari premikajo in se tudi nekaj zgodi. (A124) Se pravi, da se povezujemo med sabo in da hkrati vsak ve, kaj je njegova naloga in kaj lahko naredi. (A125)

9.2.2. Intervju H

Uprava kriminalistične policije Generalne policijske uprave (višji kriminalistični inšpektor iz Oddelka za krvne in seksualne delikte in višji kriminalistični inšpektor in vodja oddelka za mladoletniško kriminaliteto)

Karakteristike nasilja nad starimi ljudmi

Kako pogosto se pri vašem delu srečujete z nasiljem nad starimi ljudmi?

Statistično mi ne vodimo teh podatkov, (H1) ampak se pa pri našem delu največkrat srečujemo s starostniki pri nasilju v družini. (H2) Se pravi, ko so žrtve nasilja v družini, bodisi, da gre za nasilje med ostarelima zakoncema (H3) ali pa gre za nasilje s strani otrok, (H4) vnukov (H5) ali pa drugih sorodnikov. (H6) To nasilje se torej manifestira znotraj družine, lahko tudi v obliki umorov, ubojev, (H7) lahko gre za zapustitev slabotne osebe, (H8) posilstva, (H9) spolno zlorabo slabotne osebe in tako naprej, (H10) tako, da nabor teh oblik kaznivih dejanj je zelo velik in se policija s tem srečuje vsakodnevno. (H11) Koliko točno je tega, je pa težko reči, ker je veliko primerov neodkritih, neprijavljenih, skritih za štirimi stenami. Gre za pojav ledene gore, kjer je le majhen del primerov nad površjem. (H12) Se pa to dogaja tudi v domovih za ostarele ali pa psihosocialnih zdravstvenih ustanovah. Tam pride tudi do zlorab slabotnih oseb in tako naprej. (H13)

Kdo vas po navadi obvesti o nasilju nad starimi ljudmi?

Praviloma so to največkrat sosedje (H14) ali sorodniki (H15) ali celo stari ljudje sami. (H16) Ampak mislim, da se starejši ljudje za prijave malo manj odločajo, (H17) že zaradi svojega načina življenja in percepcij, ki so jih doživeli v mladosti in samega načina življenja takrat. Vendarle takrat pred petdesetimi, osemdesetimi leti nazaj, ko se je dogajalo neko nasilje, ki se je izvajalo znotraj družine – tako verbalno, psihično ali pa tudi fizično – so bili takrat ti limiti malo drugačni. Tolerantnost tega je bila drugačna. (H18) Dostikrat se pa zgodi, da nasilje prijavi kakšna patronažna sestra (H19) ali pa zdravnik, ki je opazil to nasilje. (H20) Tega je sicer malo manj.

(H21) Polagamo pa na to pozornost, da se usposabljam skupaj z zdravstvom, da nam pri tem delu pomaga, ker policija nasilje v družini težko ali pa skoraj nemogoče sama zazna. (H22)

Katera vrsta nasilja oziroma zlorabe je najpogostejša pri starih ljudeh?

Največkrat gre za fizično (H23) in psihično nasilje, (H24) tudi ekonomsko, (H25) tako s strani partnerjev (H26) ali pa s strani otrok, (H27) ki lahko svoje starše zanemarijajo na ta način, da zanje ne skrbijo, bodisi zdravstveno, higiensko ali pa ekonomsko. (H28) Dostikrat gre pa tudi za spolno nasilje, (H29) lahko v domu za ostarele, (H30) kjer nek drug stanovalec izvrši neko spolno nasilje (H30) mogoče nad dementno, slabotno osebo, (H31) lahko pa je to tudi kdo mlajši, ki ima neke spolne preference do starejših ljudi. (H32) So bili tudi že primeri, ko so vlomili v hišo starostnikov doma in je prišlo do posilstva ali pa do spolnega nasilja. (H33) Obstajajo pa tudi primeri, kjer v institucijah nasilje izvajajo uslužbenci oziroma zaposleni nad starostniki. (H34) Ni to pogost pojav, prihaja pa tudi do teh primerov. (H35)

Kdo največkrat začne izvajati nasilje nad starim človekom in zakaj?

Največkrat je nasilje moškega nad žensko, kadar govorimo o partnerjih. (H36) Kadar pa govorimo o sinovih, vnukih, je pa lahko žrtev tudi moški, (H37) storilec pa je lahko tako sin, hčerka, (H38) vnuk, vnukinja. (H39) Če govorimo o nasilju v družini, so motivi za nasilje različni, (H40) če govorimo o spolnem nasilju, je to nek spolni motiv, (H41) če govorimo o nekem ekonomskem nasilju, je tukaj motiv koristoljubje, lahko do neke nepremičnine in se nasilje izvaja nad starejšim, da bi mu neko zapuščino zapustil ali ga spravil v dom ali kaj podobnega. (H42) Lahko gre tudi za neko škodoželjnost, maščevalnost do starejšega in neke slabše odnose znotraj družine. (H43)

Kaj menite, da je razlog, da stari ljudje nasilja ne prijavljajo oziroma zanj povedo pozno?

Če govorimo o nasilju v družini, lahko govorimo o razlogih, ki veljajo za vse žrtve nasilja, (H44) na primer sram, (H45) stigma, (H46) lahko tudi vera, (H47) lahko tudi en del nezaupanja v institucije. (H48) Posebej, ko govorimo o starostnikih je pa razlog lahko onemoglost, da sam prijave ne more podati, (H49) da je gibalno oviran, (H50) lahko tudi ne govori, (H51) ali je celo dementen in iz tega razloga je skoraj nemogoče, da sam prijavo poda. (H52)

Obravnava nasilja nad starimi ljudmi

Kakšne so vaše naloge pri obravnavi nasilja nad starimi ljudmi? Kako ukrepate, ko izveste za primer nasilja nad starim človekom? Kako ravnate z žrtvami, kako jih zaščitite?

Vedno ko obravnavamo kazniva dejanja z elementi nasilja se v prvi vrsti predvsem osredotočamo na zaščito žrtev. (H53) Seveda zaščita žrtev pomeni tudi kvalitetno zbrana obvestila in dokaze, (H54) ampak v prvi vrsti je zaščita žrtev. (H55) Se pravi če policisti intervenirajo, bodisi zaradi prekrška ali kaznivega dejanja z elementi nasilja, se sprva osredotoči na to, da se žrtev zaščiti, da se storilec odstrani od žrtve, (H56) nato pa se potem zbirajo obvestila za uspešno izvedbo kazenskega postopka (H57) in pa potem stremimo k temu, da je potem nek sodni epilog, ki je možen samo z dobro zbranimi obvestili. (H58) Policija mora bit nevtralna in zbrati obvestila, kaj se je dejansko tam zgodilo, da se ugotovi čim bolj natančno stanje in okoliščine tega kaznivega dejanja. (H59) Zelo pomembna so opažanja in ugotovitve policista, saj se nasilje pogosto dogaja za zaprtimi vrati, zato se nekatere stvari ugotovijo šele z ogledom kraja dogodka, (H60) veliko se pa lahko ugotovi že po prvem stiku z žrtvijo in osumljencem, se pravi v kakšnem stanju je žrtev, kako je prestrašena in podobno. (H61) Vse okoliščine so zelo pomembne kasneje v kazenskem in predkazenskem postopku, ker potem policisti in kriminalisti nastopajo kot priče, da povejo kaj so sami ugotovili. (H62) Naša naloga je tudi zbrati obvestila in informacije od drugih vladnih in nevladnih institucij in državnih organov, ki mogoče že imajo posamezne podatke o obravnavi

oškodovanca oziroma neke družine. (H63) Odvisno od posameznega kaznivega dejanja, ampak seveda potem gre naša preiskava praviloma v tej smeri, kjer sumimo ali pa pričakujemo, da bomo lahko zavarovali neke pomembne podatke ali dokaze za postopek proti storilcu. (H64) Zakon o kazenskem postopku, ki je bil spremenjen (ZKP-N) je v lanskem letu na podlagi evropske direktive za delo z žrtvami kaznivih dejanj (del tega je tudi zaščita starostnikov), izdelal tudi neke vrste pripomoček- Ocena stopnje ogroženosti žrtve kaznivega dejanja. (H65) Tako policija, sodišče in tožilstvo to obravnava in uporablja pri svojem delu. Torej, ko gre za neko nasilno dejanje, pri katerem se pričakuje, da bo žrtev v nadaljnje lahko ponovno viktimizirana, se izdelata taka ocena stopnje ogroženosti žrtve kaznivega dejanja, da bi se preprečila nadaljnja viktimizacija oziroma nadaljnje nasilje nad to žrtvijo. (H66) In v zaključnem delu tega dokumenta so tudi zaščitni ukrepi, ki so predvideni po zakonu o kazenskem postopku za zaščito te žrtve. Policija v tem samem začetku te obravnave žrtve, v tem dokumentu označi in predlaga ukrepe tožilstvu, tožilstvo pa oceni, kateri ukrepi so smiselni in katere bo predlagalo naprej sodišču ali pa preiskovalnemu sodniku, da se potem ta žrtev ustrezno zaščiti. (H67)

Izobraževanje o nasilju nad starimi ljudmi

Kako se izobražujete o temi nasilja nad starimi ljudmi? Imate v okviru službe kakšna izobraževanja ali iščete znanje o tej temi sami? Kako ocenjujete ta izobraževanja, so koristna za vaše delo?

Za nasilje nad starostniki se usposabljam po sistemu »Train the Trainers« v okviru nasilja v družini. Se pravi ena izmed tem tega usposabljanja je tudi nasilje v družini, ki se imenuje Usposabljanje multiplikatorjev za nasilje v družini po sistemu »Train the Trainers«, kjer v bistvu dodatno usposabljam policiste, ki imajo več izkušenj na tem področju. In ena izmed teh tem je tudi nasilje, oziroma obravnava žrtev in v okviru žrtev so potem tudi starostniki. (H68) Taka usposabljanja so sigurno koristna in smiselna, (H69) zaradi tega ker pri usposabljanju poskušamo zavzeti spekter strokovnjakov, ki jih povabimo k sodelovanju, recimo iz zdravstvene stroke, stroke klinične psihologije in psihologije na splošno, tudi drugih strokovnjakov iz nevladnih organizacij in centra za socialno delo, povabimo tudi tožilstvo, tudi kakšnega sodnika, (H70) da nam povejo, kaj bi bilo potrebno izboljšati. (H71) In to so tiste stvari, ki so dobrodošle za kriminalista, policista, ki se z nasiljem v družini ukvarja, da ve kaj je pomembno pri obravnavi takega nasilja. (H72)

Sodelovanje različnih strok pri reševanju nasilja nad starimi ljudmi

S katerimi službami, društvi ali institucijami se povezuje, ko izveste za primer nasilja nad starim človekom? Kako sodelovanje poteka? Kakšen je odnos ostalih strok?

Obvezno in največkrat se povezuje s Centrom za socialno delo. (H73) Če govorimo o nasilju v družini, nas zavezuje Zakon o preprečevanju nasilja v družini, ki nas dodatno obvezuje, da sodelujemo z vsemi deležniki. (H74) To pomeni tudi sodelovanje na multidisciplinarnih timih, kar je prav tako določeno zakonsko. (H75) Tako, da Center za socialno delo je tista prva institucija, ki jo obveščamo, oziroma je obveščanje obojestransko in si tudi izmenjujemo informacije in skupaj planiramo kako bomo k zadevi pristopili. (H76) Mi izvedemo predkazenski postopek in v tistem trenutku zaščitimo žrtev, (H77) na Centru za socialno delo je pa potem naprej, da dolgoročno planira z žrtvijo in pomaga tudi psihosocialno iz tega ven. (H78) Poleg tega pa seveda sodelujemo z vsemi nevladnimi organizacijami, ki se ukvarjajo z nasiljem v družini, največkrat z Društvom za nenasilno komunikacijo, Društvom SOS telefon, če gre za spletne zlorabe, kjer so starostniki malo manj prisotni, je to Center za varnejši internet, če je pa spolno nasilje, so pa potem še druge organizacije, ki se ukvarjajo prav s tem področjem. (H79) Tako, da policija pri zbiranju obvestil sodeluje z vsemi, ki lahko dajo kakršno koli koristno informacijo. (H80) Kar

pomeni, da če je žrtev šla na nevladno organizacijo, kjer je povedala kaj se je dogajalo, bomo vsekakor tudi tam poiskali obvestila. (H81)

Navadno nas v konkretnem primeru pokličejo, nas obvestijo, če govorimo o nevladnih organizacijah ali Centru za socialno delo, se pogosto zgodi, da pokličejo in prijavijo namesto žrtve (H82) in potem tam zberemo obvestila. (H83) Če mi prvi zaznamo informacijo ali dobimo prijavo o nasilju, pa mi potem o tem obvestimo Center za socialno delo- ustno in pisno (H84) in po potrebi stopimo v kontakt tudi z nevladno organizacijo (H85) ali pa damo žrtvi koristne informacije, kam se lahko še obrne po pomoč. (H86) Sigurno se pa ob tej zaznavi, skupaj s Centrom za socialno delo, ki navadno skliče tudi multidisciplinarni tim (lahko da tudi policija pobudo, da se ta tim skliče) dogovorimo, kdo vse je dobro, da bi bil prisoten na tem timu. To so lahko nevladne organizacije, zaupna oseba, lahko tudi zdravstvo- osebni zdravnik, patronažna sestra, če je oseba v domu, lahko tudi na primer direktor doma in podobno. Odvisno od tega kam je žrtev vse vključena. (H87)

Kakšne so po vašem mnenju prednosti medinstitucionalnega sodelovanja in kakšne so pomanjkljivosti?

Tukaj nebi govoril o pomanjkljivostih, ker je dobro, da sodelujemo. (H88) Dobre stvari so, da so informacije na enem mestu, saj se multidisciplinarni tim sestane v enem prostoru, (H89) vse se prej seznani z vabilom, tako da vsi tja že pridejo pripravljeni z informacijami, ki jih vsi potrebujemo. (H90) Za nas organe pregona tukaj ne gre več za zbiranje obvestil, lahko pa pomagamo pri oceni ogroženosti centra za socialno delo, ki oceni ali je neka žrtev ogrožena in če je iz njihove strani potrebna kakšna zaščita. (H91) Za nas je multidisciplinarni tim predvsem izmenjava informacij, ki jih lahko uporabimo pri kazenski ovadbi. (H92) Kar se pa tiče pomanjkljivosti, če je to sodelovanje dobro, če so vsi pripravljeni sodelovat oziroma vsi povejo tisto kar morajo povedat in kar vejo, potem je sodelovanje dobro. (H93) Pomanjkljivost je verjetno v tem, da vsi ne upajo prijaviti in ne prijavijo, iz različnih razlogov spet. Govorimo recimo o kakšnih osebnih zdravnikih, ki opazijo nasilje (H94) ali pa pri patronažni sestri. V patronaži so pač sami izpostavili, da je težko nazaj it v to družino, ko se enkrat prijava poda, ker delajo tako s svojci kot tudi z ostarelimi in so pač različni razlogi, da se nasilja ne prijavi. To je pomanjkljivost. (H95) Zato tudi policija da veliko poudarka na ozaveščanju, na spodbujanju k prijavi vseh tistih, ki lahko v imenu žrtve prijavijo nasilje, ko žrtev sama ne more. (H96)

Kako bi lahko po vašem mnenju izboljšali sodelovanje, odnos med različnimi institucijami, ki so del reševanja nasilja nad starimi ljudmi?

Slovenija ima dobro urejeno zakonodajo na področju nasilja, (H97) policija ima vzvode, da preiskuje in potem ima vzvode, da zaščiti žrtev. (H98) Je pa za to potrebna prijava. (H99) In to je največji prispevek vseh, da ob zaznavi, nasilje prijavijo. Bodisi, da gre za širšo javnost, za fizične osebe, sosedo, sorodnike, še bolj pomembno pa kot inštitucije, ki zaznajo nasilje in so v določeni meri tudi dolžni prijaviti nasilje in tukaj spodbuda, da to res storijo. (H100)

Zakonodaja glede obravnave nasilja nad starimi ljudmi

Po katerih zakonih/pravilnikih se ravnete v primerih, ko gre za nasilje nad starimi ljudmi?

Zakon o kazenskem postopku (H101) in kazenski zakonik, ki sta krovna za preiskavo kaznivih dejanj, (H102) potem je Zakon o varstvu javnega reda in miru (H103) in Zakon o prekrških, kadar govorimo o prekrških, (H104) potem pa imamo še Zakon o preprečevanju nasilja v družini, ki pokriva samo področje nasilja v družini (H105) in pa pravilniki, ki jih ima posamezni resor, vsi so pa usmerjeni k skupnemu sodelovanju. Policija ima tudi svoje notranje predpise, navodila, usmeritve, ki so vse v pomoč pri preiskavi kaznivega dejanja. (H106) V primeru, da gre za žrtev nasilja, ki ima težave v duševnem zdravju, pa se ravnamo tudi po Zakonu o duševnem zdravju in

izvajamo določene ukrepe tudi na podlagi tega zakona. (H107) Tako, da gre ta naša širina znanja in pristojnosti tudi na področje drugih zakonodaj in drugih ministrstev. (H108) Je pa krovna zakonodaj za delovanje policije seveda Zakon o nalogah in pooblastilih policije. To je osnovni zakon našega delovanja na vseh področjih. (H109)

Kako ocenjujete ustreznost zakonodaje na področju nasilja nad starimi ljudmi? Kaj se vam zdi ustrezno urejeno in kaj ne? Kakšne spremembe bi predlagali?

Pri zakonodaji, kar se tiče nasilja nad starostniki v družini in na splošno, menim, da je zakonodaj ustrezna. (H110) So aparati in vzvodi, kako se žrtev zaščiti, seveda po podani prijavi. V policiji smo odvisni od teh prijav. (H111) Kazenski zakonik občanom in organom nalaga obveznost prijave, pa vendarle je posredi ta individualni faktor ali bo to prijavljeno ali ne. (H112) Mogoče bi bilo treba več poudarka na to, da bi bile prijave tovrstnih kaznivih dejanj obvezne ali pa da bi spodbujali, da bi to ljudje res striktno prijavljali. (H113) Menim tudi, da vsega v zakonodajo ne moremo dati, zato je pa tako pomembno, da celotno družbo ozavestimo do te mere, da bomo vsi ozavestili, da se nasilje pri sosedih tiče tudi nas in da zadevo prijavimo. (H114)

Kaj v zakonodaji vam predstavlja oviro pri reševanju primerov nasilja nad starimi ljudmi?

V zakonodaji ne vidim ovir. (H115) Mi smo bolj odvisni od sodelovanja oškodovanca v samem postopku. (H116) Nemalokrat se zgodi, da se to sodelovanje s policijo prekine ali pa kasneje na sodišču, kjer žrtev spremeni svoje izjave in tako naprej. Ampak to je individualna stvar žrtve, kako sodeluje v tem postopku. (H117) Včasih se tudi stvari doma malo umirijo in potem tudi žrtev ne sodeluje več tako intenzivno kot je v začetku imela namen. (H118) Cilj policije in žrtve je različen. Se pravi, policija gre v smeri zaščite in zbiranja dokazov ter v smeri nekega sodnega epiloga. Cilj žrtve pa je, da se nasilje preneha in pogosto zato tudi odstopijo od pričanja in če postopek temelji na njihovem pričanju, potem zadeva ne gre naprej oziroma se ustavi. (H119)

Predlogi za spremembe in bolj kakovostno delo na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi

Kater oblike pomoči po vašem mnenju manjkajo pri zaščiti starih ljudi, ki so žrtve nasilja?

Jaz bi se tukaj osredotočil predvsem na preprečevanje nasilja. Se pravi eno je, ko se nasilje že izvede in ko nekdo to zazna in spodbujamo, da to prijavi, drugo pa je, da nasilje preprečujemo. Se pravi, da imamo nek sistem, (H120) zdaj starostniki imajo največkrat stik s svojci, zdravstvom kot so na primer patronažne sestre in pa domovi za ostarele in kakšnimi oskrbovalci na domu. In to so vsi tisti, ki lahko pravočasno nasilje zaznajo ali pa ga celo preprečijo na primer s svojo prisotnostjo, pojavo, razmišljanjem. (H121) Predvsem vidim tukaj še veliko priložnost pri preprečevanju. Policija lahko da svoj prispevek v obliki ozaveščanja, kaj se dogaja in kaj naj se nebi dogajalo, (H122) ampak moramo tukaj vsi skupaj stopiti in k temu doprineset. (H123) Pa pri obravnavi nasilja je načelo policije, da žrtve ne umikamo, da umikamo nasilneža. Zdaj če govorimo o nasilju v družini ali pa o osebah, ki živijo v skupnem gospodinjstvu, lahko na podlagi pooblastil policije odredimo prepoved približevanja. (H124) Seveda pa če je tudi povzročitelj starostnik, tudi njega ne moremo pustiti na ulici in tukaj potem sproti s Centrom za socialno delo rešujemo situacijo in potem oni iščejo namestitve. (H125) Sigurno je namestitev premalo. (H126)

Kakšni so vaši predlogi za lažje oziroma bolj kakovostno delo na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi?

Mislim, da se moramo vsi še naprej usposabljat, (H127) si izmenjevat informacije znotraj policije z drugimi državnimi organi, (H128) predvsem pa je pomemben vidik dela s povzročitelji nasilja. Menim, da je s povzročitelji treba več delat, da se nasilje nebi izvajalo naprej. Do določene mere lahko žrtev sama prepreči sama dejanja, da se recimo odseli, vendar ne v celotni meri, saj povzročitelj lahko pride za njo in iz tega vidika menim, da je potrebno več delat s povzročitelji in na tak način preprečit nasilje. (H129)

9.3. Kodirni listi

9.3.1. Primer odseka odprtega kodiranja

4. VPRAŠANJE:

→ Kdo največkrat začne izvajati nasilje nad starim človekom in zakaj?

Številka izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Nadkategorija	Tema
A13	<i>Veliko siceršnjega nasilja nad starimi ljudmi je povezanega s skrbjo za stare, ki so onemogli.</i>	Povezanost s skrbjo za starega človeka	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
A14	<i>In tukaj gre torej za ljudi, ki skrbijo za starega človeka,</i>	Ljudje, ki skrbijo za starega človeka	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
A15	<i>ožje družinske člane,</i>	Družinski člani	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
A16	<i>sinove, hčerke,</i>	Otroci	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
A17	<i>snahe in podobno</i>	Snahe	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
A18	<i>V primerih, ko pa se žrtve umikajo v varno hišo, so pa praviloma povzročitelji kar partnerji.</i>	Partner	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
A19	<i>Pri starih ljudeh, ki so žrtve nasilja je pomembno ločiti med tistimi, ki so onemogli v fizičnem smislu in potrebujejo pomoč in podporo pri vsakdanjem funkcioniranju in tistimi, ki niso v tem smislu nemočni.</i>	Potreba in odvisnost od pomoči drugega	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
A20	<i>Je pa pri starih ljudeh več take populacije, ki rabi podporo in pomoč, zato je več tovrstnega nasilja nad starimi.</i>	Stari ljudje pogosteje v odvisnem položaju	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
A21	<i>To je enako kot na primer pri otrocih s posebnimi potrebami ali pri kakršnikoli skupini ljudi, ki ne zmore samostojno funkcionirati in potem rabi neko podporo. Potem je zelo velika verjetnost, da postanejo žrtve zanemarjanja, nasilja s</i>	Povezanost s skrbjo za starega človeka	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi

	<i>starini tistih, ki skrbijo za njih,</i>				
A22	<i>hkrati pa tudi institucionalnega nasilja, ki se lahko dogaja v katerikoli instituciji, ki skrbi za take osebe.</i>	Institucionalne zlorabe	Vrste zlorab	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
B10	<i>Največkrat so to družinski člani,</i>	Družinski člani	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
B11	<i>na primer otroci,</i>	Otroci	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
B12	<i>včasih tudi še partner.</i>	Partner	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
C11	<i>Največkrat so to najbližji, torej družina,</i>	Družinski člani	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
C12	<i>redkeje pa tudi zaposleni v institucijah,</i>	Redkeje zaposleni v institucijah	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
C13	<i>akviziterji in prodajalci, ki zlorabijo zaupanje ter neznanje, nemoč starega človeka, da mu vsilijo nek produkt ali storitev.</i>	Akviziterji	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
Č7	<i>Včasih so to vnuki/vnukinje,</i>	Vnuki/vnukinje	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
Č8	<i>najpogosteje so otroci,</i>	Otroci	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
Č9	<i>zelo pogosto pa so to tudi partnerji, ki so mogoče malo mlajši ali pa so tudi sami že starostniki in povzročajo nasilje do starejše osebe.</i>	Partner	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
D11	<i>Nasilje največkrat začnejo izvajati ožji svojci,</i>	Družinski člani	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
D12	<i>na primer sin,</i>	Sinovi	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
D13	<i>snaha.</i>	Snahe	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
D14	<i>Mnogokrat se razlogi skrivajo v že prej slabih družinskih odnosih,</i>	Slabi družinski odnosi	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
D15	<i>lahko pa je v igri tudi alkoholizem,</i>	Alkoholizem	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
D16	<i>finančne težave in podobno.</i>	Finančne težave	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi

E17	<i>Osebe, ki naj bi bile tiste, ob katerih naj bi se počutili najbolj varne, sprejete- v domačem okolju,</i>	Osebe ob katerih naj bi se počutili najbolj varne	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
E18	<i>torej to so lahko partner,</i>	Partner	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
E19	<i>otroci,</i>	Otroci	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
E20	<i>vnuki.</i>	Vnuki/ vnukinje	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
E21	<i>Oseba, ki nasilje izvaja izrablja svojo moč in je prepričana, da ji za svoja dejanja ne bo potrebno odgovarjati.</i>	Povzročitelj izrablja svojo moč in misli, da mu za dejanja ne bo potrebno odgovarjati	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
F18	<i>Pogosto partnerji,</i>	Partner	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
F19	<i>odrasli otroci,</i>	Otroci	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
F20	<i>in odrasli vnuki.</i>	Vnuki/ vnukinje	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
F21	<i>Veliko je tudi primerov medsosedskega nasilja.</i>	Sosedje	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
F22	<i>V primeru nasilja, ki se pojavlja znotraj družine, je v ospredju ekonomsko nasilje, izkoriščanje starejših zaradi okoriščanja z njihovim premoženjem in finančnimi sredstvi, ki so navadno že tako nizka.</i>	Najpogostejše ekonomsko nasilje	Najpogostejša vrsta nasilja	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
G13	<i>Običajno nasilje nad starim človekom izvajajo odrasli otroci.</i>	Otroci	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
G14	<i>Večkrat opažamo, da je nasilje odraz nemoči in preobremenjenosti zaradi skrbi za starega človeka v primeru, ko gre za zanemarjanje.</i>	Odrasli nemoči in preobremenjenosti zaradi skrbi za starega človeka	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
G15	<i>V ospredju je tudi stanovanjska problematika in materialne razmere.</i>	Stanovanjska problematika in materialne razmere	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
H36	<i>Največkrat je nasilje moškega nad žensko, kadar govorimo o partnerjih.</i>	Moški nad žensko v partnerskem odnosu	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi

H37	<i>Kadar pa govorimo o sinovih, vnukih, je pa lahko žrtev tudi moški,</i>	Nasilje doživljajo tudi starejši moški	Kdo so žrtve	Delo z žrtvami	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
H38	<i>storilec pa je lahko tako sin, hčerka,</i>	Otroci	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
H39	<i>vnuk, vnukinja.</i>	Vnuki/vnukinje	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
H40	<i>Če govorimo o nasilju v družini, so motivi za nasilje različni,</i>	Motivi za nasilje v družini so različni	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
H41	<i>če govorimo o spolnem nasilju, je to nek spolni motiv,</i>	Spolni motiv za spolno nasilje	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
H42	<i>če govorimo o nekem ekonomskem nasilju, je tukaj motiv koristoljubje, lahko do neke nepremičnine in se nasilje izvaja nad starejšim, da bi mu neko zapuščino zapustil ali ga spravil v dom ali kaj podobnega.</i>	Koristoljubje do določene nepremičnine	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
H43	<i>Lahko gre tudi za neko škodoželjnost, maščevalnost do starejšega in neke slabše odnose znotraj družine.</i>	Slabi družinski odnosi	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
I15	<i>Navadno so to svojci. Ljudje, ki so mu najbližje. Vsaj po mojih izkušnjah.</i>	Družinski člani	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
I16	<i>Dogaja se za štirimi stenami in največkrat ostaja neodkrita.</i>	Dogaja se za štirimi stenami in ostaja neodkrita	Razlogi	Vzroki za neprijavljene primere	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
I17	<i>Sosedje o tem molčijo in za nasilje nihče ne izve.</i>	Sosedje o nasilju molčijo in tako zanj nihče ne izve	Razlogi	Vzroki za neprijavljene primere	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
I18	<i>Veliko je primerov, ko sinovi in hčere skrbijo za ostarele starše in tako tudi »skrbijo« za njihove pokojnine. Finančno nasilje je tudi zelo kruto.</i>	Otroci	Povzročitelji	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
I19	<i>Zakaj se nasilje dogaja je težko definirati. Fizično in psihično nasilje se, predvidevam, pojavi zaradi stisk.</i>	Različne stiske	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
I20	<i>Svojcem ni lahko ob skrbi za ostarele družinske člane, velikokrat izgorijo ali jim zmanjka moči.</i>	Odraž nemoči in preobremenjenosti s skrbjo za starega človeka	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi

I21	<i>V takih primerih se človek napačno odzove ali se odzove tako kot je bil naučen od prej.</i>	V stiski se človek napačno odzove	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
I22	<i>Taki dogodki počasi prerastejo v navado.</i>	Nasilna dejanja prerastejo v navado	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
I23	<i>Finančno nasilje pa vemo zakaj se izvaja. Svojci urejajo finančne zadeve starih in nekateri raje kupijo kaj sebi. Grdo se sliši, ampak žal je res tako.</i>	Koristoljubje	Vzroki za nasilje	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
I24	<i>Ko grem na teren, se dogovarjat za pomoč na domu, je takoj jasno kakšno je stanje, ko vidiš v kakšnih razmerah ostareli biva. Menim, da je nasilje velikokrat povezano z zanemarjanjem, ampak ni nujno tako.</i>	Zanemarjanje	Vrste zlorab	Izvajanje nasilja nad starimi ljudmi	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi
I25	<i>Tudi svojci, ki navidezno lepo skrbijo za starega družinskega člana, so lahko za zaprtimi vrati popolnoma druge osebe.</i>	Ne moremo vedeti kaj se dogaja za štirimi stenami	Razlogi	Vzroki za neprijavljene primere	Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi

9.3.2. Osno kodiranje

Tema 1: Značilnosti nasilja nad starimi ljudmi

→ DELO Z ŽRTVAMI

- **Kdo so žrtve**
 - V varnih hišah samo ženske žrtve nasilja (A1)
 - Manj starejših žensk v varnih hišah, ker se težko odločijo zapustiti svoj dom (E3)
 - V zatočišču nameščajo izključno ženske, oz. ženske z otroki (F6)
 - Nasilje doživljajo tudi starejši moški (F7, H37)
 - V zatočišču starejših od 65 let malo, velik delež pa predstavljajo ženske starejše od 50 let (F40)
- **Pogostost nasilja nad starimi ljudmi**
 - Trideset procentov žrtev je starih ljudi (A2)
 - Nekaj primerov na leto (B1, C1)
 - V prejšnji službi več primerov nasilja nad starimi ljudmi (C2)
 - Veliko primerov (Č1)
 - Starih ljudi, ki so žrtve nasilja je manj kot srednje generacije (Č2)
 - V dvajsetih letih približno deset primerov (D1)

- Zadnja leta pogostejše zaznavanje nasilja (D2, I2)
- Pogosti klici na SOS telefon (E1)
- Starejše ženske redkeje v varni hiši/ zatočišču (E2)
- V primerjavi z ostalimi starostnimi skupinami, je manj prijavljenih oz. opaženih primerov (F1)
- To, da primeri niso prijavljeni, ne pomeni, da je teh primerov dejansko manj (F2)
- Nekaj manj kot polovica vseh obravnavanih primerov nasilja v družini (G1)
- Statističnih podatkov o tem nimajo (H1)
- Najpogostejše se srečujejo z nasiljem nad starimi v družini (H2)
- Policija se s tem srečuje vsakodnevno (H11)
- Veliko primerov neodkritih, neprijavljenih, skritih za štirimi stenami (H12)
- V vseh letih kariere le nekaj primerov nasilja v družini (I1)
- V letu 2020 v dom za stare ljudi sprejeli eno žrtev nasilja (I34)
- V štirih letih s strani oskrbovalk na domu zaznanih le nekaj primerov nasilja, mogoče pet (I40)

○ **Obveščanje o nasilju**

- Žrtve poročajo same (F3, A3, B2, C5, Č3, E8, F11, H16)
- O nasilju obvestijo institucije (F4, E7)
- Ker se o nasilju danes več govori, ga ljudje tudi bolj prijavljajo (I3)
- O nasilju obvesti policija (A4)
- Enako obveščanje kot pri drugih žrtvah nasilja (A5)
- Zdravstveni delavci opazijo znake nasilja (B3)
- O nasilju obvestijo sorodniki (C3, Č4, D4, F10, F15)
- O nasilju obvestijo sosedje (C4, D6, E5, G7, H14, I8)
- Nasilje odkrije patronažna služba (D3, A28)
- O nasilju obvestijo negovalke (D5)
- O nasilju obvesti osebni zdravnik (D7, G6, H20)
- Najpogostejše obvestijo druge osebe ((E4)
- O nasilju obvestijo prijatelji (E6)
- O nasilju obvesti center za socialno delo (F8, I7)
- O nasilju obvestijo krizni centri, kjer so žrtve začasno nameščene (F9)
- O nasilju obvesti patronažna služba (G5, H19)
- O nasilju obvestijo znanci žrtve (G8)
- Redkeje žrtve poročajo same (G9, H17)
- Zdravstvo obvešča redkeje (H21)

→ **IZVAJANJE NASILJA NAD STARIMI LJUDMI**

○ **Povzročitelji**

- Otroci (G3, H4, H27, A16, B11, Č8, E19, F19, G13, H38, I18)
- Partner (H3, H26, A18, B12, Č9, E18, F18)

- Vnuki/ vnukinje (H5, Č7, E20, F20, H39)
- Ostali sorodniki (H6)
- Sostanovalci v instituciji (H31)
- Mlajše osebe, ki imajo spolne preference do starih ljudi (H32)
- Zaposleni v institucijah (H34)
- Redkeje zaposleni v institucijah (H35, C12)
- Družinski člani (I12, A15, B10, C11, D11, I15)
- Ljudje, ki skrbijo za starega človeka (A14)
- Snahe (A17, D13)
- Akviziterji (C13)
- Sinovi (D12)
- Osebe ob katerih naj bi se počutili najbolj varne (E17)
- Sosedje (F21)
- Moški nad žensko v partnerskem odnosu (H36)
- Primer iz prakse, ko je nasilje izvajal tudi star človek nad sinom in obratno (I48)
- **Vrste zlorab**
 - Umor/ uboj starega človeka (H7)
 - Opustitev dolžne skrbi za starega človeka (H8, B9)
 - Posilstvo (H9)
 - Spolno nasilje (H10, E14, F16, H29, H33)
 - Institucionalne zlorabe (H13, H30, A22)
 - Manj je fizičnega nasilja (I4, I45)
 - Finančno/ ekonomsko nasilje (I5, A9, B6, C9, Č6, D9, E11, F17, H25)
 - Psihično nasilje (I6, A8, C7, Č5, E10, F13, H24)
 - Prisotne vse vrste zlorab (A6, E9, F12)
 - Fizično nasilje (A7, B8, C6, E13, F14, H23)
 - Zanemarjanje (B5, C8, E12, F15, H28, I24)
 - Verbalno nasilje (B7)
 - Nasilje akviziterjev (C10)
 - Puščanje ljudi v osamljenosti (D10)
 - Ustrahovanje z odhodom v dom za stare ljudi (I13)
- **Najpogostejša vrsta nasilja**
 - Opustitev dolžne skrbi za starega človeka (B4)
 - Najpogostejše fizično nasilje (A10)
 - Najpogostejše zanemarjanje starega človeka (D8)
 - Najpogostejše psihično nasilje (E15, G10, I9)
 - Najpogostejše ekonomsko nasilje (E16, G11, I11, F22)
 - Čedalje več primerov zanemarjanja (G12)
 - Najpogostejše verbalno nasilje (I10)

- **Prepoznavanje nasilja**
 - Najpogostejše prepoznajo fizično nasilje (A12)
- **Posledice nasilja**
 - Ustrahovanje lahko vpliva na slabšanje fizičnega in psihičnega stanja starega človeka (I14)
- **Vzroki za nasilje**
 - Povezanost s skrbjo za starega človeka (A13, A21)
 - Potreba in odvisnost od pomoči drugega (A19)
 - Stari ljudje pogostejše v odvisnem položaju (A20)
 - Slabi družinski odnosi (D14, H43)
 - Alkoholizem (D15)
 - Finančne težave (D16)
 - Povzročitelj izrablja svojo moč in misli, da mu za dejanja ne bo potrebno odgovarjati (E21)
 - Odraz nemoči in preobremenjenosti s skrbjo za starega človeka (G14, I20)
 - Stanovanjska problematika in materialne razmere (G15)
 - Motivi za nasilje v družini so različni (H40)
 - Spolni motiv za spolno nasilje (H41)
 - Koristoljubje do določene nepremičnine (H42)
 - Različne stiske (I19)
 - V stiski se človek napačno odzove (I21)
 - Nasilna dejanja prerastejo v navado (I22)
 - Koristoljubje (I23)
 - Poskusi, da bi se žrtev vrnila nazaj v okolje, kjer se je dogajalo nasilje (I37)
 - Problem v tem, da nasilje ne pride na plano in ostaja skrito za štirimi stenami (I70)
 - Odnos do te problematike še vedno preveč strpen do nasilja (C39)
 - Težave in stiske se kopičijo in ko je preveč, lahko pride do nasilja (I80)

→ **VZROKI ZA NEPRIJAVLJENE PRIMERE**

- **Razlogi**
 - V preteklosti je bila tolerantnost do nasilja drugačna (H18)
 - Dogaja se za štirimi stenami in ostaja neodkrita (I16)
 - Sosedje o nasilju molčijo in tako zanj nihče ne izve (I17)
 - Ne moremo vedeti kaj se dogaja za štirimi stenami (I25)
 - Sram (A23, B13, C19, Č12, E23, F23, H45)
 - Občutek krivde (A24, Č13, F24)
 - Krivda zaradi slabe vzgoje svojih otrok (A25, E26)
 - Nezmožnost, da bi poiskali pomoč (A26, H49)
 - Izoliranost od zunanjega sveta (A27, C18)
 - Strah patronažne službe, da bi s prijavo škodili staremu človeku (A29)
 - Neugodje, ker bodo povedali nekaj kar se naj nebi smelo (A30)
 - Zdravstvo ne prijavlja zaznanih primerov nasilja (A31)

- Prelaganje odgovornosti na druge (A32)
- Zmanjševanje pomena nasilja (A33)
- Strah (B14, E22)
- Navajenost na nasilje (B15)
- Stari ljudje so bili naučeni potrpeti (B16, Č19, F28)
- Bolezen/ demenca (B17, C20, H52)
- Neprepoznavanje nasilja (B18)
- Opravičevanje nasilja (B19)
- Stari ljudje povsem odvisni od svojih oskrbovalcev (C14, G16)
- Strah, da bo po prijavi nasilja njihova situacija še slabša (C15)
- Strah, da bi se nasilje še stopnjevalo (C16, E28)
- Slaba informiranost o možnostih za ukrepanje (C17, Č20, D19)
- Prevzemanje odgovornosti za nasilje (Č10, F33)
- Odvisnost od povzročitelja nasilja (Č11, E25, F27)
- Upanje, da se bo nasilje prenehalo (Č14)
- Strah pred tem, da bi morali zapustiti svoj dom (Č15)
- Zdravstvene težave (Č16, I26)
- Nemobilnost (Č17)
- Stari ljudje se težko prilagajajo na velike spremembe (Č18)
- Slab finančni položaj (Č21)
- Šibka socialna mreža (Č22)
- Potreba po spremstvu (Č23)
- Potreba po zagovorništvu (Č24)
- Strah, da bo po prijavi nasilja njihova situacija še slabša (D17, F31)
- Nimajo možnosti poklicati na pomoč (D18)
- Težko prijaviti svoje bližnje- otroke, vnuke (E24, I28)
- Strah, da se jim ne bo verjelo (E27)
- Pomanjkanje ozaveščenosti o zakonitostih nasilja in začaranem krogu nasilja (F25)
- Ekonomska odvisnost od povzročitelja (F26)
- Oziranje na mnenje okolice (F29)
- S prijavo na policijo ne želijo škoditi svojim sorodnikom (F30)
- Nezaupanje v institucije (F32, H48)
- Vdanost v usodo (G17)
- Sprejemanje nasilja kot nekaj običajnega (G18, I29)
- Nezmožnost za spremembe (G19)
- Razlogi enaki kot pri ostalih žrtvah nasilja (H44)
- Stigma (H46)
- Vera (H47)
- Gibalna oviranost (H50, I27)

- Nezmožnost govora (H51)
- Večina, ki doživlja nasilje doma, ni vključena v storitev pomoči na domu in se zato nasilje ne odkrije (I52)
- Prijava nasilja za patronažno sestro pomeni dodatno delo (izven službenih obveznosti) (D47)
- Skrb patronažne sestre, da skozi proces izpade, kot da se je motila (D48)

Tema 2: Obravnava nasilja nad starimi ljudmi

→ NALOGE PRI OBRAVNAVI NASILJA NAD STARIMI LJUDMI

○ Naloge strokovnih služb

- CSD se ukvarja izključno s primeri nasilja, kjer sta povzročitelj in žrtev v nekem sorodstvenem razmerju (G2)
- CSD ne zanemari tudi ostalih primerov nasilja, vendar obravnava ne teče po ZPND (G4)
- Načrtovanje možnosti umika (A36)
- Krepitev žrtve (A37)
- Izdelava varnostnega načrta (A38, G23)
- Obveščanje centra za socialno delo (A40, Č27, Č29, D23, E29)
- Sklic multidisciplinarnega tima (A41, E34, G27)
- Pomoč pri prijavi nasilja na policiji (A42, Č32)
- Spremljanje na sodišče (A43, Č31)
- Vzpostavitev sodelovanja z drugimi ključnimi institucijami (A44, F39)
- Iskanje dolgotrajnejših namestitev (A45)
- Sodelovanje z domovi za stare ljudi (A46)
- Pogovor z žrtvijo nasilja (B22)
- Svetovanje organizacijam, ki so v stiku z žrtvijo, kako naj ravna (C21)
- Oblikovanje priporočil za službe, ki se pri svojem delu srečujejo s starimi ljudmi, ki so žrtve nasilja (C22)
- Izdelava ocene stopnje ogroženosti (Č26, G24)
- Sodelovanje na multidisciplinarnem timu (Č30)
- Spremljanje na razgovor na centru za socialno delo (Č33)
- Zagovorništvo (Č34)
- Obisk žrtve na terenu v njenem domačem okolju (Č35)
- Obisk žrtve v domu za stare ljudi (Č36)
- Posredovanje prijave na policijo (E30, G26)
- Potrebno narediti vse za zaščito in pomoč žrtvi (E31)
- Za ženske možna namestitev v varno hišo (E32)
- Vključevanje vseh, ki so lahko žrtvi v pomoč (E33)
- Pomoč pri uveljavljanju pravic, npr. brezplačne pravne pomoči (F37)

- Program zatočišča izvajajo na dveh tajnih lokacijah, ena izmed njiju primerna tudi za gibalno ovirano žrtev nasilja (F41)
- Nudjenje pomoči in podpore pri spremembi vedenja povzročitelju (G25)
- Izdelava načrta pomoči skupaj z žrtvijo in vsemi pomembnimi osebami/ institucijami (G28)
- Pomoč in podpora žrtvi pri uresničevanju načrta pomoči (G29, G33)
- Aktivno sodelovanje s podporno mrežo žrtve (G32)
- Policija zaščiti žrtve (G34, H53, H55)
- Kvalitetno zbrana obvestila in dokazi (H54, H57)
- Odstranitev povzročitelja od žrtve (H56)
- Policija stremi k sodnemu epilogu (H58)
- Ugotoviti čim bolj natančno stanje in okoliščine kaznivega dejanja (H59)
- Ogled kraja dogodka (H60)
- Policija upošteva ugotovitve prvega stika z žrtvijo in povzročiteljem (H61)
- Policija nastopi kot priča na sodišču (H62)
- Zbiranje informacij, ki jih imajo druge vladne in nevladne organizacije o predhodni obravnavi žrtve oz. posamezne družine (H63)
- Zavarovanje pomembnih podatkov in dokazov proti povzročitelju (H64)
- Policija izda oceno stopnje ogroženosti žrtve kaznivega dejanja (H65)
- Policija, sodišče in tožilstvo upoštevajo oceno stopnje ogroženosti žrtve, da bi preprečili nadaljnje nasilje (H66)
- Policija predlaga zaščitne ukrepe tožilstvu, ki oceni kateri ukrepi so smiselni za zaščito žrtve (H67)
- Žrtvam nasilja dajo prednost pri sprejemu v dom za stare ljudi (I32)
- Center za socialno delo pošlje prošnjo za sprejem v vse domove po Sloveniji da se čim hitreje najde namestitev (I35)
- Prekinitev finančnega nasilja, ki se je nadaljevalo tudi po sprejemu v dom za stare ljudi (I36)
- Pogovori o tem, da se žrtev nebi vrnila nazaj v nasilno okolje (I38)
- Koordinatorica oskrbe na domu oskrbovalkam da vedeti, da naj bodo pozorne na vsakršen sum nasilja (I39)
- Socialna delavka gre na teren in preveri sum nasilja (I41)
- Pogovor z žrtvijo in njenimi sorodniki/ povzročitelji (I42, I46)
- Če se nasilje po posredovanju koordinatorice oskrbe na domu nadaljuje, se vključi CSD (I43)
- Koordinatorica oskrbe na domu primer nasilja zapiše in shrani v uporabnikovo kartoteko (I44)
- Seznanitev žrtve in povzročitelja, da se bosta ob nadaljevanju nasilja vpletla CSD in policija (I47)
- Umik žrtve v dom za stare ljudi (I49)
- Situacije so si med seboj različne, nepredvidljive (I50)
- Policija izvede predkazenski postopek in zaščiti žrtev (H77)

- CSD z žrtvijo načrtuje možnosti in nudi psihosocialno pomoč (H78)
- Policija lahko odredi prepoved približevanja (H124)
- Center za socialno delo išče možne namestitve za povzročitelja, če je tudi on star človek (H125)

→ **UKREPANJE V PRIMERU NASILJA NAD STARIMI LJUDMI**

○ **Ukrepanje**

- Takojšen stik z žrtvijo (A34, G21)
- Enaka obravnava kot pri ostalih žrtvah nasilja (A35, G20)
- Svoja opažanja medicinska sestra sporoči odgovornemu zdravniku (B20)
- Obveščanje socialne službe UKC (B21)
- Obravnavo prepusti pristojnim službam (B23, B37)
- Klic na policijo (D24)
- Ukrepi po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini (F38)
- Razgovor z žrtvijo, če je potrebno obisk na njenem domu (G22)
- Službe v mnogo primerih ne morejo ukrepati, ker ostajajo skriti za štirimi stenami (I51)
- Službe ne morejo ukrepati, ker nasilje ni prijavljeno (I53)
- Socialna služba žrtev umakne iz nasilnega okolja v dom za stare ljudi (B41)

○ **Ravnanje z žrtvami**

- Individualni pristop (A39)
- Podajanje informacij glede varnosti (Č25)
- Spodbujanje žrtev nasilja, ki pokličejo le občasno (Č28)
- S pogovorom poskuša zbrati podatke o nasilju (D20)
- Žrtvi pove, na koga se lahko obrne (D21)
- Napotitev na center za socialno delo (D22)
- Žrtvam nudijo namestitve v zatočišču na tajni lokaciji (F34)
- Nudenje psihosocialne pomoči in podpore (F35)
- Informiranje in svetovanje žrtvam (F36, G30, H86)
- Z žrtvami ravna z vso skrbnostjo in spoštovanjem do njihove integritete in dostojanstva (G31)
- Policija odvisna od sodelovanja žrtve v postopku (H116)

Tema 3: Izobraževanje o nasilju nad starimi ljudmi

→ **MOŽNOSTI IZOBRAŽEVANJA**

○ **Količina izobraževanja**

- Hodijo na vsa izobraževanja (A49)
- V okviru službe izobraževanj na to temo nimajo (B24)
- Deležni nekaj izobraževanj na to temo (Č37)
- Dvakrat letno izobraževanje v okviru Združenja zasebnih patronažnih medicinskih sester (D25)

- Na voljo izobraževanja v okviru različnih društev (D26)
- Kadarkoli zasledi izobraževanje na to temo, se ga udeleži (F42)
- Izobraževanja so redka (F43)
- V okviru službe redko deležni izobraževanj in strokovnih usposabljanj (G35)
- Zaradi finančnih omejitev izobraževanj precej manj kot bi si jih želeli in jih potrebovali (G36)
- Eno izobraževanje na to temo pred leti, po tistem nič več (I55)
- **Način izobraževanja**
 - Policija polaga pozornost na skupno usposabljanje z zdravstvom, saj primere nasilja znotraj družine skoraj nemogoče zazna sama (H22)
 - Izobraževanja organizira Varna hiša (A50)
 - Črpanje informacij iz tujine (A52, A54)
 - Izobraževanja temeljijo na podlagi izkušenj iz prakse (A53)
 - Izobražuje se zasebno, ker je tudi rejnica (B25)
 - Pridobivanje znanja plod lastne samoiniciative (B26)
 - Izobraževanja v Delovni skupini za nenasilje (C23)
 - Spremljanje medijev (C24)
 - Povezovanje s koordinatorko iz centra za socialno delo (Č40)
 - Skozi iskanje predlogov za izboljšave na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi (Č41)
 - Sama bere literaturo na to temo (D27)
 - Internet (D28, I57)
 - Osebni stik s starimi ljudmi kot voditeljica skupine starih ljudi za samopomoč (F44)
 - Udeležuje se tudi drugih izobraževanj povezanih s kakovostjo življenja v starosti (F45)
 - Redno spremlja vse teme iz področja dela s starimi ljudmi (F46)
 - Policija organizira usposabljanje multiplikatorjev za nasilje v družini po sistemu »Train the trainers« (H68)
 - H usposabljanju povabijo tudi strokovne delavce drugih strok (H70)
 - Teme se spomni še iz Fakultete za socialno delo (I54)
 - Sama prebira revijo Socialno delo (I56)
 - Spremljanje objav profesorjev iz Fakultete za socialno delo (I58)
- **Predlogi glede izobraževanja**
 - Potrebno tudi ozaveščanje družbe o tej tematiki (Č39)
 - Na izobraževanjih pomembno sodelovanje vseh strok (E35)
 - Izmenjava izkušenj iz prakse (E36)
 - Skupno iskanje novih, ustrežnejših oblik pomoči in podpore (E37)
 - Vključitev vseh, od predstavnikov starih ljudi do tistih, ki nudijo pomoč- več povezovanja (E38)

→ OCENA IZOBRAŽEVANJA

- **Pomanjkljivosti izobraževanja**
 - Izobraževanje o nasilju nad starimi ljudmi slabo obdelano (A47)
 - Slabo obdelana tudi druga področja nasilja nad depriviligiranimi skupinami ljudi (A48)
 - Premalo izobraževanj o nasilju nad starimi ljudmi (A51, A56)
 - Premalo izobraževanj o nasilju na splošno (A55)
 - Področje, kjer bi se dalo še marsikaj odkriti (Č38)
- **Prednosti izobraževanja**
 - Usposabljanja so koristna in smiselna (H69)
 - Ostale stroke lahko podajo predloge za izboljšave (H71)
 - Izmenjava koristnih informacij med strokami (H72)

Tema 4: Sodelovanje različnih strok pri reševanju nasilja nad starimi ljudmi

→ POVEZOVANJE Z DRUGIMI STROKAMI

- **Strokovne službe**
 - Center za socialno delo (A57, C28, Č42, D30, F47, H73, I59)
 - Policija (A58, D32, E39, F48, G37)
 - Sodišče (A59)
 - Tožilstvo (A60)
 - Domovi za stare ljudi (A61, Č43)
 - Zdravstvo (A62, C27, E41, G38, I64)
 - Socialna služba UKC (B27, G39)
 - Nevladne organizacije (C26, E40, G40, H79, H85)
 - Društvo upokojencev (C29, I62)
 - Osebni zdravnik (D31)
 - Policija sodeluje z vsemi, ki lahko dajo kakršnokoli koristno informacijo (H80)
- **Potek sodelovanja**
 - Institucije se obrnejo na Društvo SOS telefon za sprejem žrtve v Zatočišče (F5)
 - Center za socialno delo se obrne na dom za stare ljudi (I30)
 - Center za socialno delo pripravi vlogo in ostale obrazce za sprejem v dom (I31)
 - Sprejemov žrtev v dom za stare ljudi ni veliko (I33)
 - Za nasvet lahko vpraša socialno delavko na centru za socialno delo (D29)
 - Delo vedno v dogovoru z žrtvijo (A64)
 - Najprej se povežejo s centrom za socialno delo (A65)
 - Skliče se multidisciplinarni tim (A66)
 - Načrtovanje nalog posamezne stroke (A67)
 - S centrom za socialno delo pogosto v telefonskem stiku (A68)
 - Prošnja za pospešitev postopka na sodišču (A75)
 - Obravnave primerov so si med seboj različne (A76, B29)
 - Zdravstvo deluje po navodilih ostalih strokovnih služb (B28)

- Izmenjava mnenj in informacij (C25, H76)
- Pristojne službe obvesti o svoji zaznavi nasilja (D33)
- Pristojne službe vodijo postopek naprej (D34)
- Sodelovanje na multidisciplinarnem timu (D35, H75)
- Izmenjava informacij poteka brez težav (G41)
- ZPND policijo zavezuje k sodelovanju z vsemi deležniki (H74)
- Zbiranje obvestil od nevladnih organizacij na katere se je žrtev obrnila (H81)
- Ostale organizacije podajo prijavo na policijo namesto žrtve (H82)
- Zbiranje obvestil od organizacije, ki je nasilje prijavila (H83)
- Pisno in ustno obveščanje centra za socialno delo o zaznanem nasilju (H84)
- Policija in CSD se dogovorita kdo vse naj sodeluje na multidisciplinarnem timu (H87)
- Policija več v stiku s centrom za socialno delo kot z domom z stare ljudi (I60)
- Ko CSD stopi v stik z domom za stare ljudi, se sproži postopke za sprejem v dom, da se žrtev umakne iz nasilnega okolja (I61)
- Do zdaj zaradi nasilja še niso sodelovali z bolnišnico (I65)
- Potek odvisen od posameznikov ki sodelujejo (B30)
- Sodelovanje s centri za socialno delo, policijo in drugimi institucijami (F52)
- Nujno potrebno upoštevati individualnost, potrebe, želje in možnosti izbire žrtve (F54)
- Izredno pomembno, da strokovni delavci s svojim ravnanjem ne ogrožajo dostojanstva žrtve in ji ne vsiljujejo svojih prepričanj (F55)
- Največ časa potrebno nameniti vzpostavitvi zaupnega, trdnega odnosa z žrtvijo (F56)
- Policija lahko pomaga pri oceni ogroženosti, ki jo izdelata CSD in če je potrebno, nudi zaščito žrtvi (H91)
- Policija da veliko poudarka na ozaveščanju in spodbujanju k prijavi vseh tistih, ki lahko v imenu žrtve prijavijo nasilje (H96)
- Če se dom za stare povezuje z bolnišnico, je v stiku s tamkajšnjo socialno službo (I67)
- Samo posreduje informacije o primeru (B35)
- Če patronažna sestra prijavi nasilje, mora na zagovore hoditi ona (D46)
- **Pomoč žrtvam nasilja**
 - Stari ljudje potrebujejo več pomoči pri povezovanju z ostalimi službami kot mlajše žrtve nasilja (A69)
 - Pomoč žrtvam pri pisanju dopisov (A70)
 - Spremljevanje na obravnavo na sodišču (A71)
 - Spremljevanje na policijo, kjer podajo prijavo (A72)
 - Nastopanje v zagovorniški vlogi (A73)
 - Pomoč pri pisni prijavi povzročitelja nasilja (A74)
- **Odnos ostalih strok**
 - Problematiko nasilja nad starimi ljudmi racionalizirajo (A77)
 - Problematiko nasilja nad starimi ljudmi minimalizirajo (A78)

- Zmanjševanje pomena nasilja nad starim človekom (A79)
- Omalovažujoč odnos do žrtve nasilja (A80)
- S starostjo specifično povezana nerazumevanja situacije (A81)
- Pogosto nepoznavanje dinamike, razlogov in specifike nasilja nad starimi ljudmi (A82)
- Različne izkušnje na centrih za socialno delo (Č45)
- Zavzetost nekaterih socialnih delavk pri zaščiti žrtev (Č46)
- Nekateri socialni delavci dajo samo informacije in odločitev prepustijo žrtvi (Č47)
- V domu za stare ljudi težko zagotovijo, da se povzročitelj nebi pojavil tam (Č48)
- Sodelovanje poteka korektno, institucije so odzivne (F49, I63)
- Razmak med medicinsko in socialno stroko (I68)
- Dobro medsebojno sodelovanje med institucijami (I69)
- **Predlogi za boljše sodelovanje**
 - Več sodelovanja z zdravstvom na multidisciplinarnih timih (A89)
 - Omogočiti zdravstvenim delavcem nadomeščanje, ko so oni odsotni z dela zaradi multidisciplinarnega tima (A90)
 - Redno predajanje in beleženje novih informacij (A91)
 - Bolj bi se moralo upoštevati žrtve in jih jemati resno (A92)
 - Usklajeno delovanje med različnimi službami za čim boljšo zaščito žrtve (A93, Č58)
 - Ne more podati predlogov, ker ni vključena v proces reševanja primerov nasilja (B34)
 - Medinstitucionalno sodelovanje na lokalni ravni (C33)
 - Vzpostavitev zaupanja, boljše poznavanje med strokovnjaki (C34)
 - Skupno izobraževanje za vse službe, ki sodelujejo med seboj (Č57, G45)
 - Več sodelovanja z zdravstvenimi delavci, še posebej patronažno službo (Č59)
 - Ista strokovna delavka za določeno območje, ki bi bilje poznala teren in družine (D41)
 - Predavanja in predstavitev pristojnih služb v okviru krajevne skupnosti (D42)
 - Aktivna udeležba (E44)
 - Jasne informacije (E45)
 - Povezovanje in izmenjava dobrih praks na državni ravni (E46)
 - Enotno nastopanje vseh organizacij z jasnimi potrebami in enotnimi zahtevami (E48)
 - Izobraževanja o temah s področja starosti za večje razumevanje stisk starih ljudi (F57)
 - Bolj koordinirana in lokalizirana obravnava nasilja, ki bi bila bližje ljudem (F58)
 - Zavzetost ključnih strokovnih delavcev pri delu z žrtvami in povzročitelji nasilja (F59)
 - Redna delovna srečanja med različnimi institucijami (G44)
 - Prijavljanje primerov nasilja, da lahko policija ukrepa (H99)
 - Tako družba kot institucije morajo prijavljati zaznane primere nasilja (H100)

→ OSTALI POMAGAJOČI

- **Socialna mreža žrtve**
 - Vključevanje sorodnikov žrtve (A63)
 - Podporna socialna mreža žrtve (Č44)

- Pri ljudeh z demenco povezovanje s podporno mrežo žrtve (Č49)

→ MEDINSTITUCIONALNO SODELOVANJE

○ Prednosti

- Razdelitev dela (A83, B32, C31)
- Žrtev dobi občutek, da jo podpira veliko ljudi (A84)
- Delo je prej opravljeno (A87)
- Več lahko dosežeš (B31, C32)
- Strokovni delavci nimajo občutka, da so sami za vse (Č50)
- Deljena odgovornost (Č51)
- Izmenjava informacij (Č52, D36, H89, H92)
- Vsaka stroka specializirana na svojem področju (Č53, D37)
- Medsebojna pomoč (Č54)
- Če se multidisciplinarnega tima udeležijo vsi, ki lahko kaj doprinesejo, je zadeva bolj uspešna in hitrejša (E42, H93)
- Medinstitucionalno sodelovanje je nujno in zagotavlja kakovostno in celostno obravnavo nasilja (F51)
- Če vsi delujejo po protokolih in zakonodaji, so možni pozitivni izidi (F53)
- Druge stroke v veliko pomoč pri ustvarjanju rešitev (G42)
- Ostale stroke dragoceni sodelavci in pomembni pri krepitvi žrtev (G43)
- Sodelovanje je koristno (H88)
- Na multidisciplinarni tim vsi pridejo že pripravljeni (H90)

○ Pomanjkljivosti

- Sodelovanje zahteva več časa (A85, Č56)
- Če se strokovnjaki že poznajo med sabo, je lahko njihov pristop manj profesionalen (A86)
- Neodzivnost zdravstva pri sodelovanju na multidisciplinarnih timih (A88)
- Žrtev težko zaupa toliko osebam (B33)
- Obremenitve in izražene potrebe so večje od tega, kar zmorejo strokovni delavci narediti (Č55)
- Težka telefonska dosegljivost določenih služb (D38)
- Pogosto menjavanje zaposlenih (D39)
- Zakonska podlaga razlog za neukrepanje (D40)
- Če ni sodelovanja vseh, ki naj bi bili vključeni v reševanje primera (E43)
- Osebni zdravniki še vedno premalo prijavljajo primere nasilja, ki jih zaznajo (H94)
- Patronažna služba si pogosto ne upa prijaviti primerov nasilja (H95)
- Ne vidi pomanjkljivosti (I66)
- Premalo širšega sistemskega pogleda (C35)

○ Nepoznavanje medinstitucionalnega sodelovanja

- O prednostih in pomanjkljivostih ne mora podati ocene, ker ne sodeluje (C30)

Tema 5: Zakonodaja glede obravnave nasilja nad starimi ljudmi

→ ZAKONODAJA

○ Uporaba zakonodaje

- Zakon o preprečevanju nasilja v družini (A94, A97, C36, Č61, E49, G46, H105)
- Kazenski zakonik (A95, Č60, F67, H102)
- Zakon o kazenskem postopku (A96, H101)
- Zakonodaje ne pozna (B36)
- Področna zakonodaja v zdravstvu in socialnem varstvu (C37)
- Vse v zvezi z zakonodajo prepušča pristojnemu centru za socialno delo (D43)
- Ni specifične zakonodaje, ki bi ščitila stare ljudi (F60)
- V ZPND nekaj členov oziroma njihovih odstavkov namenjenih posebni zaščiti starih ljudi (F61)
- Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini (F62, G47)
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije (F63, H109)
- Pravilnik o prepovedi približevanja določeni osebi, kraju ali območju (F64)
- Zakon o socialnem varstvu (F65, G48, I71)
- Družinski zakonik (F66, G49)
- Kodeks etičnih načel v socialnem delu (F68)
- Zakon o nepravdnem postopku (G50)
- Pravilnik o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev (G51)
- Zakon o duševnem zdravju (G52, H107)
- Pravilnik o postopkih pri uveljavljanju pravice do institucionalnega varstva (G53, I72)
- Zakon o varstvu javnega reda in miru (H103)
- Zakon o prekrških (H104)
- Predpisi, navodila, usmeritve znotraj policije, ki so v pomoč pri preiskavi kaznivega dejanja (H106)
- Policija uporablja zelo širok razpon zakonodaje (H108)

→ OCENA USTREZNOSTI ZAKONODAJE

○ Neustreznost zakonodaje

- Bolj se ščiti pravice povzročitelja, kot pravice žrtve (A98, B40)
- Finančni vidiki glede uveljavljanja pravice do brezplačne pravne pomoči (A99)
- Kljub temu, da je v zakonodaji nekaj določeno, pa se povzročitelj temu upira, mora žrtev večkrat vlagati zahteve, da nekaj doseže (A101)
- Ni predvidenih ukrepov in sankcij za posamezne kršitve povzročiteljev (A102, A110)
- Ukrepi in sankcije samo če jih predpiše sodišče (A103)
- Zakonodaja premalo izpostavi potrebne prilagoditve in specifične potrebe v primeru, ko je žrtev star človek (Č62)

- Težava, da ukrep prepovedi približevanja velja le za družinske člane, kot so opredeljeni v ZPND, ne pa tudi za npr. sosede (F70)
- Močno pomanjkljiva obravnava povzročiteljev (F71)
- Še vedno je žrtev tista, ki se mora umakniti (F72)
- Potrebne več poudarka, da bi bile prijave nasilja res obvezne (H113)
- Dolgotrajnost postopkov (B39)
- **Ustreznost zakonodaje**
 - Zakonodaja je ustrezna (H97, C38, H110)
 - Policija ima vzvode za preiskavo in za zaščito žrtev nasilja (H98)
 - Zakonodaja ustrezna, vendar se je v praksi ne upošteva (A100, C40, Č63)
 - Zakonodaja relativno dobro zastavljena, saj ponuja ukrepe in zaščito (F69, F75)
- **Neopredeljenost glede zakonodaje**
 - Zakonodaje ne pozna dovolj dobro (B38, D44, I74, C41)
 - Pristojnosti prepušča centru za socialno delo (I73)
- **Ovire pri reševanju primerov nasilja**
 - Čakalne vrste za sprejem v dom za stare ljudi (Č64)
 - Pomanjkanje prilagojenih namestitvenih kapacitet za stare ljudi (Č65)
 - Težave pri umiku od povzročitelja, ki je prav tako star človek (Č66)
 - Zaradi dolgotrajnosti postopkov, v veliko primerih ne pride do epiloga (D45)
 - Problem, da se zakonodaje v praksi ne upošteva dovolj (E50)
 - Nebi se smelo gledati stran, ko se zazna nasilje nad starim človekom, z izgovorom, da se bo žrtev odločila sama (E51)
 - Problem, da ljudje nasilja še vedno ne prijavljajo dovolj (E52)
 - Veliko primerov še vedno ostaja neodkritih, zato službe ne morejo ukrepati (E53)
 - V sodni praksi se redko pojavlja napotitev v programe za povzročitelja nasilja (F73)
 - Povzročitelji ne dobijo dovolj jasnega in odločnega sporočila, da je njihovo početje nesprejemljivo (F74)
 - Zakonodaja dobro zastavljena, vendar v praksi premalo namestitvenih kapacitet za stare ljudi (G54)
 - Zakonodaja ima vzvode za zaščito žrtev, ampak je za to potrebna prijava (H111)
 - Kljub temu, da zakonodaja nalaga dolžnost prijave nasilja, je odvisno od posameznika ali bo to res naredil (H112)
 - Težave pri sami izvedbi zakonodaje (A104)
 - Ne upošteva se vedno, da bi žrtev pričala v nenavzočnosti povzročitelja (A105)
 - Slabo poskrbljeno za varnost znotraj sodnih postopkov (A106)
 - Pri nas se le redko uporablja možnost zaslišanja na daljavo preko video konference (A107)
 - Žrtev mora biti večkrat zaslišana na obravnavi (A108)
 - Če povzročitelj izve tajnost lokacije varne hiše, je sankcionirana samo žrtev, ki se mora izseliti (A109)

- Ne ve za ovire v zakonodaji (Č67, H115)
- Zapletenih postopkov se lahko ustraši tudi žrtev (D49)
- Med dolgotrajnimi postopki žrtev spremeni svojo izjavo (D50, H117)
- Izdelava načrta pomoči, kot ga predvideva ZPND, je mogoča samo v sodelovanju z žrtvijo; žrtve z upadlimi kognitivnimi sposobnostmi pa tega ne zmorejo (G57)
- Obravnava v skladu z ZPND otežena, kadar žrtev potrebuje tudi sočasno postavitvev pod skrbništvo (G58)
- Žrtev ne sodeluje več v postopku, če se na primer izvajanje nasilja začasno umiri (H118)
- Če žrtev odstopi od pričanja na sodišču, se postopek zaustavi in ne pride do sodnega epiloga (H119)
- Žrtev ima pravico odločanja, zato jo je včasih težko umakniti iz nasilnega okolja (I75)
- Včasih se ji odločitve žrtev ne zdijo najboljše zanje (I76)

Tema 6: Predlogi za spremembe in bolj kakovostno delo na področju obravnave nasilja nad starimi ljudmi

→ OBLIKE POMOČI

○ Manjkajoče oblike pomoči

- Način, da bi prišli do tistih starih ljudi, ki doživljajo nasilje in nimajo stika z zunanjim svetom (A111)
- Manjka prilagojenih namestitvenih kapacitet za stare ljudi (A113, A115, B45, Č71, D51, G59, H126)
- Manjkajo dolgotrajnejše namestitve (A114)
- Manjkajo manjše stanovanjske enote (A118)
- Manjkajo oblike nastanitve, ki bi poleg varnosti nudile tudi zdravstveno oskrbo/ nego (A119)
- Manjkajo skupnostne oblike nastanitve (A120, C47)
- Manjkajo oblike pomoči v številnih lokalnih okoljih (C42)
- Premalo oblik pomoči, ki nebi stigmatizirale žrtev (C43)
- Manjkajo oblike pomoči pri reševanju primerov ogrožajočega nasilja nad starimi ljudmi (C44)
- Premalo varnih prostorov za namestitve starih ljudi (Č68)
- Manjka informiranje starih ljudi o možnih oblikah pomoči (Č72)
- Manjkajo organizirani prevozi za stare ljudi (Č73)
- Manjka aktivna pomoč v skupnosti, kjer stari ljudje živijo (E57)
- Manjkajo zaupne osebe, ki bi starim ljudem dale jasne, preproste informacije, da za nasilje ni opravičila, da je odgovornost vedno na strani povzročitelja (E58)
- Premalo oblik pomoči za žrtve nasilja na splošno (E59)
- Manjkajo krizne namestitvene kapacitete za žrtve, ki potrebujejo takojšen umik in so odvisne od pomoči drugega (F77)
- Manjkajo oblike pomoči za delo s povzročitelji nasilja (F82)

- Premalo psihosocialne pomoči (I77, I81)
- Projekti, ki delujejo preventivno in za večjo vključenost starih ljudi (F84)
- En obisk socialne delavke ni dovolj (I88)
- **Slabosti obstoječega sistema**
 - Sistemske pomanjkljivosti pri skrbi za stare ljudi so same po sebi rizični dejavnik za nasilje (F50, F76)
 - Določene oblike pomoči, ki bi bile koristne, se v praksi ne realizirajo (npr. rdeči gumb) (E47)
 - Za stare ljudi, ki potrebujejo nego in oskrbo, niso primerne obstoječe namestitve v kriznih centrih in varnih hišah (G55)
 - V praksi ni kriznih namestitev v domovih za stare ljudi (G56)
 - Neizkoriščen potencial patronažne službe pri prepoznavanju primerov nasilja (A112)
 - V dom za stare ljudi otežen dostop, zaradi čakalnih vrst (A116, B44)
 - Vsi stari ljudje si ne želijo v dom za stare ljudi (A117, C45)
 - Žrtev, ki je nameščena v dom, dvakratno prizadeta še zaradi menjave okolja (B42)
 - Če se žrtev z namestitvijo v dom ne strinja, se lahko vrne v nasilno okolje (B43)
 - Težave pri zagotovitvi varnosti staremu človeku, ki želi ostati doma (C46)
 - Veliko starih ljudi ne zmore/ ne želi umika v varno hišo (Č69)
 - Stari ljudje nimajo dovolj denarja za najem nepremičnine, kamor bi se umaknili (Č70)
 - Domovi za stare ljudi imajo čakalne dobe, kriznih namestitev pa ne nudijo (G60)
 - Nasilje nad starimi ljudmi še vedno zanemarljiva tema (B48)
 - Družba nasilje nad starimi ljudmi tolerira (B49)

→ **PREDLOGI**

- **Predlogi za spremembe**
 - Celotno družbo potrebno ozavestiti, da se nasilje, ki ga zaznamo tiče tudi nas in da se zadevo prijavi (H114)
 - Ozaveščanje javnosti o nasilju na starimi ljudmi (F79, B46, Č77, D56, E60)
 - Informiranje in ozaveščanje starih ljudi skozi programe, kjer se družijo in srečujejo (F80)
 - Spodbujanje vključenosti starih ljudi na lokalni ravni, da bi preprečili izolacijo in osamljenost (F81)
 - Potrebno delati na preprečevanju nasilja (H120)
 - Bolje izkoristiti potencial patronažne službe pri prepoznavanju in preprečevanju primerov nasilja (H121)
 - Policija lahko da svoj prispevek v obliki ozaveščanja o tej tematiki (H122)
 - K izboljšavam mora pripomoči celotna družba (H123)
 - S psihosocialno pomočjo bi se zmanjšalo število psihiatričnih obravnav in hospitalizacij (I78)
 - Nudenje psihosocialne pomoči tistim, ki ne zmorejo vseh obremenitev (I79)
 - Da bi vsak vedel, da je njegova dolžnost, da nasilje prijavi (A122)

- Vzgoja in ozaveščanje otrok o tej problematiki v šolah (B47)
- Omogočiti, organizirati prevoz do možnih oblik pomoči, kadar žrtev ni več mobilna (Č74)
- Prilagoditev okolja za gibalno ovirane žrtve nasilja (Č75)
- Izogibanje minimaliziranju nasilja nad starimi ljudmi (Č79)
- Izogibanje obremenjevanju žrtve s situacijo in stanjem povzročitelja (Č80)
- Več javnih objav in primerov dobrih praks (D57)
- Potrebno intenzivnejše delo na lokalni ravni z vidika razvijanja pomoči v domačem okolju (F85)
- Potrebna več dela s povzročitelji, da bi se delalo na tem, da se nasilje nebi več izvajalo naprej (H129)
- Moramo biti zelo pozorni na odkrivanje nasilja (I82)
- Ko je nasilje odkrito, potrebno ukrepati tako, da se ne ponovi (I83)
- Ljudi se ne da spreminjati, lahko pa sčasoma spremenimo njihovo ravnanje (I85)
- **Predlogi za bolj kakovostno delo**
 - Zakon potrebno izvajati v praksi (E54)
 - Ozaveščanje vključenih v proces reševanja, da jasno poznajo dinamiko nasilja, posledice in da imajo ustrezen pristop do žrtev nasilja (E55)
 - Pripravljenost vseh strokovnjakov za stalno izobraževanje na tem področju (E56)
 - Namestitvene kapacitete treba zagotoviti na lokalni ravni (F78)
 - Povezovanje zdravstvenih in socialnih služb (A121)
 - Da bi vsaka strokovna služba vedela, kaj so njene naloge (A123)
 - Vsi morajo delati na tem, da je konkretna žrtev varna (A124)
 - Povezovanje in sodelovanje vseh pristojnih služb (A125)
 - Povezovanje vladnih in nevladnih organizacij v okolju, kjer stari ljudje živijo (C48)
 - Omogočiti več telefonskih svetovanj, če je tako lažje za žrtev (Č76)
 - Nudjenje podpore patronažni službi v obliki supervizij in intervizij (Č78)
 - Več obiskov socialnih delavcev na terenu (D52)
 - Boljša dostopnost do socialne oskrbe na domu (D53)
 - Manj administrativnih zapletov (D54)
 - Več pogovora z ljudmi, žrtvami (D55)
 - Več izobraževanj na to temo za strokovne delavce (E61)
 - Potrebno razviti več skupnostnih oblik namestitve, ki bi ustrezale potrebam starih ljudi (E62)
 - Ustanovitev koordinacije/ timov na lokalni ravni (F83)
 - Če bi bilo več kriznih namestitev, bi strokovni delavci lažje zagotovili varnost in zaščito za žrtve (G61)
 - Strokovne službe se morajo še naprej usposablјati (H127)
 - Strokovne službe si morajo izmenjevati informacije (H128)
 - V ljudi, ki so vpleteni v primer nasilja potrebno vložiti dovolj časa in energije (I84)

- Več obiskov uporabnikov (I86)
- Čim več povezovanja z drugimi institucijami, drugimi osebami, ki lahko pomagajo (I87)